

T.C

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL HİZMET KURULUŞLARINDAN AYRILAN
GENÇLERİN TOPLUMA UYUMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME:
İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ**

Nurgül GÜL

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Abdullah KARATAY

İstanbul,2019

T.C
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET KURULUŞLARINDAN AYRILAN
GENÇLERİN TOPLUMA UYUMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME:
İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ

Nurgül GÜL

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Abdullah KARATAY

İstanbul,2019

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet Bölümü
Program : Tezli Yüksek Lisans
Öğrenci No : 164205029
Öğrenci Adı Soyadı : Nurgül GÜL

Sosyal Hizmet Kuruluşlarından Ayrılan Gençlerin Topluma Uyumluluğu Üzerine Bir İnceleme: İstanbul İli Örneği isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından **22.05.2019** tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Doç. Dr. İshak AYDEMİR
(Bahçeşehir Üniversitesi)

İmza

Danışman : Prof. Dr. Abdullah KARATAY
(Üsküdar Üniversitesi)

İmza

Üye : Dr. Öğrt. Üyesi Abdülhakim BEKİ
(Üsküdar Üniversitesi)

İmza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Türker Tekin ERGÜZEL
Enstitü Müdür V.

ÖZET

Çocukların korunması, ülkemizde olduğu gibi tüm dünya devletlerini ve toplumlarını yakından ilgilendirmektedir. Herhangi bir nedenle ihmal ve istismara maruz kalan çocukların devlet tarafından korunması sağlanmaktadır. Bu kapsamda korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar, yaşlarına uygun sosyal hizmet kuruluşlarında korunma ve bakım altına alınmaktadırlar. Bu çalışmanın amacı, 18 yaşını doldurması ile korunma kararı kaldırılarak kurumdan ayrılan bireylerin yaşam sürecinin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bir diğer amacı ise gençlerin kurum bakımı sonrası yaşadıkları sorunlara sosyal hizmet mesleği disiplini içerisinde çözüm bulmaktır.

Araştırma kapsamında İstanbul İlinde yaşayan, 18 yaşına kadar sosyal hizmet kuruluşlarında kalan bireyler ile nitel araştırma tekniği içerisinde yer alan, derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Bu kapsamda araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formatında hazırlanan, açık uçlu sorular ile 3 kadın, 14 erkek olmak üzere 17 kişi ile görüşme sağlanmıştır. Görüşme sonucunda elde edilen veriler fenomenoloji yaklaşımı ile çözümlenerek bulgular kısmı oluşturulmuştur.

Araştırma sonucuna göre, kurum bakım sürecinde aile bireyleri ile iletişimi devam etmeyen gençlerin, 18 yaşını doldurma koşulu ile kurumdan ayrıldıktan sonra yalnızlık hissettikleri, topluma uyum sağlamada ve sorumluluk almakta zorlandıkları tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucu ise kurumdan ayrılan gençlerin sosyal yaşamlarında desteğe ihtiyaç duydukları, karşılaştıkları zorluklarla mücadele ederken rehberlik edilme ihtiyacı içerisinde oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Korunma ihtiyacı içinde olan çocuk, kurum bakımı, kurumdan ayrılma, korunma kararı, sosyal hizmet

ABSTRACT

A study on the social adaptation of young people leaving social services organizations: The case of Istanbul

The protection of children is closely related to all world states and societies as in our country. The state protects children who are exposed to neglect and abuse for any reason. In this context, children in need of protection are taken under protection and are cared in appropriate social services institutions. The aim of this study is to evaluate the life expectancy of individuals who have left the institution after 18 years of age. Another aim is to find solutions to the problems experienced by the youth after institution care within the discipline of social work profession.

Within the scope of the study, in-depth interview technique which is included in the qualitative research technique was conducted with individuals living in İstanbul stayed until age of 18 in social service organizations. In this context, open-ended questions were prepared by the researcher in semi-structured interview format and 17 people including 3 women and 14 men were interviewed. The findings are obtained from the interview were analyzed by phenomenology approach and findings section was formed.

According to the results of the study, it is determined that the young people who do not continue to communicate with the family members during institution care process feel loneliness after leaving the institution with the condition of filling the age of 18 and also have difficulty in adapting to the society and taking responsibility. Another result of the research is that the young people who leave the institution need support in their social lives and they need to be guided in dealing with the difficulties they face.

Keywords: Children in need of protection, institution care, quit, decision to protect, social service

ÖNSÖZ

Bir süredir çocuk alanında çalışan biri olarak “çocuk refahını” sağlamanın toplumsal gelişime etki edeceğini düşünmekteyim. Bu düşüncenin etkisi ile bu yönde bir tez çalışması yapmaya karar vererek yola çıktım. Bu yolda ilerlerken yüksek lisans eğitimim sürecinde tanıştığım, mesleki sürece bakışı ve değerli düşünceleri ile yolumu aydınlatan, bilgi birikimi ve deneyimini paylaşan pek kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Abdullah KARATAY’a teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans eğitim sürecinde katkı sunan değerli hocalarıma ve tez çalışmamın katılmayı kabul eden, isimlerini söyleyemediğim katılımcılara teşekkürlerimi sunarım.

Mesleğin içerisinde birlikte çalışma şansına eriştiğim, bitmeyen sorularımı yılmadan cevaplayan ve tez çalışmamda desteklerini esirgemeyen pek kıymetli Sosyal Hizmet Uzmanı Beyhan DÜZGÜN ve uzun yıllar bu alanda çalışmasına rağmen inancını hiç kaybetmeden yola devam etmesiyle bana örnek olan ve bu çalışma sürecimde yardımcı olan Sosyal Hizmet Uzmanı Hıdır YILDIZ’a çok teşekkür ederim.

Birlikte çalışırken eğlenebildiğim, araştırma sürecimde kahrımı çeken pek kıymetli iş arkadaşlarım Sevde MORAL ve Ülkü Aydan KARAKAŞ olmak üzere bu süreçte destek olan ve aynı yolda yürüdüğüme inandığım dostlarıma,

Çok sevdiğim ve bağlı olduğum, her zaman desteklerini hissettiğim, hep yanımda olan başta, annem Nermin GÜL olmak üzere kıymetli kardeşlerime ve diğer aile üyelerime, üniversite yıllarımdan beri birlikte olduğum, sahip olduğu çalışma disiplini ile kendisine hayranlık uyandıran, ne zaman desteğe ihtiyaç duysam yanımda olan pek kıymetli arkadaşım Hilal SEHMAN’a,

Hayata bakışı ve sorgulayan tavrı ile insanları ötekileştirmeden sevmeyi başarabilen, karşılaştığım olaylar karşısında her zaman farklı bir çıkış yolu bulmamı sağlayarak bana güç veren, ışık tutan, ilk tanıştığımız günden bu güne yanımda olarak desteklerini esirgemeyen kıymetli Selçuk YILDIZ’a çok teşekkür ederim.

Bu çalışmamı, hayatta iken bize olan sevgisini hep hissettiğim, çocuklarına ve eşine olan düşkünlüğü ile bilinen, bütün aile yemek sofrasında toplanmadan yemeğe başlamayan, çocukluğumun en güzel anılarında yer alan ve ne zaman bunları hatırlasam burnumun direğini sızlatan merhum babam Sami GÜL’e ithaf ediyorum.

BEYAN

Bu çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütun bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütun bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğini beyan ederim.

28/05/2019

Nurgül GÜL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
BEYAN	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı ve Yasal Düzenlemeler	4
2.1.1. Uluslararası düzeyde çocuğun korunması	5
2.1.2. Türkiye’de çocuğun korunması	7
2.1.2.1. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu	9
2.1.2.2. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu.....	11
2.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Korunma İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Yürütülen Alternatif Hizmetler	13
2.2.1. Aile yanında bakım	14
2.2.2. Sosyal ve ekonomik destek hizmetleri	14
2.2.3. Kurum bakımı	15
2.2.3.1. Kurum bakımının olumlu yönleri.....	16
2.2.3.2. Kurum bakımının olumsuz yönleri	16
2.3. Kurum Bakımından Ayrılan Gençlere Sunulan Hizmetler	18
2.3.1. Kurum bakımından ayrılmaya hazırlama	18
2.3.2. Kurum bakımı sonrası destek ve izleme.....	19
2.3.3. 3413 sayılı kanun ve kurum bakımı sonrası işe yerleşme	20
3. GEREÇ VE YÖNTEM	23
3.1. Araştırmanın Amacı	23
3.2. Araştırmanın Önemi	23
3.3. Araştırmanın Yöntemi.....	24

3.3.1. Araştırmanın modeli.....	24
3.3.2. Araştırmanın evreni ve örnekleme.....	25
3.3.3. Veri toplama araç ve teknikleri	25
3.3.4. Veri toplama süreci	25
3.3.5. Verilerin analizi	25
3.3.6. Araştırmanın sınırlılıkları	26
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	27
4.1. Sosyo – Demografik Bilgiler.....	27
4.1.1. Cinsiyet ve yaş durumu.....	27
4.1.2. Medeni durum	27
4.1.3. Eğitim durumu	29
4.1.4. Aile durumu ve aile bireyleri ile iletişim.....	30
4.2. Kurum Bakımı ile İlgili Bilgiler	33
4.2.1. Kurum bakımına alınma nedenleri.....	33
4.2.2. Kurum bakımında bulunan kardeşler	37
4.2.3. Kurum bakımında geçirilen süre	39
4.2.4. Kurum bakımında iken aile ve yakın akraba tarafından ziyaret edilme durumu ..	40
4.2.5. Kurum bakımında iken iyi/ kötü muameleye maruz kalma durumu	43
4.2.6. Kurum bakımının hizmet kalitesi ve ortamının değerlendirilmesi	46
4.3. Kurum Bakımı Sonrası ile İlgili Bilgiler	50
4.3.1. Kurum bakımı sonrası yaşanan zorluklar	50
4.3.2. Aile düzeni kurma ve sosyal yaşama uyum	54
4.3.3. Yeni arkadaşlıklar kurma.....	58
4.3.4. Sorumluluk alma davranışı.....	60
4.3.5. Yalnızlık hissi içerisinde olma durumu	62
4.3.6. Kendini gizleme davranışı sergileme	64
4.3.7. İş bulma süreci	66
4.3.8. İş yaşamında karşılaşılan zorluklar	70
4.4. Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Sunulan Katkılar	72
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	77
6. KAYNAKLAR	85
EKLER.....	89

TABLÖLAR

Tablo 1: Cinsiyet ve yaş durumu	27
Tablo 2: Medeni durum	27
Tablo 3: Eğitim durumu	29
Tablo 4: Kurum bakımına alınma nedenler	33
Tablo 5: Kurum bakımına alınan kardeş sayısı	37
Tablo 6: Kurum bakımında kalınan süre	39
Tablo 7: Kurum bakımında ziyaret edilme	41

KISALTMALAR LİSTESİ

AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
GK	: Gönüllü Katılımcı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MD.	: Madde
SED	: Sosyal Ekonomik Destek
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik yürütülen sosyal hizmet modellerinin içinde en yaygın olanı kurum bakım modelidir. Ne yazık ki akran grubu çocuklar ve kan bağı olmayan yetişkinlerin gözetiminde gelişimini sürdüren çocukların olumsuz etkilendiği bilinmektedir. Ancak korunma ihtiyacı içinde olan çocukların sadece kurum bakımı sürecinde değil kurum bakım sonrası süreçte de etkileyen olumsuz faktörler bulunmaktadır. Uzun yıllar devlet tarafından korunma altında biyo psiko sosyal gelişimini sosyal hizmet kuruluşlarında geçiren çocuklar, toplumsal yaşamdan uzak büyümektedirler. Korunma altında olan bir çocuğun kurumdan ayrılma yaşı geldiğinde, çocuğu kurumdan ayrılma sürecine hazırlamaya yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir. Ancak yapılan bu çalışmaların korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar için anlamlandırıcı olamadığı görülmektedir. Bununla birlikte korunma ihtiyacı içinde olan çocukların hangi yıllarda kurumda kaldığı, kurumda ne kadar süre geçirdiği ve hangi ilde olduğu kurum bakım sonrası yaşamlarını etkilemektedir.

Kuşkusuz ki her toplum çocuklara büyük önem vermektedir. Yaşamın geleceği olarak değerlendirilen çocukların biyo psiko sosyal gelişimlerini aile yanında tamamlaması, gelişimleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bulut'a (1995) göre aile ilişkilerinin kopukluğu ve kurumda yaşamayla ilişkili olarak gençlerde güvensizlik, gelecekte umutsuzluk ve sosyal uyumsuzluk gibi sorunlar yaşadığı görülmektedir. Yine bununla birlikte kurum bakımında yaşayan çocukların, önceki yaşamlarından gelen istenmeme duyguları, ihmal ve istismarla ilişkili olarak benlik saygıları düşük ya da orta düzeyde olabilmektedir. Yapılan bir başka araştırmaya göre ise uzun bir süre ailesinden ayrı bir ortamda kurumda yaşayan çocukların, çeşitli davranış, uyum sorunları, empati kurma, işbirliği yapma, kurallara uyma, uzlaşma, özür dileme, bilgi isteme, iltifat etme, ikna etme gibi sosyal becerilerinde yetersizlikler olduğu görülmektedir. Bunun sonucu olarak da okul ortamında dışlanmayla arkadaş edinememe, yabancılaşma gibi durumlar ailesinin yanında yaşayan çocuklara göre daha sık yaşanmaktadır (Gülay ve Akman, 2009).

Kurum içerisinde toplumsal yaşamdan uzak bir hayat, korunma altında bulunan çocuklar üzerinde adeta pembe bir bulut oluşturmaktadır. Bu durum çocukların, kurum bakımından ayrıldıktan sonra da yaşamlarını birilerinin organize ederek yardımcı olacağını düşünmelerine neden olmaktadır. Ancak bu durum kurum bakım sonrası çocuklara rehberlik edilmemesi demek değildir. Ne yazık ki korunmaya ihtiyaçlık

durumu 18 yaşını doldurma koşulu ile kurumdan ayrıldıktan sonra sonlanmamaktadır. 2828 sayılı yasanın 24. Maddesinde korunma kararı kaldırılan çocukların kurumla irtibatlarının devam ettiğini, ihtiyaç halinde kurum tarafından destek sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Ancak bu maddenin uygulamada yeterli olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte toplumumuzda kurum bakımında kalan çocuklara yönelik bir ön yargı bulunmaktadır. Korunma altına alınarak devlet koruması altında kalan çocuklara hırsız, suçlu, uyuşturucu madde bağımlısı gözüyle bakılmaktadır. Bu nedenle kurum bakım sonrası toplumsal yaşama karışan gençler öncelik sıralamasına bu ön yargıyı kırmayı koymaktadırlar. Bu durum kurumdan ayrılan gencin içine kapanmasına, yeni arkadaşlıklar kurmasına engel olmakta ve uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Bütün yaşanan bu süreç ele alındığında kurum bakımı sonrası bireylerin desteğe ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan literatür taramasında korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar ile kurum bakımına ilişkin çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Ancak yapılan çalışmalar arasında 18 yaşını doldurma koşulu ile kurumdan ayrılarak topluma dahil olan gençlerin yaşadıklarını ele alan bir değerlendirmenin az sayıda olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda yapılan bu çalışma, 18 yaşını doldurma koşulu ile kurumdan ayrılan gençlerin yaşadıklarını ele alması bakımından farklılık göstermektedir. Aynı zamanda kurum bakımı sonrası kişilerin yaşadığı sorunlara katkı sunması açısından ve yeni bir sosyal hizmet müdahale planı oluşturmasını hedeflemesi bakımından önemlidir. Bu nedenle 18 yaşını doldurduktan sonra diğer bir deyişle reşit olma koşulu ile kurumdan ayrılan gençlere yönelik durum tespit çalışması yapılmıştır. Böylelikle reşit olma koşulu ile korunma kararları kaldırılan gençlerin sorunlarına çözüm üretmesi hedeflenmektedir. Kurum bakımı sonrası gençlerin yaşadığı süreçte ihtiyaç duyulan desteğe katkı sunması açısından sosyal politika oluşturulmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda Sosyal Hizmet Kuruluşlarından Ayrılan Gençlerin Topluma Uyumları Üzerine Bir İnceleme: İstanbul İli Örneği adlı çalışma kurum bakımı sonrası yaşama yönelik yeni bir bakış açısı geliştirilmesi açısından anlamlı olmaktadır. Korunma kararı ile sosyal hizmet kuruluşlarında kalan çocuklar ile kurum bakımı süresinde yapılan mesleki müdahale ve çalışmalar, kurum bakımı sonrasına etki edememektedir. Sosyal hizmet alanında yapılan bu çalışmalara katkı sunularak çocukların kurum bakımı sonrasını ele almalıdır. Bu nedenle yapılan bu çalışmada çocukların kurum bakım sürecinin, kurumdan sonraki yaşama etkisi

değerlendirilerek çocukların kurumda kaldığı sürecinin geliştirilmesine katkı sunması amaçlanması adına da önemlidir.

Sosyal hizmet mesleği ve etik değerleri insana insan olduğu için değer vermektedir. Bu bağlamda yapılan bu araştırma sosyal hizmet mesleği etiği içerisinde kurum bakımı geçmişi olan bireylerin yaşadıklarına ışık tutarak bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sunması açısından önem taşımaktadır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda genel bilgiler bölümünde korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar, ülkemizde ve uluslararası düzlemde yapılan yasal düzenlemeler, korunma ihtiyacı içinde olan çocuklara yönelik sunulan alternatif sosyal hizmet modelleri, kurum bakım süreci ele alınarak genel bir bakış açısı oluşturulmuştur. Gereç ve yöntemin anlatıldığı üçüncü bölümde araştırmanın amacı, önemi, evreni ve örneklemini, veri toplama araç ve teknikleri, veri toplama süresi ve analizi anlatılmaktadır. Araştırma bulgularının yer aldığı dördüncü bölümde ise derinlemesine görüşme ile elde edilen veriler paylaşılarak yorumlanmış ve alandaki diğer çalışmalar ile karşılaştırılmalı tartışması yapılmıştır. Son olarak, elde edilen veriler neticesinde araştırmanın sonucu oluşturularak öneriler sunulmuştur.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı ve Yasal Düzenlemeler

Korunma ihtiyacı içerisinde olma kavramı toplum içerisinde yaşayan dezavantajlı bütün gruplar için kullanılabilir. Yaşlılar, engelliler, yoksullar hastalar vb. grupların arasında dezavantajlı kesimin içerisinde çocuklar da yer almaktadır. Kuşkusuz ki bu durum henüz reşit olmayan, kendisini ifade etmekte zorlanan çocuğun haklarının korunma altına alınmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Herhangi bir nedenle devlet korumasına ihtiyaç duyan çocuk, korunma ihtiyacı içerisinde yer almaktadır. Buradan hareketle korunma ihtiyacı içinde olan çocuk, sadece kimsesiz ve yoksul olarak tanımlanmamalıdır. Değişen şartlar ile birlikte bir çocuğun yiyecek, içecek ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması yanında sevgi ve ilgi görecer gelişimini tamamlaması gerekmektedir (Varol, 2017). Akyüz (2013)'e göre korunma ihtiyacı olan çocuk tanımı, dar anlamı ile kanunların belirlemesiyle yeterli bakımı görmeyen çocuğun bedensel, ruhsal ve zihinsel anlamda gelişiminin ve güvenliğinin tehlikeye girmesi olarak ifade edilmektedir. Ancak en genel itibariyle korunma ihtiyacı olan çocuk tanımı, temel ihtiyaçları asgari düzeyde dahi karşılanmayan, ailesi veya bakımından sorumlu kişiler tarafından ihmal ve istismara uğrayan veya uğrama riski bulunan henüz 18 yaşını tamamlamamış bireyler olarak yer almaktadır.

Bir çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olma durumu dönemin şartlarına göre değişkenlik göstermektedir. Eski çağlarda kabileler halinde yaşayan insanlar için en temel şart yaşama hakkı iken şuan günümüzde bu durum değişkenlik göstermektedir. Yaşam hakkının yanında çocukların; büyüme ve gelişme, eğitim, sağlık, kendini ifade etme hakkı gibi birçok temel kavram eklenmiştir. Yaşanılan bu değişiklik devletlerin zamanla geliştiğini ve toplumun ihtiyaçlarına kayıtsız kalamadıklarını ve yasa ürettiklerini göstermektedir.

Uluslararası ve ulusal düzlemde insanlar topluluk halinde yaşamalarını kolaylaştırabilmek adına yasa üretmek zorundadırlar. İlk insanlığın var olduğu tarihten itibaren, birlikte yaşamın getirdiği sorumluluklara uyarak belli bir kurallar bütünü oluşturulmaktadır. Gelişen ve globalleşen dünyada oluşturulacak yasal düzenlemeleri dönemin şartları belirlemektedir. Korunma ihtiyacı içerisinde olan çocuklar için hazırlanan yasal düzenlemeler çocukların sahip olduğu hakları koruma altına almayı

hedeflemiştir. 17. Yüzyılın başlarında İngiltere’de hazırlanan yoksulluk yasası bilinen en eski yasal düzenlemeler arasında yer almaktadır. Eski yoksulluk yasasında kiliseler, kendi bölgelerinde bulunan güçlü evsizleri çalıştırmak, öksüz ve bakıma muhtaç çocukların çıraklık eğitimini üstlenmek, yaşlılarla bedensel engellilerin bakımını yaparak cenazeleri kaldırmakla yükümlüdürler. Yapılacak bu işlemlerin masrafları kiliseye aittir (Güngör ve Özüğür; 2007). Başlangıçta oluşturulan yoksulluk yasasının eksikleri olmakla birlikte temelde dezavantajlı kesime hizmet verme ve içerisinde barındırdığı temel düşünce sistemi ile örnek teşkil etmektedir. Buradan hareketle dünya devletleri zaman içerisinde çocukların haklarını koruma altına alma ihtiyacı olduğunu belirleyerek konu ile ilgili yasal düzenlemeler oluşturulmasına katkı sunmuşlardır. Yapılan yasal düzenlemeler ve kanunların toplumların gelişim düzeyine göre farklılık gösterdiği bilinen gerçektir. Bu bölümde uluslar arası düzeyde ve Türkiye’de çocuğun korunması konusu ele alınacaktır.

2.1.1. Uluslararası düzeyde çocuğun korunması

Sanayi Devrimi ile birlikte çocuk işçi kavramı ortaya çıkmış ve çocukların ağır çalışma koşulları altında olması çocuk haklarında yaşanan değişimin temellerini oluşturmaktadır. Bu durumun çocuğa verilen değer artması Rönesans ve Aydınlanmanın etkisiyle gerçekleştiği söylenebilmektedir. Çocuğa yönelik sosyal politikaların gelişmeye başlaması endüstrileşme döneminde çocukların çalışma yaşamında aktif olarak yer alması ile ortaya çıkmaktadır (Işıkcı ve Karatepe, 2016).

Çocuk korunması ile ilgili ilk olarak 1802 yılında İngiltere’de Çırakların Sağlığı ve Ahlakı yasası çıkarılarak çocukların gece çalıştırılmalarına yasak konulmuştur. İngiltere’nin ardından 1841 yılında Fransa ve 1890 yılında Berlin’de Uluslararası düzeyde çocukların gücünün korunması adına düzenlemeler yapılması için adım atılmıştır (Karatepe ve Işıkcı, 2016). Bu gelişmeler çocukların birey olarak tanınmaya başladığını göstermektedir. Ancak ne yazık ki yapılan çalışmalar tam anlamıyla yirminci yüzyılda tamamlanamamıştır.

Endüstrileşme ve Sanayi ile birlikte çocukların emeklerinin kullanılması ve yetişkinlerle aynıya yakın şartlarda çalıştırılmalarının yanında sokakta yalnız olan çocuklar da uzun yıllar sorun alanını oluşturmuştur. 19. Yüzyıl ortalarında Amerika ve Avrupa’da sokakta terk edilen ve suça sürüklenen çocuklar için yatılı kurumlar açarak çözüm bulmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırmalar bu dönemde çocukların kurumlara

alınarak korunmaya çalışıldığını göstermektedir. Bu nedenle 19. yüzyılda meydana gelen bu durumu Karatay, kurumların oluşturulma çağı olarak adlandırmıştır (Karatepe Akt. Karatay; 2007). Çocuk alanında gelişme gösteren bir diğer önemli olay ise 1899 yılında Amerika'nın Chicago kentinde ilk çocuk mahkemelerinin kurulması olarak değerlendirilmektedir (Uluğtekin, 1994).

19. Yüzyılda gerçekleşen, çocuk haklarının korunma altına alınması ve yeni çözüm yolları aranması, devletlerin sosyal refah düzeylerinin gelişme sürecinde olduğunu göstermektedir. Kuşkusuz ki ülkelerin gelişmişlik durumları oluşturulacak sosyal politikaları etkilemektedir. Ancak yaşanan dünya savaşları devletlerin refah seviyelerini olumsuz yönde etkilemiştir. Ülkelerin savaş halinde olmaları nüfus yoğunluğuna ve insanların ekonomik durumlarına etki etmektedir. Savaştan sonra ülkelerin toparlanma sürecinde olmaları yetişkin dünyasında çocuklarla ilgili farkındalık geliştirilememesine neden olmuştur. Çocukların yetişkin bireylerden ayrı haklara sahip olmasının gerektiği düşünülmemiştir. Ancak bu durum zaman içerisinde değişim göstermeye başlamış ve 20. Yüzyıl başlarında çocukların yetişkinlerden ayrı olduğu, haklarının korunma altına alınması gerektiği ayırımına varılmıştır. Konuyla ilgili uluslararası alanda yapılan ilk girişim, Milletler Cemiyeti tarafından hazırlanan 29 Eylül 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'dir (Aral ve Gürsoy, 2001). Bu bildirmede çocukların korunması, gelişimlerini sağlayabilecek oldukları ortamlarda bulundurulmaları ve risk durumlarında öncelikli olarak kurtarılmaları gerektiğine dair ifadeler yer almaktadır. Ancak yeniden bir savaşın başlaması bu sözleşmenin yürürlüğe girmesine engel olmuştur.

1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan İnsan Hakları Beyannamesinde de çocuklara ait haklara ayrı olarak yer verilmemesi nedeniyle çocuğun korunması haklarının güvence altına alınması yeniden gündeme gelmiş ve 20 Kasım 1959 yılında Çocuk Hakları Bildirgesi taraf devletler tarafından imzalanmıştır (Işıkkı ve Karatepe, 2016). İmzalanan bildirgenin hukuksal yaptırıma sahip olmaması nedeniyle 20 Kasım 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Çocuk Hakları Sözleşmesi genişleterek oy birliği ile kabul edilmiştir. BM Genel Kurulu tarafından imzalanan sözleşme 2 Eylül 1990 yılında yürürlüğe girmiş ve Türkiye bu sözleşmeyi 1990 tarihinde imzalamıştır. Türkiye'nin sözleşmeyi imzalamasının ardından iç hukukunda geçerli hale gelmiştir (Aral ve Gürsoy, 2001).

Çocuk hakları sözleşmesinde çocuğun yüksek yararı ön planda tutulmuştur. Bir çocuğun geçici veya sürekli olarak ailesinden ve çevresinden mahrum kalması durumunda çocuğun bakımı yapılmak zorundadır. Sözleşmeye taraf olan devletler kendi yasalarına uygun olarak çocuğun bakımını sağlamakla yükümlüdürler. Her çocuğun tam anlamıyla gelişiminin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda taraf devletler çocuğa yol gösterme ve yönlendirme konusunda anne ve babaların veya çocuğun yasal vasilerinin haklarına saygı göstermeleri gerekmektedir (ÇHS, Md. 5). Çocuğun anne ve babası veya çocuğun bakımından sorumlu kişiler bir çocuğun, zihinsel, ruhsal ve bedensel gelişimini sağlamakla yükümlüdür. İhtiyaç halinde devletlerin çocuğun yüksek yararını ön planda tutarak çalışmalar yapılmasını sağlaması gerekmektedir.

Çocuğun korunması haklarının güvence altına alınması ne yazık ki uzun bir süreç sonunda sağlanabilmiştir. Dünyanın içerisinde bulunduğu değişim ve gelişim süreci çocuğa bakışı da zaman içerisinde değiştirmiş ve geliştirmiştir. Ancak çocuğun korunması adına istenilen noktaya henüz gelinmediği bilinen bir gerçektir. Dünya nüfusunun açlık ve yoksullukla savaştığı, gelişmemiş ülkelerde refah seviyesinin düşük olduğu görülmektedir. Hala Afrika ülkelerinde çocukların açlıktan öldüğü bilinen bir gerçektir. Yaşananlarla mücadele ederek çocukların korunmasını sağlamak tüm insanlığın görevi olarak değerlendirilmelidir. Uygulama sürecine bakıldığında çocukların sadece kanunlarda belirtilen yaş sınırına göre desteklenmesi ön görülmektedir. Korunma gereksinimi içerisinde yer alarak sistem içerisinde var olan bir çocuğun yaş itibarıyla yetişkin olması bu durumu çoğu zaman değiştirememektedir. Bu durumda çocuğun korunması uzun bir süreç olarak ele alınmalı ve bütüncül bir yaklaşım içerisinde değerlendirilmelidir.

2.1.2. Türkiye’de çocuğun korunması

Dünya tarihinde çocuk alanında yaşanan gelişmelerin toplumların zaman içerisinde yaşadığı değişimlerle ilgili mümkün olduğu görülmektedir. Ülke devletlerin gelişme süreçleri yapılan sosyal politikaları etkilemektedir. Ülkemizde çocuk alanındaki sosyal politikalara bakıldığında çalışmaların çok eski bir tarihinin olmadığı görülmektedir. Ancak son yıllarda dezavantajlı kesim içerisinde yer alan çocuk alanına verilen önem artırılarak, çocuğun korunması adına sivil toplum örgütlerinin iş birliği ile çalışmalar yapılmaktadır. Çocuğun önemi ve korunması ile ilgili geçmişten günümüze değişen bakış açısı ele alındığında, eski Türklerde çocuğun önemli bir yeri bulunduğu

görülmektedir. Çocuğu olmayan aileler hoş karşılanmamıştır. Aile yapılarının babaerkil olmasından dolayı çocuğun sorumluluğu ve velayeti babaya verilmiştir. Babanın olmadığı zamanlarda ise bu sorumluluk anneye geçmiştir. Türklerin İslam dinini kabul etmesi ile çocuğun velayet hakkı sadece babaya verilmiştir. (Akyüz, 2013). Bu dönemde İslam dininin etkisi ile hukuk sistemi değişiklik göstermiştir. İslam hukukunda çocuğun evlat edinilmesi kavramı bulunmamaktadır. Ancak anne ve babası olmayan, kimsesiz çocukların bakılmasını sağlamak insanların dini görevler arasında yer almıştır (Akyüz, 2013). Bu durumda İslam dininin hoş görüşü ile çocuğun korunması kavramları iç içe geçtiğini söylemek mümkün olmaktadır.

Osmanlı Devleti'ne gelindiğinde, devlet tarihinde yaşanan savaşlar diğer devletlerde olduğu gibi birçok savaş mağduru insan oluşmasına neden olmuştur. Savaşlarda en çok etkilenen grup olan çocuklar, anne ve babası olmadan kimsesiz ve zor durumda kalmışlardır. Bu dönemde çocukların korunmaya muhtaçlık durumu gündeme gelmiş ve II. Sultan Abdülhamid tarafından İstanbul'da kimsesiz, yoksul ve terk edilen çocukların koruma görevini üstlenmesi adına Darülaceze kurulmuştur (Işıkçı ve Karatepe, 2016). Sonraki süreçlerde yine Osmanlı Devleti'nde savaş döneminde yetim kalan ve diğer korunma ihtiyacı içinde olan çocukları için Darüleytamlar kurulmuştur. Türk tarihinde kurulan bu kurum korunma ihtiyacı içerisinde olan çocuklar için yapılmış büyük bir temel olarak görülmektedir (Işıkçı ve Karatepe, 2016). Yapılan çalışmalara bakıldığında çocuğun korunması kavramını geliştiren olayların devletlerin içinde bulunduğu savaş yapısı olduğu görülmektedir. Uluslararası alanda da gerçekliği olan bu sonucun çocukların yaşadığı ihmal ve zor koşulların sonrasında çözüm bulunmaya çalışıldığını ancak önleyici çalışmalara henüz başlanmadığını göstermektedir. Bu dönemde çocuğun korunmasının sağlanabilmesi için genellikle çocuğun koruma altına alınması yolunun seçildiği, önceliğin çocuğa kalacak yer sağlama olduğu görülmektedir. Bu durum kurum bakım modelinin gelişmesinin önünü açmıştır.

1934 yılında Atatürk Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak faaliyete geçen kurumun geçmişinin, Osmanlı Devleti döneminde kurulan Darüleytamlara dayandığı bilinmektedir (Işıkçı ve Karatepe, 2016). Ardından yaşanan değişiklikler ile 1983 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu yasası çocuk alanında yapılan uygulamaların tek elden yürütülmesi hedeflenmiştir (Yolcuoğlu, 2009). Burada yapılan en büyük yenilik çocuğun aile içerisinde bakımının sağlanarak korunmasının

amaçlanması olmaktadır. Zaman içerisinde genel müdürlük, bakanlık düzeyinde birçok alanda hizmet veren bir kamu politikası içerisinde yer almaya başlamıştır. Bilindiği gibi aile toplumun en küçük yapı taşıdır. Bir çocuğun aile içerisinde bakımını tam anlamıyla sağlanması gerekmektedir. Ancak bu durumu etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Çocuğun bakımından sorumlu yetişkinlerin bilinç düzeyi, ekonomik koşulları ve içerisinde buldukları aile sistemleri çocuğun bakım ve sorumluluğun sağlanması sürecinde önem kazanmaktadır. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun çıkması ile çocuğun korunması devletin sorumluluğuna geçmiştir. Burada Türkiye'nin uluslar arası platformda kabul ettiği ÇHS'nin etkisi bulunmakta ve yapılan uygulamaları bu sözleşmeye dayandırmak zorundadır. Yine 5395 sayılı ÇKK, suça sürüklenen çocuklar başta olmak üzere korunma ihtiyacı olan çocukları kapsamaktadır. Uygulanan kanunlara bakıldığında çocukların reşit olana kadar desteklenmesine önem verildiği görülmektedir. Ancak çocukların korunma ihtiyacı içerisinde yaşlarına uygun hizmet modellerini almalarından sonra reşit olmaları ile bu desteği kaybetmektedirler. Bu nedenle var olan sistemin geliştirilmesine katkı sunmak anlamlı olmaktadır.

2.1.2.1. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu

24 Mayıs 1983 tarih ve 18059 sayı ile oluşturulan Sosyal Hizmetler Kanunun amacı korunmaya, bakıma ve yardıma ihtiyacı olan aile, engelli, yaşlı, çocuk ve diğer dezavantajlı gruplara sosyal hizmet yardım modellerini götürerek kontrollerini sağlaması olarak belirlenmiştir (2828 sayılı kanun md. 1).

Sosyal Hizmetler Kanunu çocuğun korunması adına ülkemizde genel geçer en anlamlı yasa olarak işlem görmektedir. Kanun, korunma ihtiyacı olan çocuğu anne veya babasız, ana ve babasız; anne veya babası veya her ikisi de belli olmayan; bakımından sorumlu kişiler tarafından terk edilen; ailesi tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı gibi her türlü sosyal tehlikelere karşı savunmasız kalan çocuk olarak tanımlamaktadır. (Md. 3)

Bu kanunda koruma ihtiyacı içerisinde olan çocukların aileleri veya bakımından sorumlu kişiler tarafından ihmal ve istismar edilmesi durumunda devlet koruması altına alınacakları kuruluşların tanımları yapılmıştır.

2828 sayılı kanunda sosyal hizmet uygulamalarında korunma ihtiyacı içinde olan çocuklara öncelik tanınacağı belirtilmiştir. Korunma ihtiyacı olan çocukların Atatürk

ilke ve inkılaplarına bağlı olarak yetiştirilmeleri ve bir iş, meslek sahibi olmaları ve korunma kararları kalktıktan sonra toplum içerisinde izlenmeleri ve desteklenmeleri esas alınmıştır (Md. 4). Korunma ihtiyaı içinde olan çocukların reşit oluncaya kadar ocuk koruma kanununa göre görevli mahkeme ve yetkili tarafından alınan karar ile sosyal hizmet kuruluşlarında kalabilmektedirler. Hakkında derhal koruma kararı alınması gereken ocuk ile ilgili mahkeme kararı alınıncaya kadar mülki idari amirin onayı ile bakım altına alınabilmektedir (Md. 22).

Çocukların aile yanında büyümesi gelişimleri açısında çok önemlidir. Ancak koruma ihtiyaı olan çocukların ailesi tarafından ihmal edilmeleri durumunda sosyal hizmet kuruluşlarında bakım altına alınmaktadırlar. Böyle bir durumda çocuğun aile ortamında kalmasını sağlayabilmek adında 2828 sayılı kanunun 23. Maddesine göre hakkında koruma kararı bulunan çocuğun kurumunun gözetiminde koruyucu aile yanına verilebileceği belirtmiştir. Burada amaç çocuğun aile ortamında büyüyerek kurum bakım hizmet modelinin olumsuzluklarına maruz kalmasını önlemektir.

Çocuklar hakkında alınan koruma kararı genel olarak reşit olana kadar devam etmektedir. Ancak bu karar koruma kararı alınmasına neden olan şartların ortadan kalkmasıyla kaldırılabilir. Çocuğun reşit olmasından sonra koruma kararının devam etmesi;

- a. Ortaöğretime devam edenlerin 20 yaşında kadar,
- b. Yükseköğretime devam edenlerin 25 yaşına kadar koruma kararları uzatılabilmektedir. (md. 24)

Yine aynı maddede öğrenimine devam etmeyen 18 yaşını doldurmuş çocukların bir iş ve meslek sahibi olmalarına olanak sağlanması amacıyla 20 yaşına kadar koruma kararları uzatılabilmektedir. Ancak yatılı sosyal hizmet kuruluşlarının yoğun olması nedeniyle öğrenimine devam etmeyen 18 yaşını dolduran çocukların koruma kararları kaldırılmaktadır. Koruma kararı kaldırılmasına rağmen tek başına hayatını sürdüremeyecek olan kız çocukları kurum tarafından himaye altına alınır. Bu ocukların emekleri karşılığı harçlıkları kurum tarafından sağlanmak kaydıyla kurum hizmetleri tarafından çalışmaları sağlanabilmektedir. Kurumlarda alışan personel sayısının az iş yükünün fazla olması nedeniyle kurum sonrası takibin yapılması olanaksız hale gelmektedir.

Okul çağında olmasına rağmen eğitime devam etmeyen korunma ihtiyacı olan çocukların kamu ve özel sektörde çalıştırılarak bir meslek sahibi yapılması amaçlanmaktadır. Çalışan çocukların ücretlerinin bir kısmı yurt tarafından kendilerine harçlık olarak verilmektedir. Geri kalan kısmı milli bankalara çocuk adına açılan hesaba yatırılmaktadır (md. 25). Çocukların doğduğu aile yanında büyümeleri ve gelişimlerinin sağlanması esas kabul edilmekte ve çocuğun bakımından ailesi sorumlu olmaktadır. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun, 30. Maddesinde kurum, kendisine yardımda bulunduğu kişiler adına Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre nafaka ile yükümlü bulunanlar hakkında dava açma hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Aslında bu madde ile ailelerin çocukları bakmakla yükümlü olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu kanunda, korunma ihtiyacı içinde olarak sosyal hizmet kuruluşlarında kalan kız çocuklarının, koruma kararı devam ederken evlenmeleri durumunda çeyiz ihtiyaçlarını karşılamak için bir defa olmak üzere en yüksek devlet memuru aylığının bir buçuk katı evlenme yardımı yapılabilir denilmektedir (Md. 32).

Çocukların koruma altına alınmalarından sonra bakım ve gözetimi sosyal hizmet kuruluşları tarafından sağlanmaktadır. Bir çocuğun koruma kararı kaldırıldıktan sonra en az 2 yıl koruma altında kalmış ise himaye onayının sona erdiği tarihten itibaren 5 yıl içinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına başvuru yaparak öğrenim durumuna göre kamu kurumlarına kura usulü ataması yapılmaktadır (Ek Madde 1). Kanunda temel amacın çocuğun ihtiyaç duyduğu korunma gereksinimini sağlamak olduğu görülmektedir. Yetişkin olarak toplumsal yaşamında içerisinde yer almaları halinde yeterli desteği sağlayacak bir modelin henüz gelişmemiştir. Kurum bakımı geçmişi olan bireylerin maddi ihtiyaçlarının yanında manevi ihtiyaçlarının da göz ardı edilmeden sağlanmaya çalışılması gerekmektedir.

2.1.2.2. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

03.07.2005 tarih ve 25876 sayı ile hazırlanan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun amacı korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların haklarının ve gelişimlerinin güvence altına alınmasını sağlamaktadır (Md. 1). Kanunun 3. Maddesinde daha erken bir yaşta ergin olsa dahi 18 yaşını doldurmamış kişi, çocuk olarak tanımlanmaktadır. Yine aynı maddede, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan ihmal ve istismar edilen veya suç mağduru çocuğu, korunma ihtiyacı olan çocuk olarak tanımlamaktadır.

Kanun ile birlikte korunma ihtiyacı olan çocuktan ayrı olarak suça sürüklenen çocuk tanımı yapılmıştır. Kanunda suça sürüklenen çocuk, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ve yaşanan olaydan dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk olarak tanımlanmaktadır (Md. 3)

5395 sayılı kanuna göre çocuğun korunmasını belirlemek adına çocuğun herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaması, çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi, çocuk hakkında yapılacak iş ve işlemlerde karar sürecine ailesinin dahil edilmesi, insan haklarına dayalı adil bir süreç işlenmesi temel alınmıştır (Md. 4). 5395 sayılı ÇKK'nın 4. Maddesinin j bendinde "tedbir kararı verilirken kurum bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi" ibaresinin yer alması çocuğun öncelikli koruma alanının aile ve aile yakınları yanı olduğunu göstermektedir.

Çocuğun yaşadığı herhangi bir olay ile risk altında bulunması ve korunma ihtiyacı içinde yer alması sürecinde çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici kararlar alınmaktadır. 5395 sayılı yasanın 5. Maddesine göre;

- a. Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kişilere çocuk yetiştirme konusunda, çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunların çözülmesinde yol göstermeye,
- b. Eğitim tedbiri, çocuğun gündüzlü veya yatılı olarak bir eğitim kurumuna devam etmesine; iş ve meslek kurslarına yönlendirilmesine ve bir meslek edinmesi amacıyla usta yanında veya kamu veya özel sektöre ait iş yerlerine gitmesine,
- c. Bakım tedbiri, çocuğun bakımında sorumlu kişilerin herhangi bir nedenle görevini yerine getirmemesi nedeniyle çocuğun resmi veya özel bakım yurdu ya da koruyucu hizmetlerinden yararlandırılmasına veya bu kurumlara yerleştirilmesine,
- d. Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli tıbbi sürecin yürütülmesine,
- e. Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan çocuklu kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, çalışmaktadır (Md. 5).

Bir çocuğun risk altında olması sonucu ilgili kurumlara bildirim yapılması gerekmektedir. Çocuğun yüksek yararı göz önünde tutularak bakımından sorumlu kişilerin yaşadığı yerdeki çocuk hakim tarafından ilgili tedbir kararı talep edilmektedir. Bu süreçte çocuk hakkında sosyal inceleme raporu hazırlanması istenebilir. Bununla birlikte derhal koruma altına alınması gereken bir durum halinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kuruluşlar tarafından bakım ve koruma altına alındıktan sonra kuruma geldiği tarihten en geç beş gün içinde çocuk hakimine başvuruda bulunulmalıdır. Hakim tarafından üç gün içinde talep hakkında karar verilmesi gerekmektedir (Md. 9).

ÇKK'ya bakıldığında korunma ihtiyacı içinde olan çocuk ile suça sürüklenen çocuğun korunmasını bir arada yürütmeyi hedeflediği görülmektedir. Yasal düzenlemeler ile ülkelerin oluşturduğu sosyal politikalara katkı sunması amaçlanmaktadır. Çocuğun korunması alanında temel alınan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 5395 sayılı ÇKK'nın başlangıç sürecinde karışıklığa yol açtığı söylenmektedir. Bununla ilgili olarak Karataş (2007)'in ifadesinde Çocuk Koruma Kanunu'na göre korunma gereksinimi olan çocuklar için verilen "bakım tedbiri" kararları ile 2828 sayılı Yasaya göre verilen "korunmaya ihtiyacı olan çocuk" kararları uygulamada sorunlara yol açmış durumdadır. Bu nedenle çocuk koruma sistemine eklenen her yeni düzenlemenin, yapının hepsini göz önünde tutulmadan yapılması kapsayıcı bir politikanın geliştirilmesini engellemektedir (Karataş, 2007). Kapsayıcı politikanın içerisinde yer alması gereken bir diğer konu ise çocukların sosyal hizmet kuruluşlarından ayrıldıktan sonrasını ele almak olmalıdır.

2.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Korunma İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Yürütülen Alternatif Hizmetler

1983 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu olarak korunma ihtiyacı içinde olan çocuklara hizmet vermek için kurulmuştur. Burada amaç çocuk koruma hizmetlerini bir araya toparlamak olmuştur. 2011 yılında 633 sayılı KHK ile Aile Sosyal ve Politikalar Bakanlığı kurularak yeni bir teşkilat yapısına bürünmüştür. Burada amaç toplumun dezavantajlı kesimi ile çalışmalar yaparak strateji üretmek olmuştur. 2018 yılında Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma Bakanlığı birleşerek bir çatı altında toplanmış ve faaliyetlerine Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak devam etmeye başlamıştır.

Geçmişten günümüze çocuğun korunması konusu önemini korumaktadır. Bu kapsamda Bakanlık bünyesinde çocuğun korunması ile ilgili çalışmalar devam etmekte var olan sistem sürdürülmektedir. Korunma ihtiyacı olan çocuğun öncelikli olarak aile yanına bakımının sağlanması gerekmektedir. Ne yazık ki aileler çocukların bakımını sağlama konusunda ekonomik olarak yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda ailelere maddi destek sağlanarak çocuğun aile yanında bakılması hedeflenmektedir. Ancak çocuğun herhangi bir nedenle ailesi tarafından ihmal ve istismara uğrama riski bulunması, yaşadığı ortamdan uzaklaşması nedeni ile kurum bakım hizmet modelinden yararlandırılması gerekmektedir.

2.2.1. Aile yanında bakım

Çocuklara yönelik uygulanacak koruma hizmetlerinin başında aile yanında bakılmasının sağlanması anlayışı yer almaktadır. Bu yöntem çocuğun korunması hizmetlerinde en eski yöntem olarak bilinmektedir. 1601 tarihinde İngiltere’de çıkarılan Yoksulluk Yasası’na dayanan bu yöntem, ekonomik nedenler ile çocuğunu bakamayan aileleri önlemek amacıyla nakdi destek sağlanarak çocukların aile yanında bakılmasını temele almıştır (Şenocak, 2010). Özellikle gelişmiş ülkelerde çocukların aile yanında bakılmasının sağlanması önemli sosyal hizmet yaklaşımlarındandır. Ancak ülkemiz gibi korunma ihtiyacı içinde olan çocukların yaygınlaştığı ülkelerde kurum bakım modeli öne çıkmaktadır (Yalçın, 2011).

Çocuklar biyo psiko sosyal gelişimlerini tam anlamıyla sağlayabilmeleri için aile ortamına ihtiyaç duymaktadırlar. Çocukların ailelerinden uzakta özellikle kurum bakımında olmaları olumsuz birçok etkiye yol açmaktadır. Her çocuğun ailesinin yanında korunma ve bakım görme hakkı bulunmaktadır. Çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak öncelikle aile yanında desteklenerek bakımının yapılması çocuk için önemlidir (Varol, 2017). Gökçe (1971), çocuğa sağlanan bakım yöntemlerinden en kusursuz olan bakım türünün, çocuğu öz ailesinden ayırmadan, sıcak aile ve evinde kalmasına imkân tanıyacak ortam yaratmanın doğru olduğunu ifade etmektedir.

2.2.2. Sosyal ve ekonomik destek hizmetleri

Yoksulluk konusu eskilerden günümüze önemini hala korumakta ve çocukların korunmaya ihtiyaçlık durumunu belirlemede etkin rol oynamaktadır. Ailelerin ekonomik yoksunluk içerisinde olmaları çocukların korunmaya ihtiyaçlık durumunu

etkilemektedir. Aileler ekonomik nedenleri öne sürerek çocuklarını devlet korumasına vermeyi istemektedir. Ekonomik kaygıları nedeniyle çocukların kurum bakımına alınmasını önleyebilmek için SHÇEK tarafından sosyal ekonomik destek yönetmeliği çıkarılmıştır. Burada amaç temel ihtiyaçlarını asgari düzeyde dahi karşılayamayan, hayatını sürdürmekte zorlanan ailelere maddi destek sağlayarak çocukların aile yanında kalmasını sağlamaktır. Ailelerde çok çocuk olması nedeniyle yaşanan ekonomik yetersizliği çocukların korunmaya muhtaç hale gelmeden önlemek adına aileler desteklenmektedir.

Çocuğun aile yanında bakılmasına destek sunan bu model çocuğun bakımından sorumlu kişilerin sosyal hizmet merkezlerine başvuru yapması ile süreç başlamaktadır. Meslek elemanları tarafından yapılan sosyal incelemeye göre çocukların ekonomik destek hizmetlerinden yararlanması sürecine karar verilmektedir. Aynı zamanda bakım tedbir kararlı iken yaş sınırlaması nedeniyle kuruluşlarından ayrılan gençlere de ekonomik destek yapılmaktadır (SED yönetmeliği Md. 6). Maddi desteğin sağlandığı aileler altı aylık periyotlar ile izlenmekte bu süreçte gerek duyulan rehberlik hizmeti sunulmaktadır (SED yönetmeliği Md. 11).

Yapılan hizmetlerin birçoğu çocukların ailesi yanında bakılmasını temel almaktadır. Ancak çocuğun aile içerisinde ihmal ve istismar edilmesi halinde son çare olarak görülen kurum bakım hizmet modeli uygulanmaktadır.

2.2.3. Kurum bakımı

Kurum bakımı çocuğun kendi evinden ve ailesinde uzakta olduğu yirmi dört saatlik bakım türüdür. Bu bakım türü ülkemiz gibi sosyal ekonomik yönden az gelişmiş toplumlarda korunma ihtiyacı olan çocuklar için görülen en yaygın türdür (Yolcuoğlu, 2009). Burada amaç korunma ihtiyacı olan çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak koruma ve bakım altına alınmasıdır. Çocuklar kaldığı sosyal hizmet kuruluşlarında kendileri ile kan bağı olmayan diğer çocuklar ile birlikte toplu halde yaşamaktadırlar. Çocuklardan sorumlu olan kişiler aile bireyleri değil meslek profesyonelleridir. Bu duruma bakıldığında kurum bakımı için ailenin görevini yerine getiremediği zamanlarda son çare olarak görülen alternatif hizmet modeli denilmektedir. Ancak bazı durumlarda çocuğun kurum bakımına alınması ilk seçenek olarak işlem görmektedir.

Korunma ihtiyacı içinde olan çocukların kaldığı sosyal hizmet kuruluşlarına bakıldığında çocukların temel ihtiyaçlarının neredeyse tam ve eksiksiz karşılandığı söylenmektedir. Ancak kurum bakımı hizmet modelinin çocukları üzerinde ciddi etkilere neden olduğu bilinmektedir. Kurum bakımı sosyal hizmet uygulamaları içinde maliyeti yüksek olan uygulamadır. Bununla birlikte çocukların gelişimleri açısından risk bulunduran bir hizmet modelidir.

2.2.3.1. Kurum bakımının olumlu yanları

Kurum bakımının toplumsal yapı içerisinde birtakım işlevleri bulunması nedeniyle tamamen ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Bu nedenle kurum bakımının olumsuz yanlarının azaltılması için çalışmalar yapılması gerçekten kurum bakımına ihtiyaç duyan çocukların tespitinin iyi yapılması gerekmektedir. Aile içerisinde ihmal ve istismara uğrayan, sosyal ortamından uzak kalması gereken, herhangi bir nedenle başka bir ailenin yanına verilemeyen çocukların kurum bakımına alınması sağlanmalıdır (Şenocak, 2010).

Ailelerin çocuklarını kurum bakımına verme isteğinin altında yatan en büyük neden çocukların kurumlardan çıktıktan sonra devlet memuru olarak çalışmaları durumudur. Yetişkinler sosyal hizmet kuruluşlarını kimi zaman yatılı bir okul gibi görerek çocukların eğitim alacağı ve sonrasında kamu personeli olarak işe yerleşeceği algısı ile hareket etmektedir. Ancak kurum bakımında öncelikli olarak kalan çocukları belirli travmalara maruz kaldığı suça sürüklenen çocuk olduğu bilinmektedir. Son çare olarak kuruma alınan bu çocukların kurumdan sonraki yaşamlarını oluşturabilmeleri amacıyla kamuda iş imkanı sunulmaktadır.

Kurum bakımının bir diğer olumlu yanı ise 2828 sayılı yasada geçen koruma kararı devam ederken evlenme akdiyle kurumdan ayrılan kız çocuklarına yapılan çeyiz yardımıdır. Genel olarak değerlendirildiğinde kurum bakımında olan çocukları olumlu yönde etkileyen olayların birçoğunun maddi nedenler olduğu görülmektedir.

Gelişim çağında olan çocuğun ailesinden uzakta kalarak büyümesi birçok olumsuz süreci beraberinde getirmektedir.

2.2.3.2. Kurum bakımının olumsuz yanları

Ülkemizin içerisinde bulunduğu ekonomik süreç aile birliğinin gün geçtikçe daha fazla dağılmasına yol açmaktadır. Yaşanan bu durum aileleri tarafından terk edilen bakıma muhtaç çocuklar sorununu artırmaktadır. Çocuklar, yetişkinlerin dünyasında

olan bitenden habersiz kendileri adına verilen kararlara uyma zorunluluğu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Çok küçük yaşlarda ailesi tarafından terk edilen veya aile kaybı yaşanan çocukların kurum bakımına alışması kolay olmamaktadır. Kendilerini aile yanında büyüyen çocuklara göre daha yalnız hissetmekte ve umutsuzluğa düşmektedirler. Çocukların içerisinde bulunduğu bu durum ve kurum bakımı ile ilgili birçok araştırma yapılmaktadır. Ailelerinden uzakta yurt ortamında yaşayan çocuğun fizyolojik ve sosyal yönden farklı olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalarda kurum bakımının etkileri arasında anne yoksunluğu kavramı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte büyüme bozukluğu, saldırganlık, empati eksikliği, suça yönelme, suçu öğrenme davranışları önemli bulgular arasında yer almaktadır (Yalçın, 2011).

Araştırmacılar 1940'lı yıllardan beri kurum bakımının çocuklar üzerindeki etki ve gözlemlerini tartışmışlardır. Yazıcı (2013), kurum bakımında bulunan çocukların bakım verenleri ile arasında birebir ilişki olmaması nedeniyle olumsuz etkilendiklerini anlatmıştır. Yine bu bağlamda çocukların bebeklik dönlerinde tuvalet eğitimi ve yürümede gecikme, çevrelerine karşı ilgisizlik yaşadıkları tespit ederek kurum hastalığı – anne yoksunluğu yaşadıklarını belirlemiştir (Yazıcı, 2013). Bu durum çocuklarda çatışma davranışını ortaya çıkarmaktadır. Bu alanda çalışma yürüten Gökçe (1971) de kimsesiz çocuklar adlı araştırmasında çocukların toplumsal, duygusal ve zihinsel sorunlar yaşayarak çevrelerine kuşku ile yaklaştıkları, sosyal ilişki kurmalarında başarısız olduklarını tespit etmiştir. Kurum bakımında bulunan çocuğun bakımlarının eksiksiz giderilmesi için personel bulunmakta ancak çalışan personelin değişmesi çocuk da güvensizlik yaratmaktadır. Buradan hareketle kurum bakımı çocukların fizyolojik ihtiyaçlarına cevap verse bile çocuklar ile birebir ilgilenilmediği için çocukların duygusal gelişimleri olumsuz etkilediği sonucu ortaya çıkmaktadır. İnsanın fizyolojik ihtiyaçları kadar önemli olan duygusal gelişimi ne yazık ki tam anlamıyla sağlanamamaktadır. Bu durumda erken yaşlarda ailesi yanından ayrılarak kurum bakımına verilen çocukların çocukluk ve yetişkinlik döneminde davranışsal sorunlar ya da psikiyatrik bozukluklar gösterme riskinin yüksek olduğu görülmektedir. Bulut'a (1995) göre aile ilişkilerinin kopuk olması ve çocuğun kurumda yaşamayla ilişkili olarak güvensizlik, gelecekte umutsuzluk ve sosyal uyumsuzluk gibi sorunları ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte geçmiş yaşantılarından gelen reddedilme duyguları, ihmal ve istismarla ilişkili olarak çocukların benlik saygıları düşük ya da orta düzeyde olabilmektedir (Bulut, 1995).

Bir çocuk ailesi ile büyümesi sürecinde birçok olaya tanıklık etmektedir. Aile olmanın, sorumluluk alarak bir sosyal çevrenin parçası olarak büyümenin kişi üzerindeki etkisi çok farklıdır. Bir çocuk hem kardeş hem ağabey veya abla hem evlat olarak aile içerisindeki rolünü sürdürürken aynı zamanda anne ve babasının veya kardeşlerinin farklı rollerine de tanıklık etmektedir. Ancak çocuk kurum bakımında iken böyle bir farklılık görmemekte standart bir düzen içerisinde kalmaktadır. Bu düzenin içinde de çocuk için bir düzensizlik söz konusudur. Çalışanların değişmesi bu duruma en iyi örneklerdendir.

Küçük yaşlarda yuvaya alınan çocuk herhangi bir sosyal hizmet modelinden yararlandırılmadığı takdirde reşit olana kadar kurum bakımında kalmaktadır. Kurum dışında bir hayatı olmayan çocuğun sosyal yaşamda birçok zorlukla karşılaşması beklenmektedir. Kurum bakımının olumsuz yönleri Türkiye’de düzenlenen II. Milli Sosyal Hizmetler Konferansında şu şekilde özetlenmiştir:

- 1. Her çocuk şefkate, kendine yakın olan birinin sevgi, anlayış ve güvencesine muhtaçtır. Bunun için özel eşyaları, odalı olmalı, alışveriş yapabileceği arkadaşlarını kabul edebileceği, sosyal yaşamın diğer faaliyetlerine katılabileceği bir ortamı bulunmalıdır. Kurum bu olanakları ona tam olarak sağlayamaz.*
- 2. Kurumda anne yoksunluğu ya da sık sık bakıcı değiştirmek söz konusudur. Çocuklar bu durumun olumsuz etkisine maruz kalmaktadırlar.*
- 3. Kurumun geniş binaları, koridor ve merdivenleri boşluklar aşırı gürültüye olanak vermekte, büyük koğuşlardaki bir çocuğun rahatsızlığı diğer çocukları huzursuz etmektedir.*
- 4. Bazı çocukların özellikle 3 yaşında küçük çocukların özel bakıma ve anne kucağına ihtiyaçları vardır.*
- 5. Yetim çocukların bir aileye ait olma ihtiyacı duymalarından dolayı kurumda kalmaları uygun değildir (Yazıcı, 2013).*

2.3. Kurum Bakımından Ayrılan Gençlere Sunulan Hizmetler

2.3.1. Kurum bakımından ayrılmaya hazırlama

Küçük yaşlarda iken kurum bakımına alınarak uzun yıllar kurum bakımında kalan bir çocuk, aile ortamından uzak devlet koruması altında yaşamaktadır. Çocuğun koruma altına alınmasından sonra geçen sürede çocuk ile ilgili mesleki çalışmalar

yapılarak aile yanına döndürülmesi ve alternatif sosyal hizmet modellerinden yararlandırılması hedeflenmektedir. Ancak yapılan çalışmalara rağmen 18 yaşına kadar kurum bakımında kalması gereken çocuklar ile karşılaşmaktadır. Kurum bakımında geçirilen sürede çocuğun tam anlamıyla gelişimini sağlayabilmesi, fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanarak eğitimine devam etmesinin sağlanması ve bunun yanı sıra gelişimi ve ilgi alanına göre çocuğun yönlendirilmesi gerekmektedir.

Gençlerin kurum bakımından ayrıldıktan sonra kimi zaman aile ve akraba yanına döndükleri kimi zaman da yapılan destekler ile yalnız yaşadıkları bilinmektedir. Kurum bakımında iken gençlere sürekli olarak gelecek yaşamlarında kendilerine hazır bir hizmet sunan sistemin olmadığı anlatılarak sorumluluklarının farkına varması sağlanmaya çalışılmaktadır. (Yalçın, 2011).

Kurum bakımında büyüyen çocuk devlet korumasından ayrılma yaşına geldiğinde ise sosyal hizmet mesleğinin etik ilke ve değerler doğrultusunda yönlendirilmesi yapılarak kurum bakımı sonrası yaşama hazırlanması gerekmektedir. Sosyal hizmet mesleğinin bireyi kurum bakımı dışındaki yaşama hazırlama, kendi ayakları üstünde durabilmesi için destek sağlama varsa çevresi ile bağlantı kurmasına yardım etme gibi görevleri bulunmaktadır (Turgut,2018).

Sosyal hizmet kuruluşlarında iki yıldan az olmama koşuluyla kalan gençlerin istihdam hakları ile ilgili bilgiler verilmektedir. Sosyal ekonomik destek yönetmeliği kapsamında kurum bakımı sonrasında gençlerin yaşamlarını kurmada kolaylık sağlamak adına ekonomik destek yapılma işlemleri başlatılmaktadır (SED yönetmeliği, Md. 6).

Korunma kararı ile sosyal hizmet kuruluşlarında kalan gençlerin kurum bakımından ayrılmaya hazırlanması önemlidir. Çocuğun sahip olduğu yasal hakları ve sonraki yaşamını oluşturmasında yol gösterici etkisi olmaktadır. Aynı zamanda bu süreçte yapılan rehberlik, kurum bakımı sonrası yaşamı etkilemektedir.

2.3.2. Kurum bakımı sonrası destek ve izleme

Uzun yıllar kurum bakımında kalan gençler, kurum bakımından sonra kendi yaşamlarını oluşturmaya başlamaktadırlar. Kurum bakımı geçmişi olan bireyin aile veya akraba yanına dönmemesi durumunda yalnız yaşadığı bilinmektedir. Kurum dışından başka bir yaşam bilmeyen, hayatının sorumluluğunu almamış olan birey, desteğe ihtiyaç duymaktadır. Korunma ihtiyacı içerisinde olan çocuğun korunması alanında hazırlanan

kanun ve yönetmeliklerde gençlerin kurum bakımı sonrasında belirli bir süre kurum tarafından takip edilip desteklenmesi gerektiği belirlenmiştir.

2828 sayılı sosyal hizmetler kanununda korunma kararı kaldırılan gençler ile kurum tarafından iletişimin devam ettiği ihtiyaç halinde imkanlar ölçüsünde yardımcı olunması gerektiği ibaresi yer almaktadır (Md. 24). Yetiştirme yurtlarının kuruluş ve işleyişine ilişkin yönetmelikte kurum bakımından ayrılan gençlerin toplum içerisine girdikten sonra takip edilmesi ve izlenmesi, kuruluş sosyal servisinin görevleri arasında yer almaktadır (Md. 7). Bu maddeler gençlerin kurum bakımı sonrası takip edilerek ihtiyaç halinde desteklenmesini ön görmektedir. Ancak mevcut kurumlarda çalışan meslek elemanlarının yeterli sayıda olmaması nedeniyle uygulamanın tam anlamıyla yapılamadığı bilinmektedir. Bu durumda bireylerin kurum bakımı sonrası yaşamlarında zorlandıkları, ihtiyaç halinde başvurabilecek oldukları bir yerin/bir kişinin olmamasının gençlerin karşılaştığı sorunlar karşısında çözüm üretmede zorlanmalara neden olmaktadır. Yine bu durumla mücadele ederek bireylerin kurum bakımı sonrası yaşamını desteklemek amacıyla 3413 sayılı kanun çıkarılmıştır (Yalçın, 2011).

On sekiz yaşını doldurması ile kurum bakımından ayrılan gençlerin desteklenmesi, kurum bakımına bağımlı hale getirmeyi amaçlamamalıdır. Gençler bireysel yaşamlarını oluşturma sürecinde hayata karşı tek başına değil aile birliği işlevi gören kurum desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda kurum bakımı geçmişi olan kişilerin oluşturduğu dernek ve örgütler bulunmaktadır (örneğin, Ankara YURTAYDER, YADER). Oluşturulan derneklerin vizyon ve misyonuna bakıldığında sosyal hizmet kuruluşlarından ayrılan bireylerin toplumsal yaşama adapte olmasını kolaylaştırması olduğu görülmektedir. Kurum bakım sonrası yapılan bu çalışmaların devlet bünyesinde politika haline getirilerek uygulanması hedeflenmelidir.

2.3.3. Kurum bakımı sonrası işe yerleştirme ve 3413 Sayılı Kanun

3413 sayılı kanunda korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların korunma kararları sona erdikten sonra işe yerleştirilmeleri sürecinin esas ve usullerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Bu kapsamda reşit oluncaya kadar sosyal hizmet kuruluşlarında kalan, korunma kararı devam ederken bir koruyucu aile yanına yerleştirilen, nakdi yardım yapılarak ailesinin yanına gönderilen çocukların yararlanabileceği belirlenmiştir (Md. 3).

Kamu kurum ve kuruluşları her yıl serbest kadro sayılarıyla bunun binde birinde oranında alacak oldukları korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların sayısını ve niteliklerini belirleyerek atama yapmak zorundadır. Kurum bakımında kalan gençlerin korunma kararları kalktıktan sonra bu sürede hazırlanan raporları sosyal hizmetler il müdürlüğü aracılığıyla kuruma göndermektedir. Bilgi formlarının gelmesinden sonra gençler eğitim durumlarına göre ayrılarak kayıt işlemleri yapılmaktadır (Md. 4.). Kurum bakımı olan gençlerin atama durumu,

- Daha önce bu kanun kapsamında yararlanmamış olması,
- Ailesinin olmaması,
- Evli veya çocuklu olması,
- Diğer adaylara göre yaşlı olması,
- Herhangi bir işte çalışmıyor olması,
- Halen bir sosyal hizmet kuruluşunda kalıyor olması, öncelik sırasında göz önünde bulundurulmaktadır (Md. 8).

Kanunun 10. Maddesinde kamu kurum ve kuruluşlarında işe başlayan korunma ihtiyacı içinde olan gençlerin iş ortamında yaşadığı uyumsuzluğu ve verimsizliği gibi konularında kuruma bilgi verilerek sorunların kurum ile birlikte çözülmesi gerektiği belirtilmiştir. 2005 yılında kanunun 4. Maddesinde yapılan değişiklikte sivil toplum kuruluşları ve toplumun gönüllü katkı ve katılımı ile birlikte hareket edilmesi gerektiği şeklinde düzenlenmiştir.

2828 sayılı sosyal hizmetler kanunu kapsamında tanınan istihdam hakkının kullanımına ilişkin yönetmelikte, korunma kararı kaldırılan gençlerin istihdamına ilişkin usul ve esasları düzenlenmektedir. Yönetmelikte istihdam hakkında yararlanmak isteyen kişilerin on sekiz yaşını doldurması ve korunma veya bakım tedbir kararının kaldırılmasından sonra beş yıl içerisinde belirlenen şartlara uygun başvuru yapması gerekmektedir (Md. 5). Yapılan çalışmalara bakıldığında on sekiz yaşını doldurması ile kurumdan ayrılan kişilerin iyilik halini gözettiği görülmektedir. İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmesi için fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. Barınma ihtiyacını sağladıktan sonra iş bulma ve çalışma kurumdan ayrılan bireylerin öncelikleri arasında olmaktadır. Bu durum sosyal hizmet alanında çıkarılan 3413 sayılı kanunu anlamlı hale getirmektedir. Her ne kadar yapılan uygulamaların gerçek yaşamda tam istenilen karşılığı alınmadığı düşüncesi hakim olsa da fayda sağlamaktadır. Elbette

mevcut sisteminde değiştirilmesi, geliştirilmesi kurumdan ayrılan gençlerin istihdam sürecine katkı sunacaktır. Bu bağlamda alanda yapılan akademik çalışmalar yol gösterici olması adına önem kazanmaktadır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Sosyal Hizmet Kuruluşlarından Ayrılan Gençlerin Topluma Uyumları Üzerine Bir İnceleme: İstanbul İli Örneği, adlı yüksek lisans tez çalışmasının bu bölümünde araştırmanın amacı, önemi, yöntemi, verilerin analizine değinilerek metodolojinin oluşturulması süreci anlatılacaktır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma yaşamının herhangi bir döneminde koruma altına alınarak 18 yaşına kadar kurum bakımında kalan çocukların kuruluştan ayrıldıktan sonraki süreçlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca reşit olma koşulu ile kuruluştan ayrılan gençlerin topluma uyumlarını kolaylaştırmada herhangi bir destek mekanizmasına ihtiyaç duyup duymadıklarını belirlemeyi hedeflemektedir. Bu araştırmanın bir diğer amacı ise 18 yaşından sonra kuruluştan ayrılan bireylerin deneyimlerinden elde edilen bilgiler eşliğinde korunma ihtiyacı içinde olan çocukların kuruluş ile bağlantısı kesildikten sonra ihtiyaçları halinde başvurabilecek oldukları, rehberlik hizmeti veren kurumların oluşturulması adına öneri sunmak ve yeni politikalar geliştirilmesini sağlamaktır. Uzun yıllar kurum bakımı deneyimi olan çocukların kurum bakımına yönelik görüşleri sonraki yaşam süreçlerinde topluma uyum sağlama iş bulma, aile kurma ile ilgili deneyimlerini incelemede bu araştırmanın sorun alanını oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Sosyal hizmet alanında korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar ile yapılan çalışmalarda, çocuğun aile yanında bakımının sağlanmasına önem verilmektedir. Ancak yapılan mesleki müdahalelere rağmen çocukların koruma altına alınması gereken durumlar ile karşılaşmaktadır. Herhangi bir nedenle koruma altına alınan çocuğun kurum bakımında iken aile yanına döndürülememesi nedeniyle 18 yaşına kadar (eğitimi devam ediyor ise bu karar uzatılmakta) kurumlarda kalmaktadır. Reşit olma koşulu ile kurumdan ayrılan gençler bir anda toplum içerisine karışmaktadır. Ancak toplumumuzda kurum bakımı geçmişi olan bireylere yönelik olumsuz bir algı bulunmaktadır. Kurum bakımından sonra toplumsal yaşama uyum sağlamaya çalışan bireyler aynı zamanda toplumun kendisine yönelik geliştirdiği olumsuz tutum ile mücadele etmektedir. Bu çalışma kurum bakımından sonra toplumsal yaşama karışan bireylerin yaşamlarını ele alarak farkındalık kazandırma adına önem taşımaktadır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

3.3.1. Araştırmanın modeli

Araştırmanın başlangıcında ilk olarak araştırmanın problemleri ve bu problemlere yönelik sorular ile araştırma yöntemi belirlenmiştir. Bu sorular hazırlanırken literatür taraması yapılmış olup korunma ihtiyacı içinde olan çocuk alanında hazırlanan bilimsel çalışmalardan yararlanılmıştır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Aynı zamanda araştırmada derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak kişilerin bireysel tecrübelerinin ele alınmasının derinlemesine incelenmesi hedeflenmiştir. Bu gibi çalışmaların yorumlanmasında genel olarak fenomenoloji yaklaşımı kullanılmaktadır. Fenomenoloji, olgu bilim olarak da adlandırılmaktadır (Akturan ve Baş, 2008).

Fenomenoloji yaklaşımı, nitel araştırma deseninin en başta gelen özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Bu yaklaşımın temelinde kişilerin bireysel tecrübelerinden elde ettiği deneyimler bulunmaktadır. Fenomenoloji yaklaşımı, neyin nasıl deneyimlendiğini bütünleştiren, kişilerin elde ettiği deneyimlerin özünün tartışıldığı betimleyici bir çalışmadır (Aykara, 2015). Burada amaç çok fazla kişi ile görüşmek değil aksine yapılan derinlemesine görüşmelerde elde edilecek bireysel deneyimlerden kaliteli bilgiler alarak çözümlenmesini yapmaktır (Akturan ve Esen 2008). Fenomenolojide bireylere herhangi bir müdahalede bulunulmadan söyledikleri olduğu gibi kabul edilmektedir. Yani, kişilerden durumların sübjektif değerlendirilmesi alınırken alınan sübjektif değerlendirmeyi tarafsız hale getirmek çabası bulunmaktadır. (Akturan ve Esen, 2008). Bu çalışmada da nitel çalışma yöntemi kullanılarak reşit olma koşulu ile kurum bakımından ayrılan bireylerle yarı yapılandırılmış sorular ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve bireylerin yaşantıları kendi anlamlandırmaları doğrultusunda anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda kişiler ile yapılan görüşmeler kayıt altına alınarak kişilerin görüşme esnasındaki davranış ve tutumları gözlemlenmiştir.

3.3.2. Araştırmanın evreni ve örneklemi

Yapılan araştırmanın evrenini reşit olma koşulu ile koruma kararı kaldırılan bireyler oluşturmaktadır. Bu kişilere ulaşmada daha önce sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan meslek elemanlarının desteği alınmıştır. Meslek elemanlarından kurumdan 18 yaşını doldurma koşulu ile ayrılan ve görüşmelere devam ettikleri kişilerin bilgileri

alınarak, İstanbul'da yaşayan üçü kadın on dördü erkek olan on yedi katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmaya katılacak katılımcılar çalışma evreni içerisinde kartopu örnekleme yoluyla seçilmiştir. Kartopu örnekleme, araştırmacının örnek bir olayla başladığı sonraki süreçte aldığı örnek olayla bağlantılı ilişkilerle ilgili bilgilere dayanmaktadır. Bu nedenle kartopu örnekleme rastlantısal olmayan bir örnekleme türüdür (Aykara,2008).

3.3.3. Veri toplama araç ve teknikleri

Araştırma kapsamında kişilerin kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmesi için araştırmacının soruları yarı yapılandırılmış görüşmeye uygun olarak açık uçlu soru formatında hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular dört bölüm ve yirmi iki temel sorudan oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların genel bilgilerinin alınmasına yönelik sorular, ikinci bölümde kurum bakımı süreci ile ilgili ve üçüncü bölümde çalışmanın temelini oluşturan kurum bakımından sonraki süreci ele alması hedeflenen sorular sorulmuştur. Aynı zamanda dördüncü bölümde uzun süre kurum bakımı deneyimi olan kişilerin süreci değerlendirmeleri ve sunacak olduğu katkılar üzerine soru sorulmuştur.

3.3.4. Veri toplama süreci

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler 01.12.2018 ve 28.02.2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışma evreni arasından kartopu örnekleme yoluyla seçilen 14'ü erkek 3'ü kadın olmak üzere 17 kişi ile nitel görüşme formatı içerisinde derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Bu görüşmeler kişilerin uygun olduğu zaman diliminde yapılmış olup yaklaşık 25 ile 70 dakika arasında sürmüştür.

3.3.5. Verilerin analizi

Katılımcılar ile nitel araştırma ekseninde derinlemesine görüşmeler yapılarak yapılan görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerin analiz edilmesine başlanmadan önce görüşme yapmayı kabul eden her bir kişinin ismi kodlanmıştır. Bu bağlamda cinsiyet ayrımı gözetmeden araştırmaya kabul eden kişilere "Gönüllü Katılımcı (GK)" ismi verilmiştir. Daha sonra kayıt altına alınan görüşmeler yazılı metine dönüştürülmüş ve elde edilen veriler konuya ilişkin analiz edilerek kategori olarak ayrılmıştır. Bu ayrımında elde edilen veriler, sınıflandırılarak yorumlanması gerçekleştirilmiştir. Yorumlanma sürecinde araştırmaya katılanlardan GK1, GK2, ... şeklinde bahsedilerek

söylemlerine yer verilmiştir. Yine verilerin yorumlanması kısmında fenomenoloji yorumlama tekniği kullanılarak bulgular kısmı oluşturulmuştur.

3.3.6. Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırma kapsamında gönüllü katılımcılar ile görüşme yapılırken sürenin uzun olması, görüşme için uygun yer bulma konusunda zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. Bir diğer zorluk ise çalışma kapsamında kadın görüşmecilere ulaşma sürecidir. Çalışmaya başlandıktan sonra kurum bakımından ayrılan gençlerin kendilerini gizleme eğiliminde oldukları bu nedenle kurum bakımı olan gençlere ulaşılmasının, özellikle kadın görüşmecilere ulaşılmasının zor olduğu görülmüştür.

Tez kapsamında derinlemesine görüşme yapılacak kişi sayısı 20 ile sınırlandırılmış ancak görüşme yapmayı kabul eden 14 'ü erkek 3'ü kadın 17 kişi ile çalışma sürdürülmüştür.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin kategori haline getirilerek alandaki diğer çalışmalar ile karşılıklı değerlendirilmesi sağlanmaktadır.

4.1. Sosyo – Demografik Bilgiler

4.1.1. Cinsiyet ve yaş durumu

Bu araştırmada toplam 17 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Söz konusu katılımcıların cinsiyet ve yaşlarına ilişkin veriler tablodaki gibidir.

Tablo 1: Cinsiyet – yaş durum tablosu

Cinsiyet	Yaş	19	20	22	23	30	32	35	38	41	45	N	Yüzde (&)
Kadın		-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	3	17
Erkek		2	6	1	1	-	1	-	1	1	1	14	83
Toplam		2	7	1	1	1	1	1	1	1	1	17	100

Görüşmeye katılan katılımcıların 14 ü erkek 3 ü kadındır. Bir başka deyişle %83 ü erkek %17 si kadındır. Yine görüşme yapılan katılımcıların yaşlarının 19 ile 45 aralığında olduğu görülmektedir.

4.1.2. Medeni durum

Araştırmaya katılanların medeni durumları tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Medeni durum tablosu

	Evli	Bekar	Boşanmış	Nikahsız birliktelik	N	Yüzde (%)
Kadın	1	-	1	1	3	17
Erkek	2	11	1	-	14	83
Toplam	3	11	2	1	17	100

Yapılan çalışmaya katılım sağlayan gönüllü katılımcılardan %18’inin evli, %65’inin bekar, %12’sinin boşanmış ve %5’inin nikahsız birliktelik yaşadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan gönüllülerden %30’u çocuk sahibidir. Araştırma yapılan katılımcıların yaşlarının 19 ile 23 yaş aralığında yoğunluk gösterdiği ve genç yaşta olan katılımcıların evlilik düşünmediği evlilik sorumluluğunu alabilecek yeterlilikte bulmadıkları bilgileri alınmıştır. Ancak bununla birlikte orta yaş düzeyinde

olan bir katılımcıların endişeleri nedeniyle evlenemediğini, kuşlarının olduğu şu sözlerinden anlaşılmaktadır. (GK3) “...kız arkadaşlarım oluyor evlenmeyi istiyorum ancak bir şekilde ilişkilerim devam etmiyor. Aslında bir tarafım ilişkilerde (beni) endişelendiriyor, bir şey söylediğimde yanlış anlaşıldığımı düşünüyorum. Asıl endişem annem ile birlikte yaşadığım için kabul edilip edilmeme durumum(dur) ve ekonomik şartlarımın karşı taraf için kabul edilebilir olup olmadığını düşünmek (oluyor)...”

Görüşmeye katılan kadın katılımcıların erkeklere oranla daha erken yaşta evlilik birlikteliğini gerçekleştirdikleri bu durum da ülkemizde yaşayan kadınların erkeklere oranla daha erken yaşta evlendiği tezini desteklemektedir. 2017 yılında resmi olarak ilk evliliğini gerçekleştiren kadınların yaşlarının ortalamasının 24.6, erkeklerin yaş ortalamasının ise 27.7 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2017). Kurum bakımından kısa bir süre önce ayrılan bireylerin henüz evlilik düşünmemesi normal olarak karşılanmaktadır (Varol, 2017). Bu durum araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların bekar olması durumu, alanda yapılan çalışmalardan elde edilen veriler ile benzerlik göstermektedir. Ancak bu araştırma kapsamında görüşme yapılan kadınların 2017 yılında hesaplanan evlilik yaşından daha önce evlendiği bilgiler elde edilen veriler arasındadır. Evlilik birliğini gerçekleştiren kişilere bakıldığında, kurum bakımı sonrası yaşamlarını oluştururken zorluklar ile karşılaşan genç kadınların, erkeklere oranla daha dezavantajlı olduğu ve yaşamlarına oluştururken destek görme amacıyla evlendikleri elde edilen veriler arasındadır.

Evlilik birliği içerisinde bulunan katılımcıların evliliğin ilk yıllarının kendilerini zorladığı uyum sağlamakta ve alışmakta zorlandıkları öğrenilmiştir. Bazı katılımcıların ise toplumsal zorunlulukları yerine getirmek amacıyla evlendiği ve zaman içerisinde de evlilik birliğini sürdüremediği, eşini yeterince tanıyamadığını düşünmesi nedeniyle ayrılmayı seçtiği elde edilen bilgiler arasındadır. 2016 yılı aile yapısı araştırma raporunun sonucuna göre, eşler arasında yaşanan en büyük sorunun %5.9 ile ev ile ilgili sorumluluklar olduğu görülmektedir (TÜİK, 2017). Bu durum uzun yıllar tek başına kurum bakımında yaşayan gençlerin kurum bakımı sonrası yaşamında evlilik birliği oluşturma ve devam etmesini etkileyen en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konuya ileriki bölümde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

4.1.3. Eğitim durumu

Araştırmaya katılan gönüllü katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde büyük bir çoğunluğun ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Sırasıyla diğer katılımcıların üniversite ve lise mezunu olan kişiler olduğu ve katılımcıların eğitim durumları tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3: Eğitim durumu

	Ortaokul	Lise	Üniversite	N	Yüzde (%)
Kadın	2	1	-	3	17
Erkek	7	3	4	14	83
Toplam	9	4	4	17	100

Yapılan araştırmada gönüllü erkek katılımcıların %50’sinin, kadın katılımcıların %67’sinin ortaokul mezunu; kadın katılımcılardan %33’ünün ve erkek katılımcılardan %22’sinin lise mezunu olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında üniversite eğitimi gören kadın katılımcının olmadığı erkek katılımcıların %28’inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Görüşme sırasında eğitim süreçleri ile ilgili gönüllü katılımcılardan biri olan (GK8) “... *okula devam etmek anlamsız, bana destek olacak kimsem yok, bütün hayatım yurtta geçti. Önceliğim bir an önce işe girip düzenimi kurmak...*” söylemleri ile sosyal hizmet kuruluşlarından ayrılan gençlerin herhangi bir destekleri olmaması nedeniyle kişisel gelişimlerine katkı sunma aracı olan eğitim devamlılığını lüks bir ihtiyaç olarak görmekte ve öncelik sıralamasında yer vermedikleri bilgileri alınmıştır.

Sosyal hizmet kuruluşlarından ayrıldıktan sonra aile yanına dönen GK’lerin eğitimlerine devam ettiği bu araştırmaya katılan çoğu katılımcının eğitim devamlılığını bu şekilde sağladığı bilgileri alınmıştır. Yine bu durum sosyal hizmet kuruluşlarından ayrıldıktan sonra desteği olan gençlerin kurum bakımı sonrası yaşamlarını oluştururken diğerlerine oranla daha az zorlandığını göstermektedir.

Yalçın (2011)’in araştırmasında kurumlarda eğitime öncelik verilmesine rağmen kurum bakımında kalan bireylerin içinde buldukları aile yapılarına veya kaldıkları kurumlarda akranlarından olumsuz etkilenecek eğitime önem vermedikleri hatta okulu bıraktıkları belirtilmektedir. Bununla birlikte çocukların iyi bir aileye sahip olma ve mutlu olma isteğinin eğitimden önce geldiği ifade edilmektedir. Kurum bakımında

kalan gençlere yönelik pozitif ayrımlık olarak 3413 sayılı yasa ile ilköğretim mezunu olsan dahi kamu kurumlarında memur olarak atanma koşulu ve olumsuz örnek teşkil etmektedir (Yalçın, 2011).

Varol (2017)'un araştırmasında elde edilen verilere göre kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmaya başlayan kişilerin işe başladıktan sonra aldıkları eğitim seviyesinin bir üst kademeye çıkarmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durum araştırma kapsamında görüşme yapılan GK'ler arasında da lise mezunu olup kamu kurumuna yerleştikten sonra üniversite eğitime başlayan kişilerden dolayı benzerlik göstermektedir.

4.1.4. Aile durumu ve aile bireyleri ile iletişim

Görüşme yapılan gönüllü katılımcıların %30'unun anne ve babasının vefat ettiği, %42'sinin annesi hayatta iken babasının vefat ettiği %30'unun hem annesinin hem babasının hayatta olduğu ve %6'sının anne ve babasını tanımadığı hayatta olup olmadıklarını bilmediği görülmektedir.

Anne babasının her ikisinin hayatta olduğu veya ebeveynlerinden birinin hayatta olduğu gönüllü katılımcılar arasında herhangi bir farklılık görülmemekte, gençlerin kurum bakımına girdikten sonra aile yakınları ile iletişim kurmakta zorlandıkları, çekingen davrandıkları, herhangi bir destek almadıkları belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan gönüllü katılımcılar kuruluş bakımına alındıktan sonra hayatta olan anne ve babaları ile bağlarının devam ettiğini ancak ebeveynlerinin kendileri dışında yaşamlarına devam etmesi, kuruluş bakımında iken ziyaret etmemeleri nedeniyle birbirlerinden uzaklaştıklarını ifade etmiştir. Katılımcılar arasında anne ve babasından biri hayatta olan ve yeniden evlenen ebeveynlerinin kurdukları aile düzeninden uzak durmakta ve bu evlilik sonucu dünyaya gelen çocukları kardeşleri olarak benimseyemedikleri alınan bilgiler arasındadır.

(GK8)' in *“bebekken çöp konteynirında bulunmuşum anne ve babamı tanımiyorum. 18 yaşına kadar yuva ve yurtlarda kaldım. Bana adımlı ve soy adımlı kuruluştta iken vermişler. Soy adıml önünde bulunduğum karakoldan alınmış. Benim gibi sokakta bulunan başka bir bebeğe de aynı soy adını vermişler bize siz kardeşsiniz dediler bende öyle kabul ettim. Hiç sorgulamadım...”* ifadeleri kuruluşlarda kalan

gençlerin aile kavramını oluşturmaya çalıştıkları sosyal destek mekanizmasına ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

Araştırma verilerine göre ailelerin birçoğunun eşlerinden birinin vefat etmesi veya ekonomik yoksunluk nedeniyle çocuklarını yuva ve yurtlara vermeyi seçtiği görülmektedir. Sosyal hizmet kuruluşlarında kalan çocukların ve gençlerin yaşamlarının büyük bir kısmı aile ve akrabalarından ayrı geçmektedir. Ancak akrabalar ve aile yakınları iletişimin devam etmesini sağlamanın güven ortamını oluşturduğu kabul edilmektedir (Yazıcı, 2013). Bu nedenle kuruluş bakımında kalan çocuğun aile ve akrabaları ile ilişkilerini sağlıklı olarak devam ettirmelerini sağlamak çocukların hayatlarında önemli bir etkiye sahiptir. Ancak yakın çevresi ile iletişimi devam etmeden sosyal hizmet kuruluşlarında kalan çocukların ve gençlerin aile ve yakın akrabalarına bakışlarının değiştiği görülmektedir. Bu durum kuruluşta buldukları sürede aranıp aranmadıkları ziyaret edilip edilmedikleri ile ilgili olduğunu göstermektedir. Bu bölümle ilgili gönüllü katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

(GK1) “... Annem zihinsel engelliydi 2012 yılında kardeşlerim ile birlikte yurda alındık ama nasıl olduğunu hiç bilmiyorum. Yurttan çıkınca eve geri döndüm babama destek olmaya çalışıyorum kardeşlerimin gelmesini (yurttan çıkmasını) bekliyoruz.”

(GK2) “... Babam alkolik annem zihinsel engelliydi. Zaten bu yüzden yurda gittim. Yurttan çıktıktan sonra eve geri geldiğimde babam ağır hastaydı. Annem babama bakmak istemiyordu mecbur bakımını ben sağlıyordum. Ben geldikten 3 ay sonra babam vefat etti, annem kaçtı. Annemi çok aradım başka bir ilde buldum ancak beni istemediğini söyledi.”

(GK3) “... Yurttan çıktıktan sonra annemin yanına döndüm pek zorlanmadım çünkü tatillerde eve gidiyordum. Ama evde olmak çevre değişik geliyordu.”

(GK4) “...Kuruluştan sonra ailemle iletişim kuramadım ağabeyim serseri biraz uçuk. Babam sosyal medyada paylaştığım fotoğraflara karıştı yasak koydu anlayamadım. Annemden para yardımı istedim en son o günden beri görüşmüyoruz. Yurttayken de bana Allah yardımcın olsun demişti o zaman da görüşmeyi kesmiştim.”

(GK5) “... Annemin evli biri ile olan birlikteliğinden dünyaya gelmişim. Dünyaya gelir gelmez beni yurda vermiş. Annemi gördüğümde 12 yaşındaydım.

(annem) Yaşlıydı ve Alzheimer hastasıydı. Hiçbir diyalogumuz olmadı. Zaten görüştüğünden 5-6 ay sonra da vefat etti. Babamı hiç tanımıyorum.”

(GK6) “Yurttan ayrıldıktan sonra akrabalarımı aradım ama gördüm ki hepsi çıkarıcı olmuş. Şimdi pek görüşmüyoruz ben aramadan kimse beni aramıyor.”

(GK9) “... Ailemle görüşmüyorum. Yurttan çıktıktan sonra da gidecek yerim yoktu yurttaki bir hocamız bize destek oldu ev tuttu işe girdim. Kendi hayatımı kurmaya çalışıyorum”

(GK10) “... Yurtta çok kısa süre kaldım çıktığımda da yalnız kaldım. Babam cezaevinde annem yardım etmiyor.”

(GK11) “...Yurttan çıkınca ağabeyimin yanına gittim bir süre onunla kaldım türlü işlerde çalıştım. Turizm işine girdim ne iş bulsam yaptım. Ağabeyim hiç düşündüğüm gibi biri çıkmadı mutfakta kalıyordum. Yattığım çekyatı kiraladı bana. Sonra kendi yolumu buldum kardeşlerimle çok kopuğuz pek görüşmüyoruz.”

(GK13) “... Yurtta kalırken babamın akrabaları bizi (kardeşleri ile birlikte) arayıp sordu şuan görüşüyoruz. Çıkınca eve annemin yanına geldim. Babamın vefatından sonra yeniden evlenmişti. Ben şuan görüşüyorum ama ağabeyim biraz öfkeli.”

(GK14) “... Çok küçük yaşlarda iken ağabeyim ile yurda alınmışız. Yurda neden alındığımızı ve anne/babamı bilmiyordum. Yaşım büyüyünce ağabeyim bana senin bir annen var dedi ve sonra tanıştık. Annemle şuan görüşmüyorum babamın bizi yurda vermesinden sonra arayıp sormadı hiç. Okuma yazma bilmediğini nereye soracağını bizi nasıl bulacağını bilmediğini bu yüzden peşimizden gelemediğini söylüyor ama bahane.”

Yalçın (2011)'ın araştırmasına göre korunma altında alındıktan sonra parçalanmış aile modeli içerisinde olmalarına rağmen kurum bakım sürecinde abla ve ağabeyleri yanına izinli giden çocukların, kurum ayrıldıktan sonra ilişkilerinin devam ettiği görülmektedir. Bu durum kurum bakımındayken çocukların aile, akraba ile iletişim kurulmasının önemini göstermektedir.

4.2. Kurum Bakımı ile İlgili Bilgiler

4.2.1. Kurum bakımına alınma nedenleri

Korunma ihtiyacı içinde olan çocukların belirlenip koruma ve bakım altına alınma sürecinde birçok kurum kuruluş ve özerk kişilerin başvurusu ile gerçekleşmektedir. Sivil toplum kuruluşları, kolluk kuvvetleri, eğitim ve sağlık kuruluşları, adli ve idari merciler tarafından bildiri yapılan çocuklar hakkında gerekli araştırma yapılarak uygun sosyal hizmet müdahalesine karar verilmektedir. Alanında uzman meslek elemanları tarafından hazırlanan sosyal inceleme raporlarına dayanarak ilgili mahkeme veya savcılık tarafından resen çocukları yaşlarına uygun kuruluşlara yerleştirilmektedir.

Çocukların ve gençlerin kurum bakımına alınma nedenleri farklılık göstermektedir. Yoksulluk, aile içi şiddet, anne baba kaybı, anne ve babanın boşanması, terk edilme gibi nedenlerin yanında çocuğun suça sürüklenmesi madde kullanım alışkanlığını geliştirmesiyle çocuğun veya gencin koruma ve bakım altına alınması gerekmektedir.

Bu araştırma kapsamında görüşme yapılan gönüllü katılımcıların kurum bakımına alınma nedenleri tablodaki gibidir.

Tablo 4: Kurum bakımına alınma nedenleri

	Ebeveynlerin alkol bağımlılığı	Anne Ölümlü	Baba Ölümlü	Boşanma	Nikahsız birliktelik	Psikiyatrik hastalık	Doğuştan terk	Şiddet	Bilmiyor	Toplam
Kadın	-	-	-	-	1	-	-	1	1	3
Erkek	1	1	1	7	1	1	1	1	-	14
Toplam	1	1	1	7	2	1	1	2	1	17

Görüşme yapılan kişilere kurum bakımına alınma nedeni sorularak alınan cevaplar eşliğinde yukarıdaki tablo oluşturulmuştur.

(GK1) “...Annemin psikiyatrik hastalığı vardı şizofreniydi. Kimin nasıl başvuru yaptığını bilmiyorum ama kardeşlerim ile birlikte kurum bakımına alındık. Tek bildiğim kuruluşa gitmeyi istemediğimdi.”

(GK2) “...Babam alkol bağımlıydı, evde sürekli kavga çıkıyordu. Öğretmenim bana seni yurda verelim dedi. Başlangıçta istemedim ama daha sonra kabul ettim yurda gittim.”

(GK4) “...Annem ve babam ayrıldılar. Benim velayetim anneme verildi. Annem beni istemediği sevmeyi için yurda verdi.”

(GK5) “...Yurda neden alındığımı hiç hatırlamıyorum. 4 yaşındayken annem beni yurda vermiş. Babamı hiç tanımıyorum.”

(GK6) “...Annemin vefatından sonra sanırım babam bana bakmadı. Neden yurda gittiğimi bilmiyorum. Yurda alındığım gün ile ilgili sadece yurdun bahçesinde otururken ne zaman gelip beni alacaklar diye düşündüğümü hatırlıyorum.”

(GK7) “...Babam tefeciden para çekmiş galiba böyle bir sorunun üzerine biz (kız kardeşlerim ve ben) evden ayrıldık. Annem ... ilçesinde ev tuttu orada yaşarken bir annem geldi biz babanla ayrıldık dedi. Ben okulu bıraktım sanayide çalışmaya başladım. Orada çalışırken ufak bir iş kazası geçirdim bunun üzerine evde kaçıp teyzeme gittim. Teyzem yeniden okula başlamamı sağladı. Okula devam ederken yurttan geldiler seni yurda alalım mı dediler teyzem de sen bilirsin dedi. Bende yurda geçmeyi kabul ettim.”

(GK8) “...Ailemi hiç görmedim. Bebekken çöp konteynirinde bulunmuşum anne ve babamı tanımıyorum. 18 yaşına kadar yuva ve yurtlarda kaldım. Bana adımları ve soy adımları kuruluşta iken vermişler. Soy adımları önünde bulunduğum karakoldan alınmış.”

(GK9) “...Annem ve babam boşanıyor. Beni ve ağabeyimi yurda veriyorlar. Ben 2 yalındaymışım yuvaya alındığımda ilk nerede kaldığımı hatırlamıyorum.”

(GK10) “...Annemle babam biz küçükken ayrılmış. Bizi (kardeşi ve kendisi) babaannem ve dedem bakıyordu. Onların vefatından sonra babam yanına aldı. Kirada kaldığımız bir ev vardı. Babam kirayı ödeyemediği için evden çıkarıldık. Sokakta kaldım. Hayata tutunmaya çalıştım. Bu sırada kardeşim yurda girdi. Bana da yurt güzeldir git dediler. Bende karakola başvuru yaptım yurda girdim.”

(GK11) “...Ailemin hikayesini ben sonradan öğrendim. 1980 darbesinde babam İstanbul’da sağ sol olaylarına giriyor. Gördüğü işkenceden akli dengesini kaybediyor, hiçbirimizi tanımıyor. Şiddet uygulamaya başlıyor. Hepimiz küçüküz benim bir

büyüğüm (olanları) biraz hatırlıyor ben hiç hatırlamıyorum. Babam akıl hastanesine yatıyor hatta o dönemde annemi kafasından ağır bir şekilde yaralıyor. Ondan sonra mecbur boşanırlar. Kadın (annem) da ne yapsın ne kendi ailesi ne babamın ailesi destek oluyor. O da mecbur üçümüzü yuvaya veriyor.”

(GK12) “... Annem beni 1 buçuk yaşında yuvaya vermiş. Kurumdan 5 yaşında evlatlık verilmişim. Ben o aileyi öz ailem biliyordum. Aile beni aldıktan sonra öz babam bildiğim adam 8 yaşından 15 yaşına kadar cinsel tacizde bulundu bana. ... Anneme anlatıyordum durumu babandır o yapmaz öyle şeyler sen yanlış anlıyorsundur diyordu. ... 15 yaşına geldiğimde babamın (üvey babam) ailesi bana evlatlık olduğunu söyledi. Bende öz ailemi bulmalarını istedim. O dönemde bana (üvey babam) tecavüz etti, ters ilişkiye girdi benimle ve beni kalçamdan bıçakladı. Eve gelen komşu sayesinde kaçtım kurtuldum. Jandarmaya sığındım. Sonra tekrar kuruluş bakımına alındım. ... Olaylardan sonra gazeteciler geldi bir sürü soru sordu. Gerçek ismimi öğrendim. Öz annem bulundu. Bir süre onunla kaldım ama beni istemedi. Tekrar yurda geldim. Yurtta kalırken uyuşturucu bağımlısı bir çocuk bana taktı. Sürekli peşimdeydi. Bıçakla geziyordum. Bu çocuk beni kaçırdı tecavüz etmeye çalıştı onu bıçakladım. 11 yıl 1 ay ceza aldım. 17 yaşında cezaevine girdi. 20 yaşında af geldi cezaevinden çıktım.”

(GK13) “...Annem babam ayrılmışlardı babam ölmeden önce. Aile içerisinde kan davası nedeniyle vuruldu. Annemle babam ayrıldıktan sonra öğretmenlerimiz yuvaya yönlendirdi (bizi). Çocuklar iyi gelecekleri parlak çocukları yuvaya verin dediler. Herhalde annemin bakamayacağını düşündüler. Çünkü bu konuşmayı çok net hatırlıyorum. Bundan sonra beni ve ağabeyimi yuvaya verdiler. En küçük kardeşimiz daha sonra yuvaya verildi. Biz yuvaya verildikten 2 yıl sonra da babam vefat etti. ”

(GK14) “...Annem ve babam ... ilde yaşıyor. Babam memurluk sınavını kazandıktan sonra ailece İstanbul İline geliyorlar. Bu dönemde babam eve başka bir katın getiriyor annemle ayrılık sürecine giriyorlar. Üvey anne bizi istemiyor. Üvey annenin de çocukları var. O zaman babam da bir anlaşma yapıyor çocukların hepsini yuvaya veriyorlar.”

(GK15) “...4 yaşındayken kuruluşa girmişim Annemle babam anlaşmamış. Annem kamçı babam da bizi (ağabeyi ile birlikte) yuvaya vermiş. ”

(GK16) “...Annem Azeri. Ben 3 yaşındayken annem beni kaçırap bir Azerbaycan’da bir bakıcıya vermiş oğluma bak sana para vereceğim demiş. Bakıcı da bana bakamadığı için kaçak yollarla Gürcistan’a göndermiş beni. Gürcistan’da yaşamaya başlıyorum. Yanında yaşadığım aile beni kendi çocuklarından ayırmadı ama benim ben olduğuma dair bir belge yok. Orası köy yeri okul müdür hatır meseli diye beni okula alıyor. 2011 senesinde bir telefon geliyor annemin rahmetli olduğunu babam seni arıyor diyorlar. Babam geldi. Gürcistan Türk Konsoloslukunda kimlik çıkardı 3 ay sonra beni Türkiye’ye getirdi. Beni alırken bir sürü vaatlerde bulunmuştu. Okutacağını 2 ayda 1 geri getireceğini söylemişti ama olmadı. Bir gittik İstanbul’a en pis yerlerinden biri. Okula başladım. Ev çok pisti. Hem okuyup hem çalışmaya başladım. Babam yabancı uyruklu bir kadınla yaşıyordu. Kadın beni sevmiyordu. Bana şiddet uyguluyorlardı. Evden kaçtım. Telefonla bana ulaşip ikna ettiler eve geri döndüm. Sonra tekrar bunlar durumu abartmaya başladı. Bu arada babam her gün içen biriydi. Tekrar evden kaçtım. Bir terzide yatılı işe girdim. Onlar çok iyi insanlardı. 28-29 gün sonra ailem bir televizyon programına çıkmış beni arıyorlarmış. Canlı yanına çıktım telefonla bağlandım. Uğradığım şiddeti anlattım. Ortalık karıştı. Sonra çocuk şube geldi yurda gitmek ister misin diye sordular bende evet dedim. Bunu da bir ağabey sokmuştu kafama.”

(GK17) “...Annem ben küçük yaşlardayken bırakıp gitmiş. Babam yeniden evlenmiş. Aslında ben yurda paten sevdası yüzünden düştüm. Doğu’lu tarafları bilirsiniz paten sürmeyi kızlara pek yakıştırmazlar. Bende çok heveslenmişim. Babam izin vermezdi ben çıkardım çocuk akli. Babam gelip beni parkta dövüyordu. Çok dayak yedim. Halam, babam, üvey annem çok dövdü. Yurda gitmekten başka çarem yoktu. Ailemin baskısından kurtulmak için yurda girdim.”

Katılımcıların ifadelerine ve tablo verilerine bakıldığında çocukların kurum bakımına alınma nedenlerinin başında ebeveynlerin ayrılmasının geldiği görülmektedir. Anne ölümü, baba ölümü, şiddet, ebeveynlerinden birinin psikiyatrik rahatsızlığı, doğuştan terk ve nikahsız birliktelik diğer nedenler arasındadır. Varol (2017)’un araştırmasına göre anne ve baba kaybı nedeniyle kurum bakımına alınan çocukların durumu ülkenin yaşadığı coğrafi bölgesi ile de bağlantılı olduğu belirtmektedir.

Araştırmada ayrı bir başlık açılmamasına rağmen ekonomik yetersizliğin çocukların kurum bakımına alınması sürecinde dolaylı nedenler arasında olduğu

görülmektedir. Özellikle ebeveynleri ayrılan ve boşanan çocukların ailelerinin maddi kaygıları nedeniyle çocukları kurum bakımına verdiği görülmektedir. SHÇEK döneminde uzun bir süre sosyo ekonomik yetersizlik nedeniyle çocukların kurum bakımına alındığı hatta kurumların yatılı okul olarak anlaşıldığı görülmekteyken bakanlık düzeyine geçiş ile birlikte bu algı değiştirilmeye çalışılmaktadır (Yalçın, 2011). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, çocuk hizmetleri genel müdürlüğünün 2018 yılı Aralık ayı verilerine göre 14.214 çocuğun kurum bakımında olduğu alınan veriler arasındadır (AÇSHB, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2018).

4.2.2. Kurum bakımında bulunan kardeşler

Araştırmaya katılan gönüllü katılımcılara kuruluş bakımına alındıkları sürede hanede kuruluşa alınan başka kardeşleri olup olmadığı sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevap tablodaki gibidir.

Tablo 5: Kurum bakımına alınan kardeş sayısı

	Kardeş Sayısı					Toplam
	Kardeşi Olmayan	1 kardeşi olan	2 kardeşi olan	3 kardeşi olan	4 ve daha fazla kardeşi olan	
Kadın	2	1	-	-	-	3
Erkek	4	6	2	1	1	14
Toplam	6	7	2	1	1	17

Çocukların gelişim döneminde iken aile yanında bakımının sağlanmasına önem verilmektedir. Ancak herhangi bir nedenle hanede bulunan çocukların sosyal hizmet kuruluşlarına yerleştirilmesi yapılmaktadır. Bu süreçte çocuğun kurum bakımında iken gelişimine katkı sunması adına çocukların kardeşi veya bir yakını ile aynı kuruluştaki olmasına öncelik verilmelidir. Ancak çocukların yaş düzeylerinde göre kuruluşların farklılık gösterdiği de bilinmektedir.

(GK1) “... Benimle birlikte kardeşlerim de yuvaya alındı. Ben yurttan çıkıp eve döndüm onların da yurttan ayrılıp eve dönmesini bekliyoruz.”

(GK3) “... Babamın vefatından sonra ağabeyim ile birlikte annem bizi yuvaya verdi. Ancak biz sürekli farklı illerde kaldık. Ağabeyim çıktığı yere ben girmiş oldum hep. Bu yüzden pek görüşme şansımız olmadı.”

(GK5) “... Yuvadayken kardeşlik günleri yapıyorlardı görüşüyorduk. Arada da telefonda görüşüyorduk. Zaten biz yuvaya da şikayet üzerine alınmışız. ”

(GK8) “... Ailemle ilgili bir şey bilmiyorum. Soy isimlerimizin aynı olduğu bir kardeşim var. Bana kardeşiniz dediler bende hiç sorgulamadım. Şubat ayında yurttan çıkacak yanıma gelecek. Bu sürede de hafta sonları ben yanına gidiyorum.”

(GK9) “... Aynı anne ve babadan 4 kardeşiz. En büyük ablamız vefat ediyor. Annem ve babam ayrılıyor, velayetimizi babama veriliyor. Babam da ağabeyim ve beni yuvaya veriyorlar. Ağabeyimle aynı yuvadaydık aramız iyiydi. Yurttan çıkınca bir süre ağabeyimin yanına gittim ama pek anlaşılamadım arkadaşlarımın yanına geri döndüm.”

(GK10) “... Yurda erkek kardeşim ile birlikte alındık. O daha çıkmadı. Hafta sonları yanıma geliyor görüşüyoruz.”

(GK11) “... Ağabeyimle ben aynı yuvaya veriliyoruz. İlkokul 4. Sınıf veya 5. Sınıfa gidiyordu. O (ağabeyim) ilkokulu bitirince yurda geçiyor en yuvada kalmaya devam ediyorum. Benim bir küçüğüm (kardeşim) başka bir İlde yuvaya veriliyor onunla hiç görüşemiyoruz. İlkokula giderken yuvaların kamp dönemleri oluyordu. Oralarda görüşüyorduk. Eskiden sistem böyleymiş. Sonra Özal Döneminde kardeşleri birleştirme deyip bizi aynı yere aldılar ama bende büyük bir etkiye neden oldu. Hep kopukluk oldu. Yuvada başka yerdeydim. Kardeşleri birleştirme deyip başka yere aldılar doğru düzgün alışamadım. Hep ağladım. Çocukluğum ağlayarak geçti. Kardeşlerle görüşme sıklığımız az oldu.”

(GK13) “... Biz 3 kardeştik. Ben ve ağabeyim yuvaya verildik en küçük kardeşimiz daha sonra verildi. Önce ... yuvasındaydık. Yaşımız büyüyünce yetiştirme yurduna geçtik. Ağabeyim haylaz bir çocuktu soru yaşıyordu. Yurttan kaçıyor dik başlıydı. Ben daha efendi bir çocuktum yönetime uyuyordum.”

(GK14) “... 3 kardeştik. En büyüğümlle aramda 10 yaş vardı. O (ağabeyim) çalışıp para kazanır eve getirir diye yurda verilmedi. Ben ve küçük ağabeyim yuvaya verildik. Yuvada ve yurtda kaldığımız dönemde ağabeyimle görüşüyorduk. O benden yaş büyük olduğu için beni ziyarete geliyordu.”

Katılımcıların sosyal hizmet kuruluşlarına alınan kardeşleri ile ilgili değerlendirmeleri yukarıdaki gibidir.

4.2.3. Kurum bakımında geçirilen süre

Korunma ihtiyacı içerisinde olduğu tespit edilen çocuklar ile ilgili yasal süreç tamamlanarak yaşlarına uygun kuruluşlara yerleştirilmesi yapılmaktadır. Uzun süre kurum bakımında kalan çocuklar yıllar içerisinde yaşlarına uygun kuruluşlara geçirilmektedir.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan GK'lerin kuruluşta kaldığı süreler ile ilgili bilgiler tablo 6'daki gibidir.

Tablo 6: Kurum bakımında kalınan süre

	1 yıl	4 yıl	5 yıl	6 yıl	11 yıl	12 yıl	13 yıl	14 yıl	15 yıl	16 yıl	17 yıl	18 yıl	Toplam
Kadın	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	3
Erkek	1	2	-	2	1	1	1	-	3	1	1	1	14
Toplam	1	2	1	3	1	1	1	1	3	1	1	1	17

Araştırmaya katılan GK'lerin ortalama 1 yıl ile 18 yıl arasında kurum bakımında kaldığı görülmektedir. Kuruluş bakımında geçirilen süre ve yaş durumu kişilerin sonraki yaşamlarını etkilemektedir. Gönüllü katılımcılar tarafından kaldıkları kuruluşlarda kendilerine uygulanan muamelenin yurt hayatlarını etkilediğı kuruluştan kuruluşa göre değişiklik gösterdiği anlatılmaktadır. Aynı zamanda kurum bakımında kalınan sürenin kurum bakımı sonrası yaşama uyum sağlamayı etkilediğı bilinmektedir. Kuruluşların bireyler üzerindeki etkilerine ve kuruluşların durumlarına ileriki bölümlerde yeniden değinilecektir.

(GK4) “... 2002 – 2003 yılından beri kurum bakımındayım. 2 yıl önce yurttan ayrıldım. En son erkek yetiştirme yurdunda kalıyordum. Yurtta çok zaman geçirdim ne söyleyebilirim ki.”

(GK5) “... Annemin yaşadığı gayriresmi birliktelikten dünyaya gelmişim 4 yaşında yurda alınmışım. 14 yıl yuva ve yurtlarda kaldım. Ne anlatsam.” GK5 yapılan görüşme boyunca ağlamıştır. İstemediğı zaman görüşmeyi sonlandırabileceğimiz anlatılmış ancak devam etmiştir. Yaşanan bu durum kuruluş bakımında kalan bireylerin kurum bakımı süreci sonrasında üzerinde birtakım olumsuz etkilerin bıraktığını ve aradan geçen zamana rağmen unutulmadığını göstermektedir.

(GK6) “... 4 yaşında annemin ölümünden sonra babam beni yuvaya verdi. ... İlinde 7-8 yıl kaldım daha sonra ... İline nakil oldum. Kuruluştaki kaldığım dönemde lise 3. Sınıfa devam ederken babamı da kaybettim. Yapabilecek olduğum bir şey yoktu eğitimime devam ettim. Şuan tek başıma kaldım.”

(GK8) “... Ailemi hiç görmedim. 0 yaşından beri kuruluştayım. Dosyamda isimler gerçek değil uydurma. 0-6 yaş arasında darülacezede kalmışım. 6 yaşından 10 yaşına kadar ... yuvasında, 12 yaşında ... yuvasında, 13 yaşında yetiştirme yurduna, 14 yaşında da ... yetiştirme yurduna geçtim. Eğitim sistemi 4+4+4 olunca sürekli kuruluş değiştirdim.”

(GK9) “...2 yaşında yuvaya verilmişim. Kendimi bildim bileli yurttayım. Bir ara beni ve ağabeyimi annem yanına almıştı 11-12 yaşları arasında. Anlaşamadık üvey baba da vardı. Kardeşlerimizle de o zaman tanışmıştık. Okula devam edemiyorduk. Üvey baba bizi istemeyince annem bizi alıp ... geldi. Orada da yapamayınca yeniden yurda girdik. Annem de yeniden evine dönmüş.”

Küçük yaşlarda kurum bakımına alınarak uzun yıllar kurumda kalan çocukların kurum dışında bir yaşa düşünemedikleri, duygusal bağılıklarının arttığı, kurumdan ayrılık sürecinde kimsesiz hissettikleri görülmektedir (Yazıcı, 2013).

(GK10) “... Başlangıçta ben yurda girmeyi istemedim. Uzun süre sokaklarda kaldım. Daha sonra yurt güzeldir git dediler gittim. 2017 yılında girdim. 2018 yılında da ayrıldım. 1 yıl kaldım sadece.”

4.2.4. Kuruluş bakımında iken aile ve yakın akraba tarafından ziyaret edilme durumu

Kuruluşlarda bulunan çoğu çocuğun terk edildiği düşüncesi ile hayata baktığı bu durumun sonraki yaşamına etkilerinin olduğu görülmektedir. Bu nedenle koruma altına alınan çocukların kurum bakımında iken ziyaret edilmesi onların psiko sosyal gelişimlerine olumlu etki etmektedir. Ancak kuruluş bakımında geçen sürede çocuğun ziyaret edilmemesi yalnızlık duygusu yaratmakta, çocukların içine kapamasına, aile ve akrabalarıyla olan ilişkilerinin kopmasına neden olmaktadır. Bu durum çocuğun var olan sosyal destek sisteminden mahrum olmasına yol açmaktadır.

Sosyal hizmet kuruluşlarına alındıktan sonra çocuklar hakkında mesleki çalışmalar yapılmaktadır. Kurularda çalışan meslek elemanları çocukların hayatta olan aile ve akrabaları ile iletişime geçerek haklarında sosyal inceleme raporları düzenlenmesini istemektedir. Bu çalışmalar çocuğun var olan sosyal destek sistemini harekete geçirmeye çalışmak adına çok önemlidir. Ancak her çocuk için aynı durum geçerli değildir. Doğduğu andan itibaren kurularda kalan çocukların yakınlarına ulaşabilmek çok zordur. Ayrıca çocukların kurum bakımında kalma süreleri arttıkça ziyaret edilme sıklığı azalmaktadır. Bu durumu bir katılımcı şu şekilde açıklamaktadır:

(GK13) “... Yuvaya alındıktan sonra annem gelmeye başlamıştı. Zamanla gelmemeye başladı sanırım o da duruma alıştı.”

Araştırma kapsamında katılımcıların kurum bakımında kaldıkları süre boyunca ziyaret edilip edilmeme durumu aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 7: Kurum bakımında ziyaret edilme

	Anne	Baba	Yakın akrabalar	Muhtar	Ziyaret edilmeyenler	Sayısal	Yüzde (%)
Kadın	-	-	-	-	3	3	18
Erkek	3	4	1	1	5	14	82
Toplam	3	4	1	1	8	17	100

Araştırmaya katılan katılımcıların %18'inin sadece annesi %24'ünün sadece babası tarafından ziyaret edildiği ancak bu ziyaretin belli bir yaş aralığında kaldığı sonrasında ziyaretlerin devam etmediği bilgileri alınmıştır. GK'lerden %46'sının kuruluş bakımındayken ziyarete gelen kimsesinin olmadığı görülmüştür. Bu durumla ilgili katılımcılar şöyle ifadeler kullanmıştır:

(GK3) “... Kurularda kaldığım sürede annemin köyden tek başına gelebilecek durumu olmadığı için ziyaretine gelmedi. 1 kez muhtar aracılığı ile geldiklerini hatırlıyorum.”

(GK4) “... 5 yaşındayken annem ziyaret ediyordu sonra gelmeyi bıraktı. En son 10 yıl önce annem 1 kez ziyaret etti başka kimse gelmedi.”

(GK6) “... Yurtta kaldığım sürede küçük yaşlarda iken 5-6 kez babam görmeye gelmişti. Başka kimseyi hatırlamıyorum.”

(GK8) “... Kuruluşlarda kalırken kimse beni ziyaret etmedi. Ailem hakkında bilgim yok zaten.”

(GK11) “... Yuvadayken yurttayken annem birkaç kez geldi o kadar. Başka kimse ziyaret etmedi.”

Kuruluşlar çocukların ziyaret edilmesinin yanında belli aralıklarla çocukların da aile akraba yanına izinli gittikleri dönemler olmaktadır. Çocuğun kurum bakımı dışında izinli geçireceği süre ve bu süreler sosyal inceleme raporuna göre planlanmaktadır. Bu sayede araştırmaya katılan bazı katılımcıların aile veya akraba yanına izinli ayrıldığı görülmektedir.

(GK2) “... Yaz tatillerinde eve izinli gelirdim. Dayımları yaz dönemlerinde evde görürdüm.”

(GK3) “... Okul tatil dönemlerinde köye annemin yanına giderdik (ağabeyim ile birlikte). Köyde erkek işlerini yapar annemize yardım etmiş olurduk.”

(GK5) “... Üvey ağabeyimle tanıştıktan sonra ara sıra yanına izinli gidiyordum. Ancak bir süre sonra gitmemeye başladım. Çok sert biriydi.”

(GK13) “... Çocuk yuvasında kalırken kendi isteğim ile eve anneme gitmek istiyordum. Yetiştirme yurduna geçince gitmek istemedim. Küçükken biraz anne kuzusuydum büyüyünce değişti sanırım. Ya da kaldığım yeri ev olarak benimsemeye başlamıştım bilemiyorum.”

Kurum bakımında olan çocukların yakınları ve hayatta olan aile bireyleri ile görüşmesi psikososyal gelişimlerine olumlu katkı sunmaktadır. Çocukların hiç kimse tarafından ziyaret edilmemesi, iletişim kurmamaları beraberinde birçok sorunu getirmektedir (Varol, 2017).

Yetiştirme yurtlarının işleyiş ve yönetmeliğinin 40. Maddesinde çocukların anne, baba ve akrabalarının yanına izinli gidebileceği belirtilmektedir. Bu kapsamda çocuğun kuruluşa kabulü sırasında çocuğun ziyaret edebileceği, izinli gidebileceği kişiler belirlenerek haklarında sosyal inceleme raporu hazırlanarak grup sorumlusu, sosyal servis ve kuruluş müdürünün onayı ile bir yılda yetmiş günü aşmayacak şekilde izinli gidebileceği ifade edilmektedir.

4.2.5. Kurum bakımında iken iyi/kötü muameleye maruz kalma

Toplumumuzda yuva ve yurtlarla ilgili olumsuz bir algı bulunmaktadır. Çocukların anne ve babaları olmadan kuruluşlarda yaşamaları bu tutumu desteklemekte çoğu çocuğa suçlu gözüyle bakılmaktadır. Kuruluş bakımında iken çocuğun yetiştirilmesi süreci bu nedenle de önem taşımaktadır. Çünkü çocukların kuruluş bakımında kaldığı süre boyunca iyi/kötü muameleye maruz kaldıkları bilinmektedir. Yuva ve yurtlarda kötü muameleye maruz kalan çocuklar sokağa kaçmakta ve toplumun var olan algısını pekiştirmektedir.

Bu bölümde araştırmaya katılan GK'lerin kuruluş süreçlerin kötü muameleye maruz kalıp kalmadıkları incelenecektir.

GK'lere kurum bakımında iken/kötü muameleye maruz kalıp kalmadıkları sorulduğunda %41 iyi muamele, %35'i kötü muamele %24'ü ise hem iyi hem kötü davranıldığını belirtmiştir. Yalçın (2011) kuruluş bakımını isteyen gençleri son zamanlarda kurumların fiziksel koşullarının ve fırsatlarının etkilediğini belirtmektedir. Bununla birlikte özellikle suç mağduru ve suç eğilimi olan çocuklar için kurumların açık kapı sistemi şeklinde olması tercih edilme nedenleri arasında yer almaktadır (Yalçın, 2011).

GK'ler kuruluş bakımında iken çalışanların yanı sıra orada kalan diğer çocuklar tarafından da kötü muameleye maruz kaldığını, yaşı küçük olan kişinin sürekli ezildiğini anlatmışlardır. Gönüllü katılımcıların kurum bakımında iken iyi/ kötü muameleye maruz kalıp kalmadıkları sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir:

(GK1) “...Kurum bakımında kaldığım süre boyunca hiç kötü muameleye maruz kalmadım. Yurtta yaşamamın tek kötü yanı kardeşlerimden ayrı kalmaktı.”

(GK2) “...Yurtta iken herhangi bir kötü bir şey yaşamadım. Her şey çok iyiydi. Yurda alınmam benim için çok iyi oldu. Aynı mahallede olan çocukluk arkadaşlarım alkolik, madde bağımlısı olmuşlar.”

(GK4) “... Yurtta dayak vardı. Öğretmenim bana dayak atmıştı. 2010 yılı gibi yurtta bir arkadaşımızı öğretmen dövmüştü kafası patladı hastanelik oldu. Yurtta istenmeyen bir şey olunca direk dayak atıyorlardı. Birinin yaptığı şeyin cezasını herkes çekiyordu.”

(GK5) “... Yuva daha güzeldi. Yurttayken güzel günlerim oldu mu bilmiyorum. Sıcak değildi kimse. Diyalogumuz olmadı fazla da kuramıyorsun zaten. Orada çalışanlar çok resmiydi. Bakıcı anne ve arkadaşlar daha sıcak davranıyorlardı. Aslında ben biraz sessiz sakin bir kızdım pek bir sorun yaşamadım. 1 kez kuruluş müdüründen tokat yedim. Kadının yanımdan geçmesi bile korkutuyordu hepimizi. Şuan eski arkadaşlarla konuşurken aklımıza geldiğinde ‘ayyy’ diyoruz. Mesela etüt saatinde uyuya kalıyorduk. Sessiz sedasız gelip kulağından saçından tutup kaldırıyor. Sersem gibi oluyorduk. Ondan hepimiz çok korkuyorduk.”

(GK6) “...Yurtta iyi davranan da vardı kötü davranan da. Yurtta kalan ağabeylerimi kimin iyi kimin kötü olduğunu söylüyordu. Ders çalışmaya sınıfta kalana dayak vardı.”

(GK7) “... Yurtta ben herhangi bir sıkıntı yaşamadım. Oradaki anneler anne gibi. Bizimle anneciğim diye konuşmaları bile yetiyor. Sadece arkadaşlar ile kendi aramızda tartışmışlığımız vardı. Yoksa kimseden şiddet görmedim. Belki daha küçüklere yapıyordur ama ben görmedim.”

(GK8) “... Orada çalışanlar yanımda sigara içiyorlardı. Harçlıklarımızı alıyorlardı. Bakıcı anne ve ablalar şiddet uyguluyordu. Hocalarımıza söylüyorduk ama size şaka yapıyorlardır diyorlardı. Mesela böyle akşam uyumayınca vururlardı. O vurdukça bizde üstelerdik böyle devam ederdi. O zamanlar öyleydi şuan yoktur inşallah.”

(GK9) “... Yuvada kalırken daha çok dayak vardı. Bizden büyük kişiler uyguluyordu çalışanlar bir şey yapmıyordu. Gerçi yurttayken de şiddet vardı. İlk kaldığım yuvayı hatırlamıyorum. Orada kız erkek karışık kalıyorduk. Orada bizi duşa toplu halde sokuyorlardı. 5 yaşlarındaydım sanırım.”

(GK10) “... Ev ortamında kaldım ben. 4 odalı bir eve üçer kişiler olarak yaşadık. Bakıcı anne ve babalar vardı. Sevgi evlerinde hiçbir kötü muamele görmedim.”

(GK11) “... Genel olarak hepsi çok kötüydü. Bir sürü kurum değiştirdim çocukluğum ağlayarak geçti. Şuan arkadaşlarla bir araya geldiğimizde arayabilecek olduğumuz bir tane hoca yok. (Bir tane oldu sanırım.) Çoğunu yolda görsem döverim bile. Dişlerim kırıktı benim orada gördüğüm şiddetten yeni yaptırdım. Bir keresinde

kiraz aldım diye hoca yerde yüzümü tekmeledi. (Sahibi izin vermişti.) O zaman ilkokul 1. Ya da 2. Sınıfa gidiyorum çocuğum yani. Hepimiz öyleydik gerçi. Hoca yorulana kadar döverdi. O zamanlar öyleydi. Bence şuan da şiddet yoksa insanımız insafa gediği için değil teknoloji geliştii telefon var kamera var görüntü alınıyor o yüzdendir. Kısaca şiddetten bayılıp bayılıp ayılıyorduk. 16-17 yaşında kadar şiddet gördüm. ... bizim yurttta kalan büyüklerimiz de kötüydü. Değişik bıyıklı tiplerdi. O yaşlarda nasıl kalıyorlardı bilmiyorum. Bize sigara yediriyorlardı. Bir keresinde bir paket sigara yediğimi biliyorum. Hocalarla büyükler üzerimizde ortak çalışıyordu. ... İyi davranan bir tane hoca tanyorum o kadar. En iyi hoca şu işe geliyor maaşını alıyor hiçbir şeye karışmıyor gidiyor. ... Ortaokul 1. Sınıftan beri karnım ağrıyordu. Kendim doktora gidiyordum. Bu şekilde 6-7 yıl devam etti. Sürekli karnım ağrıyordu masaya uzanıyordum derslerimi de etkiliyordu. Hastaneye gitme hakkımız vardı gidiyordum da ama teşhis konulamıyordu. Lise 2. Sınıfa giderken midem delinmiş ülsermişim meğer sonra öğrendim. Bu beni çok etkiledi işte. Yurtlar garip. Keşke annem ya da babam en kötü haliyle de olsa yanımda kalsaydı diyorum.”

(GK12) “... İkinci kez yurda geldikten sonra yurttta bir kız beni dövdü. Bende hepimizin Allah belasını versin dedim. 2. Kattan aşağı attım kendimi. Belimi kırdım. 6 ay alçıda kaldı. Bu dönemde gazeteciler geldi. Bir sürü soru sordular. Bu olanlardan sonra psikiyatrik ilaç kullanmaya başladım.”

(GK13) “... Kurum bakımındayken ben akıllı bir çocuktum kendimi korumasını hep bildim. Ama çocukların birbirlerine olan zorbalığı istismarı vardı. Bu yaşananlardan hep uzak durmaya çalıştım ve durdum. Yönetimden kimse bu yaşananana (cinsel istismar) müdahale etmiyordu. Görmezden gelinip üzeri kapatılıyordu. Baktım böyle olmuyor. Ben ... kolejine gidiyordum. (Kontenjanı vardı yönetimin inisiyatifine kalmıştı. 3 kişi gönderiyordu. İlkokul ve ortaokulu orada okudum.) Gittiğim kolejde İl Müdürünün oğlu vardı. Yakın arkadaşımđı. Annenle konuşmam lazım dedim. O da annesine söylemiş. Kadın bir gün okula geldi. Her şeyi anlattım. Emniyet müdürlüğü ile görüştüm. O da biliyormuş duyuyormuş ama ispat edemiyormuş konuşacak birini arıyormuş. Böylelikle orada güçsüz çocukları ezen diğer çocuklar dağıtılmaya başlandı. ... Yemekhanenin kırık bir camı vardı. Oradan atlayıp ekmek alıyorduk. Yakalanınca hırsız muamelesi görüp dayak yemişliğim var.”

(GK14) “... Kurum bakımında iken kötü bir şey yaşamadım. Sanırım şanslı çocuklardandım.”

(GK15) “...Yuvada iken biraz şiddet gördüm ama yurtta bir şey yaşamadım.”

(GK16) “... Yurtta kötü bir şey yaşamadım.”

(GK17) “... Yurtta güvenlik görevlileri bir şey yaptığımızda kolumuzu büküyordu. Dövüyorlardı. ... durum aynen böyleydi. Yurtta bizi ciddiye almıyorlardı. Düşüncelerimizi önemsemiyorlardı. Kafalarına göre hareket ediyorlardı. İyi muamele yoktu.”

Araştırma kapsamında katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda birçok çocuğun kaldığı kuruluştaki olumsuz bir süreç yaşadığı görülmektedir. Yaşanan bu olumsuzlukların çocukların kaldığı kuruluşların özelliğine, hangi yıl kalındığına, illere göre değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Günümüze yaklaştıkça gelişen şartlar ve kurum bakım modelinin değişiklik göstermesi ile farklılıkların olduğu anlatılmaktadır.

4.2.6. Kurum bakımının hizmet kalitesi ve ortamının değerlendirilmesi

Kurum bakım hizmet modelinden yararlanan çocukların büyük bir kısmının sorunu, yaşadığı yerin kendisine ait olmama, koğuş tipi kuruluşlarda kalabalık yaşamaktaki olduğu görülmektedir. SHÇEK zamanından günümüze şuan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak hizmet veren Bakanlığın toplumun dezavantajlı kesimi içerisinde yer alan korunma ihtiyacı içinde olan çocukların kaldığı kurumları iyileştirme çabasında olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ev tipi kurum bakım hizmet modellerine geçilerek çocukların kurum bakımı sonrasına katkı sunmaktadır.

Çocukların yaş gruplarına göre ayrıldığı kurumların hizmet kalitesi ve ortamı dönemin şartlarına bulunduğu İl'e göre değişiklik göstermektedir. Araştırma kapsamında GK'lere kaldıkları kurumların hizmet kalitesi ve ortamlarının değerlendirilmesine yönelik soru sorulmuştur. GK'lerin verdiği cevaplara bakıldığında kurum bakımında iken iyi veya kötü muameleye maruz kalıp kalmama ile orantılı olduğu görülmüştür.

Kişiler, yaşadığı koşulları değerlendirirken içerisinde buldukları süreci, kendilerine olan davranış örüntülerini ele almıştır. Kurum bakımının hizmet kalitesi ve ortamının iyi olduğunu söyleyen %47 iken, %35'i kötü olduğunu %18'i ise farklılıklar

gösterdiğini hem iyi hem kötü olduğunu anlatmıştır. GK'lerin bu bölüm ile ilgili sorulan soruya verdiği cevaplar şu şekildedir:

(GK1) “... Kurum bakımında kaldığım süre boyunca hizmet kalitesi ve ortamı iyiydi. Düzen içerisinde yetiştim. Eğitimime devam ettim. İş hakkı elde etim. Belki de bu düzen ve iyi koşullar kendi evimde olmamasından dolayı kötü bir şey görmedim.”

(GK2) “... Yurdun ... olması çok iyiydi. Zengin hayatı öğretiler. Sessiz sakin gürültü ve kavga hiç yoktu. Yurdun semti çok iyiydi. Beni ... alıp ...tarafa vermek büyük bir olaydı. Başka kapıdan çıkıyorsun hemen arka tarafı denizdi. ... iken ben hiç denize girmemiştim. Yüzmeyi öğrendim. Daha önce yapmadığım spor aktivitelerini yaptım. Spor kurslarına yazdırdılar. Futbol oynamayı öğrendim. Basketbol yüzme bunlarla ilgilendim. Yurdun herhangi bir kötü özelliğini görmedim. Sadece bir ara yurt yıkılıp tadilat yapılacaktı yerinden ... taşındı. Hiç yaşamadığımız şeyleri orada yaşadık. Orası kötüydü. Orada birileri yurdu basıp hocalara saldırdı.”

(GK4) “... Yurdun hiçbir iyi özelliği yok. İyi olma durumu da yok. ... Yurdun çaresi yok iyileştirilmez.”

(GK5) “... Kaldığım kurumlar temizdi. Düzen, disiplin vardı. Ama hocalar çok resmiydi. Bir şeyini anlatamıyordun. ... Yurtta her şeyin programlı olanlı gitmesi çok güzeldi. Yatma kalkma kahvaltı saatleri faydalı oldu. Şimdi o düzeni ben çocuklarıma bile uyguluyorum.”

(GK6) “... Yurtta kalırken bazı ihtiyaçlarımız karşılanıyordu bazıları karşılanmıyordu. Kıyafet gibi şeyler geç geliyordu. Eğitim şartları güzeldi ancak önem vermiyorlardı. Mesela biz diğer yurtlara göre gerideydi. Yapılan yarışmalarda rezil oluyorduk. Yurdun geçmişinde yarışmalarda kazanılan güzel kupalar vardı. Hocalara bizde yapabiliriz dediğimizde boşverin oraya tatile gidiyoruz diyorlardı. Onlar tatil yapıyordu ama biz rezil oluyorduk.”

(GK7) “... Yurt ortamı bayağı güzeldi. İlk gittiğimde tadilat vardı nereye düştüm dedim ama bittikten sonra güzel oldu. Yurdun olumsuz yanı sabah erken kalmaktı. Sabah kaldırma olayı sıkıntıydı. Hoca bir keresinde gelip yüzüme su dökmüştü. İnsan önce bir çağırır. ... Bizi etkinliğe çağırıyorlardı. Bazılarına gidiyorduk bazılarına gitmiyorduk. Meslek eğitim merkezine gittim. Hem staj görüyordum hem para kazanıyordum.”

(GK8) “... yetiştirme yurdu yuvaya göre daha iyiydi. Harçlıklar daha fazlaydı yetiyordu.”

(GK9) “...Yurt ve yuvalar ev ortamına dönmeye başladı. O iyi oldu. Benim kaldığım yerde bir koridor vardı. Herkes odasında kalıyordu. Kimse kaynaşamıyordu. Şimdi ev ortamına dönünce sıcaklığı veriyorlar. Yurt hizmet kalitesi iyiydi. Aile ortamı yaratmaları olumlu özelliği dayak da olumsuz özelliğidir. (Çalışanlardan) Bazıları işini sallıyordu. Mesela herkesin yaş grubuna göre kaması gerekir. Büyükle küçükleri eziyordu.”

(GK10) “... Yurdun hiç kötü yanına rastlamadım ben. İyi yanı çevre edindim. ”

(GK11) “... Genel olarak hepsi çok kötüydü. ... Yani hiçbir şey olmasa sıradasın yemek bitti diyordlardı. Hocam biz açız diyorduk şiddet oluyordu. Benim yurttan ayrılmam da öyle oldu. ... Bir gün sıraya girmişim. Lisenin bitmesine birkaç ay var. Yemek bitti dediler. Hocam açız dedim geç kalma dedi. Geç kalmadım sıradaydım dedim. Tek değilim bir de 15 kişiyiz. Depodan bir şey verin dedim. Müdür gelsin dedi. Müdür nerede gelecek hocayla kavga ettik. Sabahına gönderdiler beni. 18 yaşını doldurmuşum. Eğitim için uzatılmıştı ama hocayla kavga edince gönderildim. Tek iyi yanı şu meslek sahibi olarak ataması onun dışında bir şey yok. Temelinde iyi niyet var ne annemin tarafı ne babamın tarafı sahip çıktı devlet sahip çıktı ama içeride yöneten idari kadro ne yapıyor belli değil. Aylarca mont giydiğimi bilmiyorum. ... kışında kar 3 metre oluyordu. Çocuk yaşta okul ceketi ile gidip geliyorduk. Bot yoktu. Ben güçlenince hafta sonu inşaatta işinde çalışıp mont bot alıyordum. ... Kurban kesilirdi aşçılar hocalar en güzel yerini alıp giderdi. Kalan yerleri bize kokardı. Çocuk bilinciyle beslenmem lazım deyip burnumu kapatıp yediğimi hatırlıyorum. ona rağmen ağzıma atıp üzerine su içerdim hemen yutayım diye. Mesela kahvaltayı anlatayım. Bir kaşık reçel, bir kaşık margarin yanında çay bitti. Büyüme çağında ergenlik çağında olan çocuğa yemek yok. Zamanla düzelme başlamış sanırım. Bizden 5 sene sonrasında bile koşulların değiştiğini gördüm.”

(GK13) “...Yurdun ortamı kötü bence. 100 kişilik gruptaydım. Büyük erkekler küçük erkekler büyük kızlar küçük kızlar vardı. Hamam usulü banyolarda yıkanıyorduk. Başımıza anne gönderiyorlardı o da bizi dayakla yıkıyordu. Pis kıyafetler giyiyorduk. E yıkansa bile her zaman alamıyorduk. Misafir geleceği zaman özel odadaki güzel kıyafetleri veriyorlardı. Kıyafetler de aynı modeldi zaten. Şimdi değişmiş tabi. Yemekler

iğrençti. Benim salatamda hep sülük görürdüm. Karnım acıkıyordu ekmek almaya giderdim dayak yerdim. Öğün haricinde canım yemek istiyordu. Ekmek yemek bize çok lüks geliyordu. Bu sefer de suç işlemeye yöneliyorduk. Yemekhanenin kırık bir camı vardı. Oradan atlayıp ekmek almaya çalışıyorduk. Birkaç kez düşmüşlüğüm var. Ya da yakalanınca hırsız muamelesi görüp dayak yiyorduk. O zamanlar iyi değildi. Bende iyi tarafı bize kazandırdıklarıdır. Tabi akıllı biriysen. Paylaşmayı öğrendim. Kısa sürede insanları tanımayı öğrendim. Orada iyi şeyler oluyor muydu bilemiyorum, hatırlamıyorum.”

(GK15) “... Kurum bakımı büyüdükten sonra daha iyi oldu. Baş kaldırınca bir şey söyleyemiyorlardı. Disiplini öğreniyorsun. Hayatta mücadele etmeyi öğreniyorsun. İnsanları daha iyi tanımayı öğretiyor. Acımamayı öğreniyorsun. Yurtta güzel bir şey arıyorsan bir iki çalışan dışında iyi bir şey yok. Yurtta büyük olan kazanır. Son 4 yıldır öyleydim. Gücün senin elinde olduğun bilmeleri güzel(di). Bir süre yurt başkanlığı da yaptım. İdareye de daha yakın oluyorsun. Çocukları temsil ediyorsun. ”

(GK16) “... Yurt ortamı çok iyi on numara. Bizim yurdun koşulları çok iyiydi. Hala söylüyorum Türkiye'nin en iyi yurdu ... Temizliği, yatağı iyiydi. Hijyeni, yemekleri olumlu özellikleriydi. Kıyafetlerimiz günü gününe yıkanır ütülenirdi. Yurdun benim açımdan olumsuz özelliği yoktu. Personel açısından vardı. En dedikoducu bir yurttu. Sürekli bir hoca gelip giderdi. ”

Yazıcı (2013)'nın araştırmasında kurumlarda çalışan personellerin niteliğinin değiştirilmesi ve sayı olarak arttırılarak kurumların niteliğinin artacağı ifade edilmektedir. Araştırmaya katılan, farklı tarihlerde kurum bakımı hizmet modelinden yararlanan GK'lerin ifadelerine bakıldığında kuruluşların şartlarının zaman içerisinde iyileşme gösterdiği bu durumun katılımcılar tarafından da fark edildiği anlaşılmaktadır. Ancak kurum bakımı modelinin en iyisinin bile çocukları memnun edemediği bazı noktalar olduğu bilinmektedir. Varol (2017)'a göre kurum bakımında olan çocukların farklılıklarına bakılmadan aynı davranış modeli uygulanarak büyümeleri özellikle ergenlik döneminde sorun yaşanmasına neden olmaktadır. Araştırmada elde edilen verilere bakıldığında daha önce yapılan çalışmalar ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Yine bu konuya ileriki bölümlerde değinilecektir.

4.3. Kurum Bakımından Ayrıldıktan Sonrası ile İlgili Bilgiler

4.3.1. Kurum bakımı sonrası yaşanan zorluklar

Reşit olana kadar kurum bakımında kalan gençlerin kurumlarından ayrıldıktan sonra birtakım sorunlar ile karşılaştığı bilinmektedir. Araştırma kapsamında gönüllü katılımcılara kurumdan ayrıldıktan sonraki yaşam süreçlerini anlatmaları istenmiştir. GK'lerin anlatımlarına göre birçoğunun yurtlardan çıktıktan sonra gidecek yerleri olmamasından kaynaklı sorunlar yaşadığı ailesi olanların çoğunun geri döndüğünde uyum sağlayamadığı bilgileri edinilmiştir. Yine GK'ler tarafından kalabalık bir akran grubu ile uzun süre yaşadıkdan sonra yalnız kalmanın zor olduğunu dile getirilmektedir. Ergenlik döneminde bulunan gençler, duygusal destek ve davranış modelleri kazanmada akran grubunu tercih etmektedir (Yalçın, 2011 akt. Kızmaz, 2006). Bu nedenle ergen bir birey yaşlıları ile paylaşımlarından sonra tek başına toplum içerisinde olması nedeniyle zorlanmaktadır. İş bulma ve para kazanma konusunda zorlandıkları da bir başka elde edilen verilerdendir.

Kimi katılımcılar ise kurum bakımı sonrası aile yanına döndüğünü sosyal desteğinin olması ile yaşamının kolay olduğunu aktarmıştır. Bu desteği olan GK'lerin çoğunun kurum bakımında iken aile bireyleri ile iletişimlerinin devam etmesinin desteklediği görülmüştür. Yine burada çocukların kurum bakımında iken ziyaret edilmesinin önemli olduğu görülmektedir. Gönüllü katılımcıların bu bölüm ile ilgili söylemleri şu şekildedir:

(GK1) “... Yurttan ayrıldıktan sonra ailemin yanına geri döndüm. Annem babam ve ağabeyim ile birlikte yaşamaya başladım. Üniversite sınavına hazırlanıyorum. Kurum bakımında iken de ailem ile iletişimim devam ettiği için döndükten sonra bir sorunum olmadı. ... Babam hep geldi yanımıza bizi bırakmadı. Benim gittiğim yurtlarda böyle bir durum yoktu. Bir tek benim böyleydi. Kiminin annesi babası ayrı, kiminin annesi babası ölmüştü. Bizim durumumuz onlara göre çok farklıydı.”

(GK2) “... Yurttan ayrıldıktan sonra daha önce yuvadan tanıdığım bir ağabeyimin yanına gittim. Onun askere gitmesinden sonra eve geri döndüm. Babamın kalbi delikmiş. 18 yıldır hastalığı varmış. Alkol sigara nedeniyle ilerlemiş sonra vefat etti. Bu sürede babam yatağa bağımlı oldu. Annem babama bakmadığı için ben

ilgileniyordum. SGK'dan bezlerini alıyordum. Tek başıma babamı ayakta tutmaya çalışıyordum. Annem babam öl de kurtulalım diyordu. Babamın vefatından sonra annem evden kaçtı. %95 zihinsel engelli raporu var annemin. Bir şekilde anneme ulaştım polise bilgi verdim. ... İlinde annem bulundu ama raporunun süresi bitmiş ve yetişkin olduğu için bir şey yapmadılar. Yurttan sonra yaşadığım tek sorun annem yok. Daha ne olsun. Onu bulmaya çalışıyorum. Annemin beni bırakıp gitmesi beni çok üzüyor. Ne olursa olsun anne lafı geçince çok etkileniyorum. Annem küçük yaşlarda iken bana bakmadı. Nenem ilgilendi 10 yaşına kadar benimle hala da nenemleyim. Annemden anne şefkati ilgisi görmedim ama belki problemleri vardı belki bakmak istemedi bir şey söyleyemedim söyleyemiyorum da. Kendi tercihi ne diyebilirim ki.”

(GK3) “... Yurtta iken hocalar sürekli dışarıdaki yaşamın yurttaki gibi olmadığını söylüyorlardı. Ancak ne ben ne de arkadaşlarım bunu anlayabilecek durumda değildik ... Yurttan çıktıktan sonra annemin yanına geri döndüm. 3413 sayılı yasa ile atanmayı bekledim. Hemen olmadı. Bu nedenle önce askere gittim. Aslında üniversiteye devam etmek istiyordum ancak yurttan ayrılınca önceliğim iş bulmak ve çalışmak oldu. Bir anda toplumun içine karşınca zorlandım. Memlekette sorun yaşamadım ancak büyük şehre gelince insanlarla yeniden iletişim kurmak zor oldu.”

(GK4) “... Yurttan çıkınca elimde 2500 TL para vardı. Ne yapacağım dedim kaldım ortada. Daha önce tanıdığım bir gönüllü ağabeyim bardı onu aradım bir öğrenci yurdu ayarladılar. Bir süre orada kaldım. Daha sonra bir süre sağda solda dışarıda kaldım. Ne iş olsa yaptım. Bu süreç zordu. ... Yurttan ayrılırken yaptığım planlar olmadı. Aileme güvencim çıktım ama olmadı. Eğer aileme güvenmeseydim yurttan kaldığım sürede çalışıp para biriktirirdim belki.”

(GK5) “... Yurttan çıkınca üvey ağabeyime verdiler orada duramadım. Gönüllü bir aile bulundu okul sayesinde. Çocuk yuvasındayken kızıyla aynı sınıftaydım. Onların yanında kaldım liseyi bitirdim. Çok iyi insanlardı. Kendi kızları da vardı destek oldular. Bu aileyle kalırken eşimle tanıştım kaçarak evlendik. Benden 4 yaş küçüktü. ... Eşimle evlendikten sonra çocuk oldu. Yalnız kalmaya başlayınca tartışmalarımız arttı. Hazır değildik sanırım.”

(GK6) “... Yurttan çıkınca ... olan halamın yanına gittim. Beni istemedi. Daha sonra ... olan amca çocuklarının yanına gittim. İş bulup çalıştım ama maddi nedenlerden dolayı sorunlar yaşadım. İstanbul'a geldim. Yanında kaldığım amcam

destek olacağını söyledi. ... Yurt bizi gerçek hayata hazırlamadı. Buradan çıkınca ne yapacağız nerede kalacağız bilgi vermediler. Hayat çok acımasız(dır). Düştüğünde kimse seni gelip kaldırmıyor. Belki bu süreçte akrabalarım destek olsa daha iyi olabilirdi. Manevi desteğe ihtiyaç duydum. Sevgi görmek istedim ama olmadı.”

(GK7) “... Yurttan çıktıktan sonra annem ve akrabalarım ile iletişim kurmam dedim. Annem yüzünden olduğunu düşünüyorum. Para yüzünden aileyi bu hale getirdi. Ayakta tutabilirdi. Yurttan çıktıktan 1 buçuk yıl sonra annemi aradım. Annemin samimiyetine pek inanmıyorum babamın da bazen yalan söylediğini düşünüyorum. ... Yurttan çıkınca gönüllülerin desteği ile ev tuttuk. Bir süre çalışmadık. Biriktirdiğim param vardı. Olmasaydı ne yapardım bilmiyorum.”

(GK8) “... 2018 yılı Şubat ayında yurttan çıktım. Futbolla ilgileniyordum. ... top oynamaya gittim. Lig bitti paramı aldım İstanbul'a geldim. Burada arkadaşlar ile beraber ev tuttuk. Yurttan ayrılanların hemen baştan sarma olmaması lazım. 18 yaşını doldurunca hemen bunu buradan alın diyorlar.”

(GK9) “... Aile ve akrabalarım ile görüşmüyorum. Yurttan çıkınca gidecek yerim yoktu. Yurttan hocamız birkaç arkadaşla ev tutmamıza yardım etti. ... yurttan çıkınca kalacak yer olmaması çok kötü. Eğer ben bulmasaydım kötü yollara başvuracaktık kötü olacaktı. Var arkadaşlarımızdan duyuyoruz. Uyuşturucuya yakalanmış duyuyoruz.”

(GK10) “... Yurttan çıkınca yine babamın yanına gittim ev vardı. Evden çıkarıldık. Babam cezaevine girdi. Bende iş buldum. Bir fırında kalıyorum şuan askerliğimi bekliyorum.”

(GK11) “... Yurttan çıkınca ağabeyimin yanına gittim. Ağabeyim de benim biraz kötü çıktı. Düşündüğüm biri gibi çıkmadı. Mutfakta yattığım çekyatı kiraladı bana oradan kira aldı. Bu sürede ne iş olsa yaptım. Sokakta tanıştığım biri ile ... gittim. O zaman ağabeyimle ilişki bitirdim. Yazları otellerde çalıştım para biriktirdim. İngilizceyi geliştirmeye çalıştım. Kışları idare ettim. Sonraki sene barmen oldum. Çevre yaptım. Kışın İstanbul'a geldim iş buldum. Sonra 10 yıl barlarda barmenlik yaptım. Memurluğu istemedim lisede vermediğim dersim vardı. Kötü işlere atayacak diye. Turizmde de sıcak para vardı. 33 yaşına kadar girmedim. Sonra baktım ayakta durmaktan bacaklarım ağrıyor, memur olarak atandım. ”

(GK12) “... Deli dolu bir hayat yaşadım. Memur olana kadar çok çektim açkçası. Çok kötü yerlerde çalıştım. Herkes kullanmaya çalıştı.”

(GK13) “... Yurttan sonra annem ve üvey babamın yanına geldim. Hiç alışamadım. Arada bir soğukluk var. Annem sizi yuvaya verdim pişmanım diyor. Anneme kızmıyorum çok seviyorum ama annemi bir türlü kucaklayıp öpemiyorum. Annem bunu şey olarak düşünüyor. Ben sizi yuvaya verdim diye beni suçluyorsunuz, sevmiyorsunuz diyor. Hasta da oldu kadın. Öyle değil aslında ama neden bilmiyorum. ... Yurttan çıkınca suda çıkmış balığa dönüyorsun. Mesela bende öz güven eksikliği var. Grup halindeyiz herkes kafasındaki fikirleri söylerken ben söyleyemiyorum. Ben bunu söylersem ezik derler mi diye düşünüyorum.”

(GK14) “... Yurttan ayrıldıktan sonra sudan çıkmış balığa dönüyorsun. Ailen yok sonuçta. Ama benim ağabeyim vardı şanslıydım. Onun yanına gittim. Onunla bir arada bir şeyler yapabildik. Ailesi olmayan arkadaşlarımız kendi aralarında bir araya gelerek bir şeyler yapmaya çalıştılar bazıları başarılı oldu bazıları başarılı olamadı. İntihar eden arkadaşlarımız olduğunu duydum. Benim iyiydi. Ağabeyi olmasından dolayı avantajlıydım. Sunulan imkanları olumlu değerlendirmeye çalıştım.”

Araştırmaya katılanların çoğunda kurum bakımından sonra yalnızlık hissini ağır bastığı, sevgisizliği hissettikleri görülmektedir. Yaşadıkları bu sürecin yaşamlarının sonraki aşamalarını etkilemesi nedeniyle zorluklarla karşılaştıkları bilinmektedir. Bu durumla ilgili katılımcıların söyledikleri şu şekildedir:

(GK15) “... 22 yaşındayım yurttan çıktığım ilk gün ağladım geri döndüm. Tek başıma kalacaktım çünkü. Bir zamanlar 40 kişi yemek yiyordum şimdi tek kalacağım. ”

(GK16) “... Yurttan sonra babamla görüştim. Büyüktür saygıdan dolayı bir şey söyleyemiyorsun. Amcalarımın hiçbirini sevmiyorum. Yakınlarımı sevmiyorum. Kanım ısınmıyor. Hayatta 3-4 kişiyi seviyorum yurttan arkadaşlarımı. Yurttaki çocukların hiçbirinin duygusu yoktur. Bana mesela aşk, sevgi değişik geliyor. Olmuyor. ... yurttan sonraki sürecim çok kötü geçti. Allah razı olsun okutuyor büyütüyor ama 18 yaşına geldin bir şey yok. Maddi destek veriyor. Diyelim 3 bin liranın üstünde onu verip hadi yolun açık olsun diyor. ”

(GK17) “... Yurttan 2 yıl önce ayrıldım. Eşimin yanına gittim. Başka gidecek bir yerim yoktu. Babam istemedi. ... Şuan her şey yolunda 1 oğlum oldu. Eşim olmasa ne yapardım bilmiyorum.”

4.3.2. Aile düzeni kurma ve sosyal yaşama uyum

Toplumun en küçük birimi ailedir. Bireylerin sevgi, ilgi gördükleri bir ortam olan aile birimi özellikle gelişim dönemindeki çocuklar için büyük önem taşımaktadır (Güran, 1983 akt. Yalçın,2011).

Uzun yıllar kurum bakımında kalan GK’ler tarafından 18 yaşını doldurduktan sonra ayrılmaları halinde zorlandıkları ifade edilmektedir. Ancak korunma ihtiyacı içinde olarak devlet korumasında uzun yıllar kalan kurum bakım deneyimi olan çocuğun reşit olduktan sonra bir süre daha desteklenme isteğinde olduğu görülmektedir.

Çoğu gencin aile düzenini oluşturabilmesi için uzun yılların geçmesi gerektiğini belirttiği görülmektedir. Ancak yine kurum bakımında iken herhangi bir yakını ile iletişim sürecinin devam etmesi gençlere kolaylık sağlamaktadır.

Yapılan uygulamaların zamanla değişmesi ile kurum bakım hizmet modeli gelişme göstermiştir. Çocukların kaldığı kurumların şartlarının bir nebze de olsa iyileşme içerisinde olduğu ifadeler arasında yer almaktadır. Ancak kurum bakımının ortaya çıktığı ilk andan itibaren günümüze kadar geçen sürede çocukların her daim manevi destek ihtiyacı içerisinde olduğunun değişmediği görülmektedir. Bu nedenle kurum bakımından sonra aile düzeni kurmak ve sosyal yaşama uyum sağlama konusunda zorlandıkları ifadeleri arasında yer almaktadır. Yazıcı (2013)’ün araştırmasına göre uzun yıllar kurum bakımında kalan gençlerin kişisel beceri ve insan ilişkilerinin gelişmemesi, kurum bakımında olmalarından dolayı aile ortamını bilmedikleri bu nedenle kurum sonrası başıboş kaldıkları ifade edilmektedir. Benzer bir araştırma olan, Yalçın (2011)’in araştırmasına göre kurum bakımında kalan gençlerin birçoğunun aile özlemi çektiği ve ailenin önemini bildikleri yer almaktadır.

(GK2) “... Yurttan çıktıktan bir süre sonra eve döndüm. Babamın hasta olduğunu daha önce söylemiştim. (kısa bir süre sonra da vefat etti.) Bu olaydan sonra annem evden kaçtı (zaten psikiyatrik sorunları vardı, raporlu hastaydı.) Annemi buldum ancak beni istemediğini söyledi. Böyle olunca kaldığımız ev dayıma aitti. Beni evden

çıkardı. Şuan anneannemin yanında kalıyorum. Düzen kurabilmem için işe yerleşmem lazım. Atanmayı bekliyorum. ... Gelecekte evliliği düşünmüyorum. 4 yıl süren bir ilişkim vardı. Sevgilimin ailesi benim yurtta kalmamdan rahatsızdı. Kızlarına en son benimle görüşmeye devam ederse evlatlıktan ret edeceklerini söylemişler. Bu nedenle ayrıldık. Bundan sonra tövbe ettim.”

Yukarıda gönüllü katılımcının ifadelerine bakıldığında yurttan ayrıldıktan sonra karşılaştıkları sorunların kategori olarak ayrılmasının zor olduğu görülmektedir. Yaşanan her şeyin birbirleri ile bağlantılı olmasından dolayı net bir ayırım yapmak zordur. Bu dönemde öne çıkan en belirgin sorunun geçmişlerinde kurum bakımında kalmalarından dolayı yaşadıkları durumlardır. Gençlerin kurum bakımı geçmişlerini söylememe, gizleme eğiliminde oldukları ifadeler arasında yer almaktadır. Bu konuya ileriki bölümde yeniden değinilecektir.

(GK3) *“... Annemin yanına dönünde zorlanmadım (daha önce söylemiştim). Ama büyük şehre gelince işler değişti. Kız arkadaşlarım oluyor. Evlenmeyi istiyorum. Ama bir şekilde ilişkilerim devam etmiyor. Aslında bir tarafım yaşadığım ilişkilerden endişe duyuyor. Bir şey söylediğimde yanlış anlaşıldığımı düşünüyorum. Asıl endişem de şuan annemle yaşıyorum. Bu şekilde kabul edilip edilmeyeceğimden ekonomik şartlarımın karşı taraf için kabul edilebilir olup olmadığını bilmiyorum.”*

(GK4) *“... Dışarıda yaşamak zor(dur). Bizim ailesiyle yaşayan çocuklara göre farkımız insanlara verdiğimiz değer çok düşük(tür). Hissettiğimiz sevgi durumu çok farklıdır). Mesela baban ölse ‘hmmm’ öyle mi ölmüş mü deyip geçebiliyorum. Sevgiyle alakalı pek bir şey hissetmiyorum. Bu duruma yurtta yaşamam etkili olduğunu düşünüyorum. Ailemle yaşasam durum farklı olabilirdi. Evlilik düşünmüyorum. Bulabildiğim en iyisi bile yeterli değildir. Kimse sadık değil. Aldatılabilir.”*

Yine yukarıdaki katılımcının ifadelerine bakıldığında güven duygusunu oluşturmakta zorlandığı bu durumu uzun yıllar yurtta yaşamasına bağladığı görülmektedir. İnsanların hemen hepsinde var olan sevgi duygusunun kendisi için bir anlam ifade etmediği en acı olayların dahi etkilemediği söylemlerinden anlaşılmaktadır.

(GK5) *“...Eşimle evlendikten sonra çocuk oldu. Yalnız kalmaya başlayınca tartışmalarımız arttı. Hazır değildik sanırım. Bende şey var. Sürekli birileri ile konuşmak istiyorum. Eşim de o yok. Doktor öyle söyledi. Sen konuş o eninde sonunda*

dinler seni dedi. Bazen eşim çok konuşuyorsun diyor bende beni dinleyeceksin diyorum. ... Yurtta yaşadığım şeylerden dolayı sanırım çocuklarıma vurmam beni çok üzdü. Bu durum için destek gördüm. Psikiyatrik tedavi gördüm. Çocuklarıma vurmam istemedim. Çünkü bazı şeyleri anlatamamak içine atmak (zordu) bir yerde sonra patlıyorsun böyle. Yurtta yaşadığım resmi ilişkiler nedeniyle böyle oldum. 2 yıl önce doktora gittim çocuğumu da götürdüm. Şimdi atlattım bunları. Çocuklarımla konuşmaya başladım. Yeri gelince oyun oynamaya başladım. Önceden bunları yapmak içinden gelmiyordu. ”

(GK6) “... Yurttan çıkan bazı arkadaşlarım var iletişim kuruyoruz. Üniversite okuyor. Benim ekonomik kaygılarım daha ağır bastığı için üniversite yerine iş bulup çalışma atanma gibi şeylere yöneldim. İstersem açık öğretimden devam edebilirim diye düşünüyorum. Önceliğim para kazanıp hayatımı kurmaya çalışmak... ileride evliliğe olumsuz bakmıyorum. Olumsuz bakarsam daha da dibe çökerim.”

(GK9) “... Askerden sonra evlilik planım var. Kız arkadaşım yok ama sıcak bakıyorum. Ben zaten daha avantajlı olduğumuzu düşünüyorum evlilik konusunda. Yaşadığımız olaylardan dolayı çocuğumuza nasıl davranacağımız biliyoruz.”

(GK10) “... Yurttan sonra annem gelebilirdi. Ev tutup çalışıp birbirimize destek veririz diyebilirdi. Ama hiçbiri olmadı. Yalnız olmak tek başına olmak zor geliyor. Başkası olsa benim yerimde yapabilir miydi intihar mı ederdi bilmiyorum. Beni tutan ise geleceğim. Hayallerim var doktor olmak istiyorum. Polis olmak istiyorum. Çok hayalim var.”

(GK11) “...Eşimle ... kaldığım yurtta liseden sınıf arkadaşımdı. Sosyal medyadan bulmuş beni eklemiş. O 3-4 sene beklemiş sonra ben tesadüfen kabul ettim. Lise arkadaşı diye görüştük şu bu derken sevgili olup evlendik. Aile düzeni kurma güzel ama senin aile tarafında hiç yok karşı tarafın hep var. Kadın da anladığım kadarıyla erkeğin ailesini asimile etme var. Bende aile olmamasına rağmen kardeşimle görüştüğümde şey oluyordu. Aslında eksiklik oluyor. Bir şeyin olmuyor kötü oluyor. Yalnız hissediyor insan. Annemle görüşüyorum. Yurttan ayrıldıktan bir 10 yıl sonra ne olursa olsun anne bir hayır duasını almak lazım diye görüşmeye başladım. (Annesi olduğunu unuttuğunu söyledi, bunun üzerine) Eşimin arasının çok iyi olmamasına rağmen o hatırlatıyor. Anneni aradın mı diye. Evet diyorum bir annem vardı.”

Bir katılımcı yurt yaşamında yeterli ilgi ve sevgiyi görmediği için yanlış eş seçimi yaptığını yeterince tanıyamadığını zor zamanlar geçirdiğini şu şekilde anlatmıştır:

(GK12) “... 35 yaşındayım hala sevgi görmeyi istiyorum. ... Evlendiğim adam beni kandırdı. Memurdum. Doğum iznine ayrıldığımda bana zorla kredi çektirdiler. Ailesi ile birlikte uyuşturucu satıyordu. Şuan otomobil hırsızlığından cezaevinde(dir). Evliliğim boyunca dayak yedim eziyet çektim. Evlilik sürecim çok kötüydü. Ailesi kötü bir aileydi. Sonunda dayanamadım avukat tutup boşanma davası açtım. Adres gizliliğim korunma kararlarım var. Şuan çocuğum için ayakta duruyorum. ”

(GK13) “... Ben biraz çapkındım. Eşime de aslında günü birlik takılma olarak bakmıştım. 4-5 yıl görüştük. Eşimle o zaman sevgili olarak görüşürken başka kızlarla da görüşüyordum. Aynı kefeye koymuştum. O zaman sevgi beslemiyordum. 4-5 yıl sonra eşim bana anne şeyi (şefkati) ile yaklaştığını gördüm. Onun yanındayken rahat hissediyoordum. Başımı kaşıyınca rahatlıyordum. Beni sevdiğine inandım. Annem de tanıyordu kızı bizim oada bayan kuaförüydü. Dalga geçme kızla iyi kız diyordu. Daha sonra bende alıştığımı sevdiğimi fark ettim evlendik. Eşim başka kızlarla görüştüğümü biliyordu. Sen öyle biri değilsin çevrene uyma diyordu o zaman da değişeceğime inanıyormuş öyle söyledi. Sevgimi gösteremiyorum sadece. Aşkım canım sevgilim hayatım diyemiyorum. Yemeğe götürüyorum ama romantik olamıyorum. Eşim beni çok iyi anlıyor sorun yapmıyor. Ama bunun yurttan çıkmış olmakta alakalı olduğunu düşünmüyorum. Benim karakterimle ilgili olduğunu düşünüyorum. Çocukları çok severim aram çok iyi. Evlendikten sonra zorlanmadım. Bir süre sonra kendi ailemi kurmak istedim ondan da olabilir. Ben şey diyordum. Eşim olunca ona çok iyi davranacağım çocuklarıma sevgimi göstereceğim o yüzden de evlendim. ”

(GK14) “... Yurttan çıkınca zorlanıyorsun. Aile kavramına uzak olduğum için insanlarla iletişim kurmakta sorun yaşıyor. Bazı şeylere aç olduğumuz için olumlu olumsuz etkileniyorsun. Bütün duyguları zirvede yaşıyorsun. Mesela bir gönül meselesini ele alalım. Onu yaşarken karşımızdakini sahiplenip ve karşı tarafta bunu göremeyince büyük hayal kırıklığı oluyor. Bu bize hayatın farklı olduğunu çok beklentiye girmeden temkinli davranman gerektiğini yaşayarak öğretiyor. Bu olanlardan ders çıkarıyorsun. Aile kurmanın nasıl bir şey olmadığını bilmediğim için tedirgin oldum. Ağabeyimin ve eski eşimin desteği ile bir şeyler yapabildim. Oğlum doğduktan sonra başkası için

yaşamak daha temkinli davranmak daha olgun daha akıllı işler yapmak savruk yaşamamak gerektiğini hissettim. Başka birinden daha ben sorumlu olmuşum.”

Yukarıdaki GK'nin ifadesinde elde edilen bulguların, Yazıcı (2013)'nin araştırması ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Kurum bakımı deneyimi olan kişilerin kendi yaşadıkları olumsuzlukları karşılardakine de yaşatacakları korkusu içerisinde olmaları nedeniyle kişilerin aile kurma ve çocuk sahibi olmayı göze alamadıkları görülmektedir (Yazıcı, 2013).

(GK15) “... Yurttan ayrılınca biraz maddi yönden biraz da şöyle zorlandım. Kötü bir örnek olacak ama yurttayken bir kavgaya gireceksin yanında bir sürü arkadaşın olurdu dışarıdayken öyle olmuyor. Herkesin kendi işi gücü oluyor. Zamanla kendi hayatını kurmaya çalışıyorsun. Evliliğe kötü bakmıyorum. İyi birini bulursam ileride evlenmeyi çocuk sahibi olmayı isterim. Önceliğim şuan iş bulmak. ”

(GK16) “... Aile kurabilmem için önce iş bulmam lazım. Karşımdaki insana iyi bir hayat sunabilecek durumda olmalıyım. Evlenmeyi düşünmem için önce sevememe sorunumu çözmem lazım. Onu hallettikten sonra düşünebilirim.”

Yukarıdaki katılımcıların ifadelerine göre aile düzeni kurma ve sosyal yaşama uyum sağlayabilmek için ekonomik yeterliliğin olması gerekmektedir. Maddi kaygıların gençlerin kurumdan sonraki yaşamlarını oluşturma süreçlerini olumsuz etkilediği görülmektedir.

(GK17) “... Yurttan sonra eşimin yanına geldim. 1 oğlumuz oldu. Bazı sebeplerden dolayı resmi nikah yapamadık ama yapacağız. Yurttaki zamanlarımı hiç özlemiyorum. Eşimin ailesi yardımcı oluyor. İlgi gösterirler aramız iyidir. Kendi ailemle ara sıra telefonda görüşüyorum. Babamla çocuk olduktan sonra aramız biraz düzeldi. Ama destek olmuyor. Keşke olsa kim istemez. Yani içimde hep bir burukluk var anne baba diye. Ama ben bunu oğluma hiç yansıtmayacağım. ... 18 yaşına kadar hayatım berbattı. 2 yıldır her şeyi oturttum. Yurtta kaldığım zaman düzenimi sağlayamıyordum. Mutluyum huzurluyum şuan çocuğum da var.”

4.3.3. Yeni arkadaşlık kurma

Araştırmaya katılan gönüllü katılımcıların birçoğunun yeni insanlarla tanışıp arkadaşlık kurmakta zorlandıkları ifadeleri arasında yer almıştır. İnsan alıştığı çevrede

yaşayıp arkadaşlık kurmaktadır. Bu nedenle kurum bakımına alınan bir çocuk 18 yaşına kadar edindiği çevresinin dışında yeni bir çevre kurmakta zorlanmaktadır. Sürekli kalabalık bir ortamda bulunan bir çocuğun kurumdan sonra bir anda yalnız kalması karşılaştığı sorunlara tek başına çözüm bulmaya çalışması onu zorlamaktadır. Ancak burada bireylerin kişisel özellikleri devreye girmektedir. Çocukluğundan itibaren daha girişken olan gençlerin yeni birileri ile tanışıp arkadaşlık kurmakta daha az zorlandığı görülmektedir. Burada çocukların kişisel gelişimlerini destekleyecek çalışmaların kurumlarda meslek elemanları tarafından yapılmasının öneminin büyük olduğunu göstermektedir. Yine bu durumu çocukların kaldığı kuruluşun hangi ilde olduğu, hangi tarih aralığında kurum bakımında kaldığı ve orada geçirilen sürenin uzunluğu etkilemektedir.

Araştırmaya katılan çoğu katılımcının arkadaşlık kurmakta zorlandığı görülmekte ve çoğunun kurum bakımı sürecinde edindiği arkadaşlıkları devam ettirmekte oldukları anlaşılmaktadır.

GK'lere kurum bakımından sonra yeni kişiler ile tanışıp arkadaşlık kurmakta zorlanıp zorlanmadıkları sorusuna verdiği yanıtları şu şekildedir:

(GK1) “...Yurttan ayrılmamın üzerinden kısa bir süre geçti. Bu sürede arkadaşlık kurma yeni insanlarla tanışmada sorun yaşamıyorum. Sosyal biri olduğumu düşünüyorum. Yurtta kaldığım dönemde de daha fazla arkadaşlık kurma şansım oldu.”

(GK3) “... Yurttan ayrıldıktan sonra zor bir sürecim oldu. Bir anda toplumun içine karıştım. Büyük şehre geldiğimde arkadaşlık kurmam yeni insanlarla yeniden iletişim içerisinde girmem beni zorladı. Mesela yeni bir arkadaşlık kurarken söylediğim bazı şeylerin yanlış anlaşıldığını ya da kendimin karşımdaki kişiyi anlamakta zorlandığımı düşünüyorum. Aile yanında büyüyen arkadaşlarıma göre farklılıklarım var. Onlar çoğu şeyi aile yanında öğrendi ama benim bu şansım olmadı.”

(GK4) “... Kolay kolay arkadaşlık kuramam. Kendimi yükseklerde görüyorum. Etrafımdaki arkadaşlarımı yurtta kalırken edindim.”

(GK5) “... Yeni arkadaşlık kurmam zor oluyor. İletişimim bozuk. Korku geliyor. Söylediğim yanlış anlaşılır mı diye konuşmaya korkuyorum. Acaba o insanı kırıyor muyum diye çekiniyorum. Kimseyi kırmamaya çalışma gibi bir şeyim var. Yurtta kimsenin sıcak davranmaması nedeniyle oldu. Yurtta hocalarıma güvenebileceğimi

bilsem bu şekilde olmayabilirdi ama olmadı. Yurttaki arkadaşlardan başka kimseye güvenemiyorsun. Yurttan arkadaşlarım var. Onlarla iletişim kuruyorum. Çoğu memur olmuş. Geçenlerde toplandık. İyi geldi.”

(GK6) “...Yurttan çıktıktan sonra akrabaların yanına geldim. Onlar sayesinde biraz daha alışma şansım oldu ama mesela farklı şehirde yurttan kaldım. Dil ve ırk farklılıkları oluyor. İletişim kurmakta zorlanıyorum. Doğu yöresinin örf ve adetlerini aldım buraya batıya geldiğimde bayağı bir sıkıntı çektim. Amca çocuklarını gözlemleyerek ortama ayak uydurmaya çalıştım.”

(GK7) “...Yeni arkadaşlıklar kurabiliyorum. Sorunum olmuyor iletişim kurarken. Yurtla ilgili kötü bir şey olmadı.”

(GK10) “... Yurttan sonra akraba çevresi beni arayıp destek sağlayabilirdi ama kimse böyle yapmadı. Şuan yurttan dolayı çevrem var. Yeni edindiğim arkadaşlık yok.”

(GK11) “...İnsanlarla ilişkim genelde iyidir. Sakin ve olumlu biriyim. Ailen de olmadığı için ne olsa uyum sağlamaya başladım bukalemun gibi. İç olarak gerçekten kötüyüm ama ortama ayak uydurmaya çalışıyorum. Bizde yurt çocuklarında şöyle bir şey var. Memleket neresi diye sormak hayatta aklımıza gelmez. Toplum kültüründen farklıyız. İşte annen baban ne iş yapıyor. Çünkü bizde böyle bir kavram yok. Mesela ben ... liyim. Orayı 36 yaşında gördüm hiç de bir şey ifade etmedi benim için. Anne ve baba da öyle 50 yıl uzak kalsam aklıma gelmez.”

(GK12) “... Yeni birileriyle arkadaşlık kuramıyorsun arkandan başka şeyler söylüyorlar.”

(GK13) “...Arkadaşlığa çok önem veriyorum ben. Kendim için konuşayım. Arkadaşlık kurmak için büyük adım atamıyorum. İlk adımı atamıyorum. Ama gelen adımlara büyük tepkiler veriyorum. Sonrasında açıyorum kendimi.”

(GK17) “... Şuan yeni bir arkadaşlık kurmayı istemiyorum. 1 oğlum var o bana yetiyor.”

4.3.4. Sorumluluk alma davranışı

Herhangi bir nedenle koruma altına alınan çocuk devlet koruma altında büyüme ve gelişimini tamamlamaktadır. 18 yaşını doldurduktan sonra reşit olma koşuluyla

kurumdan ayrılan gençler topluma karıştıklarında bazı zorluklar ile karşılaşmaktadır. Bu araştırmaya katılan gönüllü katılımcılara kurum bakımından sonra ne yaptıkları sorulduğunda sorumluluk alma ile ilgili sorunlar yaşadıkları ifade edilmektedir.

Kurum bakımında iken maddi kaygıları olmadan temel ihtiyaçlarının karşılanması harçlık verilmesi gençlerin kurumdan sonraki yaşama hazırlamadığı yönünde değerlendirilmesine yol açmaktadır. Kurum bakımından memnun olan çoğu çocuğun kurumdan sonra tek başına yaşamını sürdürmekte zorlandığı görülmektedir. Ev tutmanın, kira ödemenin, çalışmanın ve kendini geçindirmenin zorlukları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Kuşkusuz bu durum gençlerin sorumluluk alma davranışlarının gelişip gelişmemesi ile orantılıdır. Benzer bir araştırmada kurum bakımında olan çocuklara her şeyin hazır olarak verilmesi ve çocukların kurumlardan hiç ayrılmayacaklarına dair bir düşünceye sahip olmaları nedeniyle sorumluluk duygularının gelişmemesine yol açtığı belirtilmektedir (Yazıcı, 2013). Bu durumun önünde geçmek için kurumlarda çalışan meslek elemanları her ne kadar çocukları kurum sonrası yaşama hazırlamaya çalışsa da gençlerin bunu yaşayıp tecrübe etmeleri kadar gerçekçi olamamaktadır. Bu bağlamda araştırmaya katılan bazı GK'lerin kurum bakımından sonraki yaşam süreçlerini anlatırken sorumluluk alma davranışı ile ilgili söylemleri şu şekildedir:

(GK6) “... Yurt bizi gerçek hayata hazırlamadı. Buradan çıkınca ne yapacağız nerede kalacağız hakkında bilgi vermediler. Hayat çok acımasız bir düştüğünde kimse gelip seni kaldırmıyor. Hayatın zorluklarını gördüm. Tek başına sorumluluk almak zorundasın. Atamamı bekliyorum. İşim olduktan sonra daha kolay yapabilirim diye düşünüyorum.”

(GK7) “...Yurttan kendim para biriktirip çıkmıştım. Biriktirdiğim paramı eve harcadım. Parasız çıktım denebilir. Sorumluluk sana ait oluyor eskisi gibi değil artık.”

(GK) “... Yurtta 18 yaşını doldurunca hemen çık diyorlar. Yurttan ayrılanların bence baştan savma olmaması lazım. ... Yurttan çıktık para nasıl harcanır bilmiyoruz. Yurtta harçlık veriyorlardı yetmiyordu ama ona göre harcıyorduk. Başka bir şey düşünmüyorduk. Şimdi de bir şey düşünmüyorum ilerisi için bir planım yok. İş yapalım öyle giderim diyorum.”

(GK11) “... Bizim arkadaşlardan bazıları kendi askerliklerini yaptıktan sonra zorlu yerlere gitmek istemeyenlerin başkasının kimliği ile cüzi bir miktar karşılığında aynı askerliği bir daha yapıyordu. Onun kimliğindeymiş gibi yapıyorlardı. Yakalanınca ortaya çıkıyordu. (Askere gidince) Karnı doyuyordu. Dışarı çıksa ne yapacağını bilmiyor. Dışarıda bir yaşamı olmamış ki sorumluluk almamış ne yapacağını bilmiyor.”

(GK13) “... Evlendikten sonra eşim destek oldu. Beni anladığı için sorumluluk almak beni çok zorlamadı. Ama insan başta bir bocalıyor.”

(GK14) “...Ağabeyimin desteği ve eski eşimin desteği ile bir şeyler yapabildim. Aile kurmanın nasıl bir şey olduğunu bilmediğim için tedirgin olmuştum. Evliliğim böyle başladı. Oğlum olduktan sonra başkası için yaşamamanın ne olduğunu öğrendim (daha önce söylemişim). Başka birinden daha sorumlu oldum. ... Hayatım çok değişmedi (evlendikten sonra). Sorumluluklarım arttı. Düzenli biri insan olduğum için aile yaşamında biraz daha kolay uyum sağladım.”

(GK15) “... Değiştiğim noktalar var. Mesela sinir konusunda (değiştim). Biraz sinirli ve agresif bir yapım var. Eve çıkınca arkadaşlarım yüzüme vuruyor. Arkadaşlarım(la) neyin yanlış olduğunu düşünüyorsak söyleriz birbirimize. Koşturmaktan sakın kalmayı öğretti (dışarıdaki yaşam). Böyle olunca kendi sorumluluğunu almaya başlıyorsun. Dışarıda uyumlu olmazsan yaşayamazsın.”

4.3.5. Yalnızlık hissi içerisinde olma

Kurum bakımı sonrasında gençlerin tek başına yaşam kurma çabasında olmasının onları zorladığı görülmektedir. Araştırma kapsamında gönüllü katılımcılara kurum bakımı sonrasında karşılaştıkları zorluklar sorulduğunda yalnız kaldıklarını söylemeleri dikkat çekmektedir. Bu nedenle konu ile ilgili ayrı bir başlık açılmıştır.

Korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların kurum bakımına alınmalarından sonra önceliğin çocukların fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak olduğu bilinmektedir. Zaman içerisinde çocuklar hakkında mesleki çalışmalar yapılarak çocukların bilişsel özelliklerine göre yönlendirilme yapılmaktadır. Yapılan hangi çalışma olursa olsun çocukların kurum bakımından sonra zorlandığı bilgilerine ulaşılmaktadır. Kalabalık bir şekilde uzun yıllar yaşayan çocukların tek başına toplum içerisine karışması, hayatını kurmaya çalışması kişileri zorlamaktadır. Bazı gençlerin farklı yollara başvurdukları, intihar ettikleri alınan bilgiler arasındadır. Ancak yine kurum bakımında iken ailesi ve

akrabaları ile iletişimi devam eden, kurumdan sonra birlikte yaşamaya başlayan gençlerin hayata daha kolay adapte oldukları görülmektedir.

(GK1) “... Yurtta çıktuktan sonra ailemin yanına döndüm. Ağabeylerim ve ablalarım bana destek oldu. Bunun nedeni bence kurumdayken görüşmeye devam etmemizdi. Yurtta ayrılmamın üzerinden kısa bir zaman geçti ama kötü bir şey olmadı. Ailemle birlikteyim. Yalnız değilim.”

(GK4) “... Yurttan çıkınca sokakta kaldım. Sokakta kalmanın nasıl bir şey olduğunu merak ediyordum öğrenmiş oldum. Bir sürü işte çalıştım. Daha önce yurttan tanıdığım gönüllü ablamın yanında gittim. Bakıcı annenin yanına gittim para aldım öyle bir şekilde devam ettim. ... Yurt beni 18 yaşını doldurunca gönderdi ailen var sen zekisin dediler. Çıktım. Yalnız kaldım. Tek başıma bir şeyler yapmaya çalıştım.”

(GK5) “... (Yurttan) Çıkınca tek başına kalıyorsun. Yanına gidebilecek olduğum biri olsa iyi olurdu.”

(GK6) “... Yurt bizi gerçek hayata hazırlamadı. Buradan çıkınca ne yapacağız nerede kalacağız hakkında bilgi vermediler. Hayat çok acımasız bir düştüğünde kimse seni gelip kaldırmıyor. ... Manevi destek görmek istedim ama olmadı.”

(GK10) “... Yalnız olmak tek başına olmak zor geliyor. Başkası olsa benim yerimde yapabilir miydi intihar mı ederdi bilmiyorum. Beni tutan ise geleceğim. Çok istiyorum. Hayallerim var. Doktor olmak istiyorum. Polis olmak istiyorum. Çok hayalim var.”

(GK11) “İç olarak gerçekten çok kötüyüm. Ama ortama ayak uydurmaya çalışıyorum. Aslında hep yalnızsın. Mecbur kalıyorsun o ortamda onlarla olmaya. Onlardan sorunların hep farklıdır. Hiçbiri uyumuyor. Ben hala amca nedir hala nedir bilmiyorum. Yani kaldı ki diğerleri(ni) (bilmiyorum).

(GK15) “... 22 yaşındayım yurttan çıktığım ilk gün ağladım. Geri döndüm. Tek başıma kalacaktım çünkü. Bir zamanlar 40 kişi yemek yiyecektim şimdi tek kalacağım.... Dışarıda olmak bir taraftan iyi bir taraftan kötü(dür). Yurttayken hoca sana bir şey söylese hemen arkadaşını savunursun ama dışarıda öyle olmuyor. Kim işinde fırsat bulup gelecek gelemmez. Bir taraftan sakın olmayı öğretiyor aslında. Benim için hissedilen şey yalnızlık yani. ... Yurttan çıkınca hepsi psikolojik olarak bitiyor. Ne

yapacaklarını bilmiyorlar. Çok savaş veriyorlar. Çoğu arkadaşımın madde yüzünden elimden kayıp gittiğini biliyorum. Yurttan çıkan insan boşluğa düşüyor. Devlet memuru olup bir sürü borcu olan arkadaşım var. Para kullanmayı (bilmeyen) tutumluluk nedir bilmeyen var. dışarıda paran yoksa maddeye bulaşırsın. Soğuk havada ısınmak için içersinde üşümezsin. Yok gösteren yok yani. Dışarı çıkınca yalnızsın.”

İngiltere’de kurum bakımında kalan çocuk ve gençlere yönelik kurulan yarı bağımsız bir birim tarafından kişiler yaşama hazırlanmaya çalışılmaktadır. Bu uygulama, sosyal yaşamın gereklerini öğretim çabası dışında bir tek yalnızlık duygusuna çözüm bulamamaktadır (The Guardian, 2018).

4.3.6. Kendini gizleme davranışı sergileme

Araştırma kapsamında yapılan literatür çalışmasına bakıldığında toplumumuzda devlet korumasında kalan çocuklara karşı genel bir ön yargı bulunduğuna dair bilgilerinin yer aldığı görülmektedir. Çocukların anne ve babaları olmadan yetişmiş olmaları onları potansiyel suçlu veya riskli kişiler olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Kuşkusuz bu durum kurum bakımında kalan çocukların fark ettiği ve yaşadığı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Varol (2017), araştırmasında kurum bakımı geçmişi olan bireylerin sosyal çevrelerinin dışlaması, ayrımcılığa maruz kalmaları nedeniyle kendilerini gizleme eğiliminde olduklarını belirtmektedir.

Araştırmaya katılan GK’lerin birçoğunun kurum bakımından ayrıldıktan sonra yeni tanıştığı insanlara geçmişlerini anlatmadıkları görülmektedir. Hemen hepsi yeni çevreleri tarafından dışlandıklarını, kötü gözle görüldüklerini veya karşı tarafın acıdığını bu yaşanan durumların hangisi olursa olsun rahatsızlık yarattığını ifade etmişlerdir. Yazıcı (2013)’nin araştırmasında %90 oranında kurum bakımı geçmişinin söylenmediği, kişilerin kendilerini gizlediği bilgileri yer almaktadır. Aynı araştırmada kurum bakımı geçmişi olan bireylerin geçmişleri ile ilgili sürekli soru sorulmasından rahatsızlık duydukları, dışlandıkları bu nedenle kendilerini gizleme davranışı sergiledikleri belirtilmektedir.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan kişilerin özellikle 3413 sayılı yasa ile atanarak işe yerleştiklerinde, iş ortamlarında farklı davrandıkları elde edilen bilgiler arasındadır. Yine araştırma kapsamında yeni tanıştıkları insanlara kurum bakımında söylememe nedeni olarak geçmişleri hakkında soru sorulması, farklı bir gözle bakılması

olduğu, potansiyel suçlu olarak görüldükleri ifade edilmektedir. Bu anlamda yapılan çalışma alanda yapılan benzer çalışmalar ile ortak verilere sahip olmaktadır. Önceki çalışmalardan elde edilen bulgular ile bu araştırma sonucunda kurum bakımı geçmişı olduğuna dair verilen ifadelerin birbiri ile tutarlı olduğu görülmektedir. Yine katılımcıların diğer çalışmalara oranla kendilerini gizleme oranlarının uyumlu olduğu söylenebilmektedir.

Gönüllü katılımcıların kurum bakımı geçmişlerini söyleyip söylemedikleri sorulduğunda verilen yanıtlar şu şekildedir:

(GK3) “ ... Yaşadıklarımından öğrendiğim yurttan ayrıldığımı etrafımdaki kişilere söylememe şeklinde bir deneyim kazandım. İnsanların bana bakışları başka türlü geliyor. Acıdiklarını veya devletin sırtından geçindiler kolay bir şekilde işe girdiler gibi bir tavır sergiliyorlar. Bu bakış rahatsızlık verici(dir). ”

(GK9) “ ... Aile hakkında soru soruyorlar anlatmak zorunda kalıyorum. Bazı insanlar farklı gözle bakmaya başlıyor bu sefer. Kimsenin bize bu gözle bakmasını istemiyorum. Hani yurttan büyümüş gibi. Yaptığımız hareketler diğerlerini de etkiliyor. Bu yurtlular hep böyle diyorlar. Onun yaptığı bir hata hepimizi etkiliyor. Bu çocuk hırsızlık yapar bir şey yapar diyorlar. Biraz da acınası bir durumla bakıyorlar. Ben ona da karşıyım. Öyle bakmamalarını isterdim. Bu nedenle bazen sorduklarında ailem var diyorum. Kendimi saklıyorum yani.”(GK11) “ ... Yurttan çıktığımu mümkün olduğunca söylemiyorum. Konusu açılıyor gerek yok. İyi diyen var kötü diyen var. kimisi bir şey demiyor ama arkamdan hırsızdır arsızdır diyor.”

(GK12) “ ... Hele dışarıdaki insanlara yurt çocuğuyum deyince canavar görmüş gibi oluyorlar. Şuna bak hırsız diyorlar. Uyuşturucu içer diyorlar. Türkiye’de yarıdan çoğu öyle görüyor. Yeni birileriyle arkadaşlık kuramıyorsun. Arkandan başka şeyler söylüyorlar. ... Nasıl olsa yurt çocuğu sinek gibi yayılmışlar diyorlar. Bakış açıları çok farklı. ... Ben yurttan çıktığımu saklamıyorum. Beni yurda veren utansın diyorum. ”

(GK13) “ ... Yurttan çıkmayla ilgili çok rahatsızlık duydum. Yerine göre söyleyip yerine göre söylemiyorum. İş ortamında saklama ihtiyacı duyuyorum. Mesela bu yurttan çıkan çocuklar hiç çalışmıyor, devlet bunlara bedava iş vermiş diyor birkaç tane kendini bilmez kara cahil. Bizim sürekli her şeyi bedava aldığımızı bundan sonraki süreçte de bedava isteyeceğimizi sanıyorlar. Bu tür şeyleri duyunca insan diyemiyor ki

bende yurttan çıktım vs. Buradan daha önce çalıştığım yerde patladım. Ben iyi insan da olsam yurttan çıktığım için kötü diyorlardı. Hırsızdır uğursuzdur gibi davranıyorlar. İçimizde böyle insanlar yok mu var ama bu genelleme doğru değildir. Belki ben onlardan daha zeki ve sosyalmidir. Ama yurttan çıkanlara bedavacı ezik hırsız diyorlar.”

(GK14) “ ... Konu açılınca yurt geçmişini söylüyorum. Yurttayken diğer insanlarla iletişim kurduğumuzda bize nasıl yaklaştıklarını bildiğimden o algıyla hareket ettim. Ön yargılı oluyorlar. Beni tanıdıktan sonra insanlar sen hiç yurttan çıkan birine benzemiyorsun diyor. Bu da beni üzüyor. Diğer çocukları genellemeleri beni üzüyor. Tinerci, kavgacı laftan anlamaz görüyorlar. Eskiden tek kanal zamanında haberci yurttta şu olay oldu diye anlatınca insanlar ona inanıyordu. Bizde bazen şaşırarak izliyorduk. Nerede ne olmuş diye.”

(GK15) “ ... Yeni tanıştığım insanlara yurt geçişimi anlatmıyorum. Yurttan çıkanlara farklı bakıyorlar. Madde bağımlısıdır, psikopattır gözüyle bakıyorlar. Benim yüzümde yaralar olduğu için tam psikopata benzetiyorlar. Küçükken trafik kazası geçirmişim yurda girmeden önce oradan kalmış. Mesela minibüse binince biri ters bakında ona bakıyorum. Bir daha dönüp bana bakmıyor. ”

(GK16) “ ... Yeni tanıştığım insanlara yurt geçişimi anlatmayı sevmiyorum. Kendimi acındırıyormuşum gibi görünüyor. Kötü hissediyorum. Bir insana anlattığımda ‘ah canım, öyle mi’ tepkilerini almayı karşıdaki insanın yüzünde o ifadeyi görmeyi istemiyorum. Benimle normal arkadaşmış gibi konuşmalı. Bana öyle mi bu hayatta ne dertler var ne çileler var helal olsun ayakta kalmışsın desinler isterim. Soran olmasa anlatacak değilim. Diğer türlü söyleyince karşı tarafa, ezici oluyor.”

(GK17) “ ... İnsanlara ... kaldım deyince bir durup bakıyorlar. Neden bilmiyorum oranın çocuklarından çekiniyorlar. Bu yüzden ... kaldığımı söyleyemiyorum. Saklıyorum.”

4.3.7. İş bulma süreci

Koruma ve bakım altına alınan çocuklar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kurumlarda kalmaktadır. 18 yaşını doldurduktan sonra reşit olma koşulu ile ayrılan çocukların en az 2 yıl tedbir kararı ile kurumda kalmış olmaları şartıyla kamu kurumlarında memur olarak atamaları yapılmaktadır. Ancak bu

atamaların eğitim durumlarına göre farklılık gösterdiği bilinmektedir. Daha önceki bölümde konu hakkında detaylı bilgilendirilme sağlanmıştır.

Bu bölümde GK'lere kurum bakımından sonra iş bulma işe yerleşme durumları sorulduğunda GK'lerin birçoğu kurum bakımından sonra zorlandıklarını kamu kurum ve kuruluşlarına atama süresinin uzun olduğunu özel sektörde farklı iş kollarında çalıştıklarını ancak örselendiklerini ifade etmişlerdir. Yazıcı (2013)'nın araştırmasında kurum bakımından ayrılan gençlerin hayata hazır bir şekilde başlayamadıkları diğer gençlere göre iş bulmalarının daha olduğu görülmektedir. Bu kapsamda devlet tarafından korunma kararı kaldırılan gençlere istihdam sağlanmasının gerektiği bilgileri yer almaktadır. Varol (2017)'a göre kurum bakımından sonra kişilerin uzun bir süre beklemekte, bu nedenle iş bulma sürecinde sıkıntılar yaşamaktadırlar. Araştırmada elde edilen verilere bakıldığında daha önce yapılan çalışmaların sonuçları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Araştırma kapsamına giren GK'lerin birkaçı kurum bakımından sonra aile yanına dönmesiyle eğitimine ağırlık verdiğini anlatmaktadır.

(GK1) “... Yurttan sonra ailemin yanına döndüm. Bundan sonraki süreçte tek hedefim eğitim ve kariyer(dir). Belki yurt dışına gidebilirim.”

(GK2) “... Yurttan ayrıldıktan sonra ... iline bir ağabeyimin yanına gittim ve daha önce yuvadan tanıdığım bir hocamın yardımı ile kendimi geliştirmek adına bulduğum kurslara gittim. Yanına gittiğim ağabey askere gidince ailemin yanına dönmek zorunda kaldım. ... yaklaşık 1 buçuk yıl atamaları bekledim. İşe girme daha uzun sürüyor. Kısa bir sürede yapılabilir. Üniversite okuyup bitirenler iş hakkı elde ediyor ama atanamıyorlar. Bu saçma.”

(GK3) “... Yurttan çıkınca annemin yanına geri döndüm. Atanmayı bekledim ama hemen olmayınca askere gitti. Aslında üniversiteye devam etmekte istiyordum. Yurttan ayrılmak zorunda kalınca önceliğim iş bulmak ve çalışmak oldu. ... Birkaç yıl sonra İstanbul'a atandım. İstanbul'da kimseyi tanımyordum. Daha önce ağabeyimin tanıdığı bir hocası olan meslek elemanına ulaştık. Onun yanına geldim. Bir süre ev arkadaşlığı yaptık.”

(GK4) “... Yurttan çıktım elimde 2500 TL para vardı. Aldığım paramı 1 günde bitirdim. Daha önce tanıdığım gönüllü ağabeyim olan birini aradım. Paramı bitirdiğimi

söyledim. Onun ayarladığı bir öğrenci yurdunda 3 ay kaldım. Sonra çıktım başka arkadaşların yanına gittim. Palyaçoluk yaptım. Kendimi kullandım. Ne iş bulsam yaptım. Sabahları parklarda kaldım. Geceleri çalıştım. Son 3 aydır polis olan ağabeyler ile kalıyorum. Garson olarak iş buldum çalışıyorum. Memurluk için başvuru yaptım bekliyorum.”

Yukarıda gönüllü katılımcıların ifadelerine bakıldığında iş bulma sürecinde yaşadıklarının kurumdan sonra karşılaştığı zorluklar ile iç içe olduğu görülmektedir. Kurum bakımından sonra iş bulmanın, para kazanmayı desteklemenin gençlerin kurum sonrası yaşamlarını etkilediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle iş bulma sürecinde yaşananları, kurum bakımı sonrası karşılaşılan zorluklar olarak değerlendirebiliriz.

(GK5) “... Eşimle kaçarak evlendiğimi anlatmıştım. Evlendikten sonra çalışmadım. Çocuklarımız oldu. Eşim kapanmamı istedi bende çarşafa girdim. Çalışmayı hiç düşünmedim. Şuan eşimin borçları var. Krediler çekmiş. Size harcadım diyor. Bazen kredi çekip birilerine vermiş öyle diyor. Memurluk başvurusu yaptım. Şimdi çalışırsam çarşafı çıkarmam gerekecek. Zaman ne gösterir bilemiyoruz. ”

(GK6) “... Yurttan çıktıktan sonra akrabalarımı aradım. Onların yanına gittim ama maddi nedenlerden dolayı anlayamadım. İstanbul’a geldim. Çalıştığım dönemde iş yerinde ezilme, küçük görülme gibi sorunlar yaşadım. Memurluk başvurusu yaptım. Onun sonucunu bekliyorum.”

(GK7) “... Yurtta kaldığım dönemde meslek kursuna gidip hem staj görüp hem para kazanmıştım. Biriktirdiğim parayla eve çıktım. Sosyal hizmetlerden aylık para aldım. Kaymakamlıktan toplu para aldım. Yurda gelen gönüllüler eşya desteği yapmışlardı. Arkadaşlarla eve çıktıktan sonra pek çalışmadım. Bir şekilde devam ettik. Memurluk başvuru yaptım. Hizmetli olarak atandım. Başlamak için bekliyorum.”

(GK8) “... 2018 yılı Şubat ayında yurttan çıktım. Futbolla ilgileniyordum. ... gittim orada top oynadım. 3 ay sonra lig bitti geri döndüm. Burada arkadaşlarla beraber ev tuttuk. Bazı zamanlar iş ayarlayamadık idare ettik. Şimdi bu zamanlardayız. Günlük işlerde çalıştım. Bir şeyler bulmaya çalıştık. Memurluk için başvurduğum ... atandım.”

Araştırmayı kabul eden gönüllü katılımcılarla farklı tarih ve zamanlarda görüşmeler gerçekleştirilmesi nedeniyle bazı katılımcıların kamu kurumu atamalarının

gerçekleştiği ancak bazı katılımcıların ise başvuru aşamasında olduğu görülmüştür. Görüşme sürecinde eğitim durumlarını yükselttikleri takdirde kamu kurumunda çalışacak oldukları görevin değişeceği anlatıldığında bir katılımcı umutsuz olduğunu belirterek şu ifadeleri kullanmıştır: (GK8) “... Beklentim yok. Hiçbir şey istemiyorum. Mesela ben ortaokul mezunuyum. İstemez miyim üniversite okuyayım. Üniversiteye gidince sadece KYK sağlıyorlar ama yetmez. Üniversiteye gitsem hem iş bulup hem okumam lazım. Umutsuzum biraz.”

(GK9) “... 2 yıl önce yurttan çıktım. Gidecek yerim yoktu. Yurttan bir hocamız bie birkaç arkadaş ile ev tuttu. İşe girdik. Daha sonra ağabeyim askerden gelince beni yanına çağırdı. Bir süre onunla kaldım. 6 ay kadar. Anlaşamayınca tekrar arkadaşlarımın yanına geldim. Ev tuttuk. Günlük işlerde çalıştım. Atamam oldu. Başlamayı bekliyorum.”

(GK10) “... Yurtta 1 yıl kaldım. ... Şuan bir kırtasiyede çalışıyorum. Ekmek fırınında kalıyorum. Orada askere gidene kadar kalacağım. Belki askere gidince asker olarak kalmak istiyorum. Soruyorlarmış kabul edip iş olarak yapmayı düşünüyorum.”

(GK11) “... Ağabeyimle konuşuyordum. Yurttan sonra onun yanına gittim. Üniversite okumuş İstanbul’da öğretmen olmuştu. Onunla kaldım 6 aya yakın. Bu sürede dışarıda işlerde çalıştım. Ne bulursam yaptım. Her meslek dalına girdim. Lise bitmedi. Tek dersim kaldı almadım. Sokakta tanıştığım biri ile turizm işine girdim. Sokakta ne iş olsa yapıyorduk. ... ağabeyim de benim biraz kötü çıktı. Düşündüğüm gibi biri çıkmadı. Mutfakta yattığım çekyatı kiraladı oradan kira aldı. Ondan sonra sokakta tanıdığım bir arkadaş bana yazları Bodruma gidiyorum otellerde çalışıyorum ne iş olsa dedi. Bende çantamı aldım gittim. Ağabeyimle ilişkiyi bitirdim. Orada geçimimi sağladım. Kışın inşaatta çalıştım. Amelelik gibi diyelim. Bodrumda’yım. İstanbul’a gelmek masraftı. Turizm işine ağırlık verdim. Bar konusunda bilgi aldım İngilizceyi geliştirmeye çalıştım. O yaz bara geçtim. Biraz birikimim oldu. Kışı yine orada geçirdim. Bir sonraki sene barmen oldum, çevre yaptım. Kışın İstanbul’a geldim iş buldum. Bir 10 yıl kadar barlarda barmenlik yaptım. Lisede dersimi vermediğim için kötü işlere atayacaklar diye memurluğu istemedim. Turizmde de sıcak para vardı. 33 yaşına kadar girmedim. Baktım (sonra) ayakta durmaktan bacaklarım ağrıyor. Memur olarak atandım. Sonra üniversite okudum.”

(GK12) “... 20 yaşında cezaevinden çıktım. Gece kadın sığınma evine yerleştim. Çok kötü yerlerde çalıştım. Herkes kullanmaya çalıştı. Dizi oyunculuğu yaptım. Memur olana kadar çok çektim.”

(GK13) “... Yurttan çıktıktan sonra annem ve üvey babamın yanına geldim. Biraz gezdim, tozdum, yedim, içtim. Üvey babam benden size fayda yok gibi konuştu. Ama amacı tam olarak öyle değildi. Biz çalışalım diye de böyle konuşmuş olabilir (iyi niyetli biri). Sonra bizi atölyesine aldı. İşçi çalıştırdığı bir atölyesi vardı. Priz üreten bir atölye(dir). Orada 2 yıl gibi bir süre çalıştım. Sonra onunla (üvey babamla) ters düştüm işten ve evden ayrıldım. Ağabeyimin yanına yerleştim. Sonra yurttan iş geldi işe yerleştim. Ailemle barıştım.”

(GK14) “... 18 yaşında yurttan çıkınca 2 yıl İstanbul’da sauna sorumlusu olarak çalıştım. Bu kazançla hayatımı kuramayacağım dedim ağabeyimin yanına gittim. 7 yıl yurt dışında Libya’da çalıştık... Libya’da çalışırken paranın ne kadar zor ve hangi şartlarda kazanıldığını öğrendim. Biraz da Libya’da ev alabilecek para biriktirince memurluğa geçtim. Ağabeyim ticarete devam etti. Memurluğun çalışma saatleri belliydi. Kendime daha çok zaman ayırabildiğim için de tercih ettim biraz.”

(GK15) “... Yurttan çıktım. 6-7 ay tek yaşadım. Satış danışmanıydım. Müdürle kavga ettim bıraktım. Sonra aynı yurttan arkadaşlarla eve çıktık. ... Şuan çalışmıyorum ama sağdan soldan geçiniyorum. Kaleciyim kulüpte oynuyorum. Halı sahada kaleci olup maç başına para alıyorum. Kötü bir şey yapmıyorum. Küçüklüğümden beri bana gönüllü olan ağabey ablalardan para alıyorum.”

(GK16) “... Hayatta çok değişik şeyler oluyor. Bayağı çalıştım, çabaladım, yılmadım. Boş gezdiğim hiç olmadı. Gümüşçülük, garsonluk yaptım. İnternet kafede çalıştım. Geçen ay atandım. Başlamadım daha çağıracaklar.”

(GK17) “... Atandım. Soruşturmadan sonra işe başlayacağım. Eğitimime açıktan devam edeceğim. Eşim birlikte gideriz diyor. Yardımlara başvurduğum. Onların sonucuna göre ev tutacağım. Bebek için kreş bakacağım.”

4.3.8. İş yaşamında karşılaşılan zorluklar

Araştırmaya katılan gönüllü katılımcılara kurum bakımından sonra iş bulma ve çalışma süreçleri sorulmuştur. GK’lerin ifadelerinde iş yaşamında karşılaştıkları

zorluklar olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle kamu kurumunda personel olarak çalışan GK'lerin kurum bakımı geçmişlerinin çalışan diğer personel ile paylaşılmasından rahatsızlık duydukları alınan ifadeler arasındadır. Konu ile ilgili şu ifadelere yer verilmektedir:

(GK3) “... İşe yerleştiğimizde bütün bilgilerin çalıştığımız iş yerindeki kişiler ile paylaşılması, herkesin yurttan çıktığımızdan haberdar olması rahatsızlık verici(dir). Bu bilgilerin gizli kalması gerektiğini düşünüyorum. Benim gibi yurttan çıkanlara bedavadan işe girdiler gibi bir gözle bakılıyor. Eğitimimiz olsa bile çalıştığımız kurumda yükselme durumu müdürün inisiyatifine bırakılmıştır... İnsanların bize bakışı devletin sırtından geçindiler. Kolay bir şekilde işe girdiler gibi bir tavır sergiliyorlar. Bu bakış rahatsızlık verici.”

(GK6) “... Çalıştığım dönemde iş yerinde ezildim, küçük görüldüm. Böyle sorunlar yaşadım.”

(GK12) “... Hala insanlar tarafından sevgi görmüyorsun. Senden bir şey beklediği için yüzüne gülüyor. Arkandan konuşuyor. Burada bir kadın sen yurt çocuğu değil misin size nasıl kadro veriyorlar diyor. Memur da olsan eziyet ediyorlar. Nasıl olsa yurt çocuğu sinek gibi yayılmışlar diyorlar. Bakış açıları çok farklı. ”

(GK13) “... Özlük dosyalarımız var bizim. Atandığımız iş yerine gönderiliyor mu bunu hep merak etmişimdir. ... Mesela bu yurttan çıkan çocuklar hiç çalışmıyor devlet bunlara bedava iş vermiş diyorlar.”

Yukarıdaki ifadelere bakıldığında GK'lerin memur olarak atandıktan sonra mesai arkadaşları tarafından maruz kaldıkları sözel baskı nedeniyle rahatsızlık duydukları anlaşılmaktadır. İş yaşamında karşılaşılan zorlukların zaman içerisinde arttığı; GK'lerin kamu kurumlarını başlangıçta sadece işe girip çalışmak olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Kuşkusuz yaşanan bu durumun toplumun her kesiminde kurum bakımında kalan çocuklara karşı oluşan ön yargının etkisi bulunmaktadır. Varol (2017)'un araştırmasında kurum bakımından ayrılarak kamu kurumlarında çalışmaya başlayanların birçoğunun işlerinden memnun olduğunun görülmesi ile alanda yapılan diğer çalışmalara göre farklılık gösterdiği belirtilmektedir. Bu durumu çalışılan kadro durumuna, işin niteliğine, alınan ücrete göre şekillenmesi ile açıklamaktadır. Ancak araştırmada GK'lerin iş yaşamında kurum bakımı geçmişlerinin

diğer insanlar tarafından bilinmesi nedeniyle sorun yaşadıkları bu nedenle diğer araştırmaya göre farklılık göstermektedir.

4.4. Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Sunulan Katkılar

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların reşit olmaları ile birlikte koruma kararları kaldırılmaktadır. Ancak ne yazık ki uzun yıllar kurum bakımında kalan çocukların kurum bakımı sonrası yaşamı kurmakta zorlandıkları görülmektedir. Kalabalık gruplar halinde büyüyen, yaşadığı ortamı benimseyen çocukların kurum bakımından sonra tek başına zorlandığı alınan ifadeler arasındadır. Bu nedenle araştırmaya katılan çoğu katılımcının yaşları ne olursa olsun zaman içerisinde büyüdükleri kurum tarafından ziyaret edilmeyi istediği ve zorlandıkları anlarda danışabilecek oldukları bir yer arayışı içerisinde oldukları görülmektedir. Ancak kurum bakımı sonrasında GK'lerin en çok maddi kaygılarının ön plana çıktığı, geçinmekte zorlandıkları alınan ifadelerden anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında GK'lere "sosyal hizmet kuruluşundan sonraki yaşamınızı değerlendirir misiniz ve farklı olmasını istediğiniz şey nedir?" Sorusu sorulduğunda verilen yanıtlar şu şekildedir:

(GK2) "... Yurttan çıktıktan sonra yaklaşık 1 buçuk yıl atamaları bekledim. İşe girmek uzun sürüyor. Daha kısa sürede tutabilir. Üniversite okuyup bitireler iş hakkı elde ediyor ancak atanamıyorlar. Bu durum çok saçma. Kuruluştan çıktıktan sonra kalacak yeri olmayanlar oluyor. Bazen bu kişilere hocalar dernek ve çevre yardımı bularak ev tutma desteği sağlıyorlar."

(GK3) "... Kuruluş bakımında iken yurttaki hocalar sürekli dışarıdaki yaşamın yurttaki gibi olmadığını söylüyorlardı. Ama biz bunu anlayabilecek durumda değildik. Belki yurttayken dışarıdaki yaşama hazırlamaya yönelik bir şeyler yapılabilir bilmiyorum."

(GK4) "... Yurdun çaresi yok iyileştirilmez. Çıktıktan sonra yapılacak bir şey yok."

(GK5) "...Yurttan sonra sohbet edebileceğim yanına gidebileceğim olduğum biri olsa iyi olurdu. Görüşmeler belki devam etse daha iyi olabilirdi. Çünkü çıkınca tek

başına kalıyorsun. Arkadaşlık kuramıyorum. İletişim eksikliği yaşıyorum. Yurtta kimsenin sıcak davranmaması nedeniyle bu şekilde oldu. Yurtta hocalarıma güvенеbileceğimi bilsem bu şekilde olmayabilirdi.”

(GK6) “...Yurt bizi gerçek hayata hazırlamadı. Buradan çıkınca nerede kalacağız ne yapacağız hakkında bilgi vermediler. Yurttan çıkınca bize verilen yardım parası daha yüksek olabilir. Memurluk gelene kadar iş bulunabilir. Çünkü herkes kendi çıkarını düşünüyor. Yurttan çıktıktan sonra zorlanıyorsun. Kalacak yer sağlanabilir. Çünkü başka şehirlerde dil ırk farklılıkları oluyor. Mesela ben doğu yöresinde büyüdüm. Onun örf adetlerini aldım ve batıya büyük şehirlere geldiğimde bayağı sıkıntı çektim. Amca çocuklarını gözlemleyerek ortama ayak uydurmaya çalıştım. Bu gibi sorunlar yaşadığımızda destek olacak birileri olabilir.”

(GK8) “...Yurttan ayrılanlara hemen başa savma olmaması lazım. Kalan bir çocuğun akrabası var ama iletişim yoksa düşünen yok. 18 yaşını doldurunca hemen bunu buradan alın diyorlar. Mesela 3-4 arkadaşına ev tutulsa her ay kira şu kadar herkes şu kadar para koyacak deseler ama demiyorlar. 18 oldun bu parayı al git diyorlar. Yurttan çıktık para nasıl harcanır bilmiyoruz.”

(GK9) “... Yurttan ayrıldıktan sonra kalacak yer olmaması çok kötü. Eğer ben bulamasaydım kötü yollara başvuracaktık kötü olacaktı. Öyle olan arkadaşlarımız var duyuyoruz. Uyuşturucuya yakalanmış duyuyoruz. Mesela yurttan çıkanlara ev tutulması iş bulunması onların da bir şekilde işe devam edip evlerini geçindirmelerini sağlayabilirler.”

(GK11) “...Kurum tamamen iyi niyetle kurulmuş ama yöneticiler de herkes kendi yolunda. Bir tane hoca tanıyorum o kadar. En baştan hocaların çok iyi olması lazım(gerekir). 15 yaşından sonra bir hoca tanımuştım. Düzeltmek için geç kalmıştım ama o hoca gibi birkaç hocaya daha denk gelmiş olsaydım çok şey değişik olabilirdi hayatımda. Şuan dışarıdan okuyorum geçiyorum. Hani her şey olunabilirmiş. Sadece bir tanesi bize fikir verip anlasaydı, dinleseydi. Sadece kendi maaşların alıp keyiflerini sürdürdüler.”

(GK12) “...18 yaşından sonra çocuklara güle güle dememeliydiler. Ailesi olan var olmayan var. 18 yaşından sonra o çocuklara eşya ev yardımı memur olana kadar iş imkanı sağlamalarını isterdim. Ailen var reşitsin git diyorlar ama öyle olmuyor.

Çocuklar kötünün eline düşüyor. Sonrasında destek olmak gerekir. Sahip çıksınlar. Deseler memur da olsalar 35-40 yaşına da gelseler bu çocukların ziyaret edilip dertlerini dinlesinler isterim. Memur da olsan eziyorlar. Yılda da olsa (yılda 1 kez) bizleri ziyaret edip ne gibi sorunlarımız olduğuna dair dinlesinler isteriz.”

Yukarıdaki katılımcının ifadelerine bakıldığında kurum bakımından uzun yıllar önce ayrılmış olsa dahi kendisi ve arkadaşlarından çocuk olarak bahsettiği görülmektedir. Bu tam olarak korunmaya ihtiyaçlık durumunun reşit olup kurumdan ayrılmayla son bulmadığını göstermektedir. Ancak bu durum koruma altına alınıp reşit olduktan sonra kurumdan ayrılan gençler kurumlara bağımlı hale getirmek demek değildir. Kuşkusuz ki çocuğun kurum bakımına alındığı sürede yapılan mesleki çalışmalar ile çocuğu kurum sonrası yaşama daha nitelikli hazırlama ihtiyacını göstermektedir. İngiltere’de The Guardian gazetesinde yapılan bir haberde kurum bakımı geçmişi olan bir gencin kurumdan ayrıldıktan sonra da desteğe ihtiyaç duyduğu, İngiltere’de evden ayrılma yaşının yirmi iki olduğu buna rağmen istediği zaman ailesinin desteğini alabildiği ancak kurumdan ayrıldıktan sonra neden destek olunmadığından bahsedilmektedir. Bununla birlikte İngiltere’de hükümet tarafından 2013 yılında kurum bakımından ayrılma yaşının yirmi bire uzatıldığı ancak uygulanamadığı belirtilmektedir. (The Guardian, 2018).

(GK13) “...Yurttan çıktıktan sonra maddi anlamda hiçbir şey yapılmaması gerektiğini düşünüyorum. Devlet bu kadar baktı yani eli kolu tutan işe girsin. Manevi anlamda yapılması lazım (gerekir). Bazı arkadaşlar ciddi anlamda sorun yaşıyorlar. Evleniyor eşiyile sorun yaşıyor. Özellikle kız çocukları sorun yaşamış. Hemen hepsi evlenmiş. Bir bakıyorum kendileri memur eşleri sadece yakışıklı kızları kandırmış. Kredi çektiriyorlar şiddet görüyorlar, boşanıyorlar, öldürülüyorlar. Bununla çalışma yapmak lazım. Aslında ben bayağı yok kat edildiğini (kurumlarla ilgili) düşünüyorum. Çalışan insanların eğitim düzeyleri artmış. En önemlisi vicdanlı olması gerekir (çalışanların).”

(GK14) “... Yurttan ayrılana maddi destek olması lazım, olmasına sevindim. Bizim zamanımızda yoktu. Eskiden yurttan çıkınca çek git diyordu. Bu durum (3413 ile atama) kamu görevlisi olmamıza imkan tanıdı. Çalışarak para kazanıyoruz. Şuan ki gelişimi duyunca keşke bizim zamanımızda da olsa dedim. Yurttan ayrıldıktan sonra

dışarıdaki hayata adapte olamayan insanlara psikolojik destek (sağlayacak), danışabilecek oldukları bir yer olması gerekir.”

(GK15) “... Mesela yurt seni topluma hazırlamıyor. En büyük yanlışı yurdun burada(dır). Para nasıl kullanılır öğretmiyor. Para geldiği gün istediğin zaman hepsini veriyor. Mesela yine yurttan herkes sigara kullanıyor. Bunun da önüne geçilmeli(dir). Canı sıkkin olan maddeye başlıyor bunun da önüne geçilmeli(dir). Ben bu alanda çalışıyor olsam çok şey yapardım aslında bilmiyorum. Bu konuda devlet yetersiz(dir). Bir memurluk veriyor o çocuğa onu isteyip istemediğini sormuyor. Onunla yetin diyor sadece.”

(GK16) “... (Çalışanlar) Sabah 9 akşam 5 benim işim bu bilgisayarda işimi yapar giderim olmamalı(dır). Sen devlete karşı görevini yapmıyorsun. Bu çocuklar var diye bu Bakanlık kurulmuş. Duygusal olarak çocuklar desteklenmeli(dir). Böyle yaparsan daha çok işini yapmış olursun. Yurttan personel çocukla resmi değil içli dışlı olmalıdır. Bunu yapan 2 hocamız vardı ala görüşüyoruz. Allah razı olsun okutuyor büyütüyor ama diyelim 18 yaşına geldin üniversite okumak istemiyorsun, destekçi göremiyorsun. Maddi destek veriyor diyelim. 3 bin TL para verip hadi yolun açık olsun diyor. Bence sosyal hizmetler yapmıyor değil yapıyor kimse de inkar edemez. Mesela ben öyle pis bir çevrede ya hırsızdım ya da başka bir şey yapmıştım. Arkadaş çevrem de kötüydü. Allaha şükür doğru yolu öğrendim. Güzel hocalarımızla tanıştım. Psikologla görüşüyorduk. Bazen sinirlerimize hakim olamıyorduk, hocalarımız bizimle o kadar güzel konuşuyordu ki nasihat veriyorlardı. Büyük ağaeylerimiz destek oluyordu. Mesela ben sınıfta kaldım. Sonraki sene benimle o kadar güzel konuştular ki geçtim. Dışarıda destek yok. Bence kira yardımı olmalı. Yurttan çıkıp memur olana kadar bir yerde kalmalı(dır). Arada bir yer olmalı (kurum). Memurluğu gelene kadar iş bulmalı(lar). Ya da benim yurttan zaten yerim var memurluğum gelene kadar kalabilmeliyim. Misafir olarak 20 gün demişler bu süre 6 ay 1 yıl arasında olmalı(dır). Yurttan çıkan çocuklar direk bırakılmamalı(dır.) bırakırsa da sosyal hizmet personel görevlendirmeli(dir). Kontrol takip yapılmalı(dır). Ayda 1 2 ayda 1 takip edilmeli(dir).”

(GK17) “... Yurttan sonra yurdun destek çıkmasını arkamda durmasını isterdim. Ama öyle bir şey olmadı. Resmen valizimi eşime verdiler. Defol git ne halin varsa gör dediler.”

Araştırmaya katılan GK'lerin kurum bakımından ayrılık sürecini doğru bulmadıkları bu durumun bireyleri yaraladığı ifadelerden anlaşılmaktadır. Yaşanan bu durum GK'lerin kurum bakımında olduğu süreyi benimsemeleri aile yerine koymaları tıpkı bir anne bir babanın çocuğunu istememesi olarak değerlendirildikleri görülmektedir. Kurumdan ayrılış sürecini duygusal yorumlamaktadırlar. Bu durum kurumların ayrılık süreci ile ilgili yapılan çalışmaları işlevsellik kazandırmaları gerektirdiğini göstermektedir. Yazıcı (2013)'nın araştırmasında kurum bakımında olan gençleri kurumdan ayrılmaya hazırlamadığı, kişisel gelişimine destek olmadığı, herhangi bir eğitim verilmediği bu nedenle kurum bakımı sonrası kişilerin özel ve iş yaşamlarında sorun yaşadığı belirtilmektedir. Benzer bir veri olarak kurum bakımında kalan çocukların neredeyse birçoğunun belirli sorunları olmalarından dolayı kurum bakımı sonrası takip edilerek toplumsal uyum sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmasının gerektiği ifade edilmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumlarda var olan dezavantajlı grupların korunması her daim önemini korumaktadır. Korunma süreci toplumların özelliklerine, yaşanan zamana göre değişkenlik göstermektedir. Ancak korunma gereksinimi içerisinde olan bir bireyi mevcut sistem içerisinde bütün olarak ele alarak ihtiyacına yönelik destek sağlanması gerekmektedir. Çünkü herhangi bir nedenle kendisini savunamayacak durumda olan kişinin yardıma ihtiyaç duyduğu ortadadır. Burada devreye ülkelerin sosyal politikaları ve yapılan sosyal hizmet uygulamaları girmektedir. Sosyal hizmet mesleği disiplinin içerisinde herhangi bir ayırım gözetmeksizin insana insan olduğu için değer vererek müdahale planı oluşturulması yer almaktadır. Bu bağlamda korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların korunması kavramı anlamlı olmaktadır.

Herhangi bir nedenle ihmal ve istismara uğrayan veya uğrama ihtimali olan, bakımından sorumlu kişiler tarafından terk edilen çocukların varlığı korunma ihtiyacı içinde olan çocuk kavramını oluşturmaktadır. Türkiye’de korunma ihtiyacı içerisinde olan çocuklara yönelik hizmet veren en genel geçer kanunlar 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve 5395 sayılı ÇKK’dır. Yürürlükte olan bu kanunlar kapsamında işlemler yapılarak korunma ihtiyacı olan çocuklara destek olunması sağlanmaktadır. Korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların aile içerisinde bakılıp gözetilmesine öncelik verilmelidir. Ancak herhangi bir nedenle aile yanında bakımları sağlanamayan çocukların devletlerin gözetiminde koruma altına alındığı bilinmektedir.

Ülkemizde son çare olarak görülmesine rağmen kurum bakım hizmet modeli varlığını sürdürmektedir. Bu durum çocukların korunmasını sağlayacak önleyici çalışmaların yeterli hale getirilemediğini göstermektedir. Kurum bakımına alınan çocuğun aile ortamından uzakta, kan bağı olmayan diğer çocuklar ile aynı yerde yetiştirilmesi çocuklar açısından bazı olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Çocukların uzun yıllar kurum bakımında kalması sonrasında on sekiz yaşını doldurma koşulu ile kuruluştan ayrılmaları topluma uyumlarını sağlama sürecini etkilemektedir. Araştırma kapsamında reşit olma koşulu ile kurumdan ayrılarak İstanbul İlinde yaşayan 17 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılarak kurum sonrası süreci değerlendirilmiştir. Bu bölümde araştırmada elde verilerin önemli görülen sonuçları değerlendirilerek öneriler sunulmaktadır.

Korunma ihtiyacı olan çocukların kurum bakımına alınma nedeninin ebeveynlerinin ayrılması, anne veya baba ölümü olarak görülmektedir. Ancak bu tek başına bir neden değildir. Çocuğun bakımından sorumlu ebeveynlerin eş kaybı nedeniyle ekonomik yoksulluk içerisinde olmaları, çocuklarının bakımını sağlamalarını zorlaştırdığı görülmektedir. Ailelerin maddi gelirlerinin bu süreç ile doğrudan ilgili olduğu ancak yaşamın içerisinde karşılaşılan güçlükler nedeniyle dolaylı olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda çocukların kurum bakımına alınma nedenlerini etkileyen birçok faktör olması nedeniyle net bir ayırım yapmanın zor olduğundan bahsedilebilir.

Araştırma süresinde kurum bakımından reşit olma koşulu ile ayrılan kişilere ulaşılmasında güçlük yaşanmıştır. Bu durum kurum bakımı olan kişilerin kendilerini gizlediğini göstermektedir. Kurum bakımı deneyimi olan kişilerin birbirleri ile arkadaşlıklarının devam ettiği, güven duydukları, iletişim halinde oldukları görülmüştür. Yine bir başka çıkarım ise kurum bakımı olan kadınlara ulaşmanın erkeklere oranla daha zor olduğudur. Bunun nedeni ise kadın olarak kurum bakımından sonra tek başına yaşamlarını oluşturmakta zorlanmalarıdır. Kadınların erkeklere oranla daha erken yaşta evlendikleri, iş yaşamına girmekte çekinceli oldukları, bekar olarak sosyal yaşamda olsalar dahi toplumun bakış açısı nedeniyle geçmişlerini saklama eğiliminde oldukları ortaya çıkmaktadır.

Korunma ihtiyacı olan çocukların eğitim durumlarının genel olarak ortaokul mezuniyeti şeklinde olduğu görülmektedir. Çocukların içerisinde buldukları aile yapılarının eğitim sürecini etkilediği sonrasında yaşanan kurum bakımı deneyimi nedeniyle okuldan uzaklaşmanın olduğu görülmüştür. Ancak uzun süre önce kurum bakımından ayrılan bireylerin çalışma yaşamına girdikten sonra eğitim durumlarını yükseltme çabasında olduğu bu durumu çalıştıkları kadroların yükseltilmesini sağlama isteğinin oluşturduğu tespit edilmiştir.

Kurum bakımında kalan korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların reşit olma koşulu ile kurumdan ayrıldıktan sonra aile bireyleri ile iletişimlerine devam etmekte zorlandıkları görülmüştür. Bu durum çocukların kurum bakımında iken aile bireyleri ile kurdukları iletişim ile doğru orantılıdır. Aynı zamanda bebekliğinden itibaren kurumda kalan bir bireyin kurum sonrasında kendisini ait hissedebileceği bir ailenin olmadığı belirlenmiştir. Yine burada kurumlarda çalışan meslek elemanlarının çocukların aileleri

veya aile yakınları ile iletişimlerini sağlama çalışmalarının rolünün önemli olduğunu göstermektedir.

Korunma ihtiyacı olan bir çocuğun devlet koruması altına alınmasından sonra çocuk için farklı bir yaşam serüveni başlamaktadır. Küçük yaşlarda iken koruma altına alınarak uzun yıllar kurum bakımında kalmanın bireyi toplumsal yaşamdan uzaklaştırdığı görülmektedir. Bu bağlamda korunma altına alınan çocuğun aile yanına döndürülmesinin veya alternatif sosyal hizmet uygulamalarından faydalandırılmasının önemli olduğu görülmektedir. Küçük yaşlarda kurum bakımına alınma ile ergenlik döneminde kurum bakımına alınmanın çocuklar üzerinde farklı etkileri olmaktadır. Kuşkusuz ki çocukların kurum bakımında kaldıkları sürenin uzaması kurum bakım sonrası yaşamı etkilemektedir.

Ülkemizde toplumsal yapının çeşitli olması nedeniyle farklı örf, adet ve geleneklere sahip aile yapıları bulunmaktadır. Bu kapsamda çok çocuklu bir ailede ebeveynlerden birinin kaybı ailenin geçim sürecini daha fazla etkilemektedir. Bu kaybın anne veya baba gibi bir ayrımı olmadan her ikisinde de istisnasız bu şekilde sonuçlanabileceği görülmüştür. Aynı aileden birden fazla çocuğun kurum bakımına alınmasından sonra çocukların yaş gruplarına göre kurumlara yerleştirildiği, iletişimi sağlanmayan kardeşler arasında kurum bakımı sonrası kopukluklar oluştuğu tespit edilmiştir.

Kurum bakımında bulunan çocuğun bu sürede aile bireyleri veya aile yakınları tarafından ziyaret edilmesinin çocuğun gelişimini olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Araştırma kapsamında kurum bakımındayken aile bireyleri ile iletişimi devam eden gençlerin kurum bakımı sonrasında aile yanına döndüğü ve yaşam formunu oluştururken diğer çocuklara oranla daha şanslı olduğu görülmektedir. Ancak bu sayı oldukça azdır. Kurum bakımında olduğu sürede herhangi bir yakını tarafından ziyaret edilmeyen, iletişim kurmayan bir çocuğun kurumdan sonra yalnız kaldığı, tek başına yaşamını oluştururken zorlandığı belirlenmiştir. Çocukların kurum bakımında bulunduğu sürede var ise aile bireyleri veya yakınları ile asgari düzeyde dahi olsa iletişim kurmalarını sağlayacak mesleki çalışmalar yapılmasının önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların kurum bakımındaki memnuniyet düzeylerinin zamanın şartlarına ve kalınan kuruluşun özelliğine göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Uzun yıllar önce kurum bakımından ayrılan bir kişinin

kurumun fiziksel koşullarının çok kötü olduğunu söylemesine karşın yakın bir tarihte kurumdan ayrılan bir kişinin kurumun fiziksel özelliğinin ve imkanlarından memnun olması bu farklılığı göstermektedir. Yine eskiden koğuş tipi yurtlarda kalmanın kabul görmediği ancak son zamanlarda ev tipi uygulamalara geçilmesi ile memnuniyet durumunun arttığı belirlenmiştir. Ancak yakın zamanda kuruluştan ayrılmalarına rağmen farklı şehirlerde farklı uygulamaların yapılması kurum bakımı denetiminin daha sık yapılarak takip sisteminin artırılması sonucunu doğurmuştur. Bütün bunlara rağmen kurum bakımında kalan çoğu genç manevi boşluğun doldurulamadığını, kurumun en alt kademesinden en üst kademesine kadar çalışan kişilerin davranış örüntülerinin farklılık gösterdiğini anlatmıştır. Bu durumda alanında uzman kişilerin seçilerek sadece bir sınavla değil kişisel yeterliliklerine bakılarak işe alınması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yine aynı zamanda çalışan personelin hizmet içi eğitimler ile desteklenmesi gerekmektedir.

Kurum bakımına alındıktan sonra reşit olma koşulu ile kurumlarından ayrılanların öncelik olarak kalacak yer sorunu yaşadıkları görülmektedir. Son zamanlarda sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü kişilerin desteği ile gençlere yardım sağlandığı belirlenmiştir. Ancak kurumdan sonra yaşayacak yer bulmanın eskiden beri bir sorun teşkil ettiği kalıcı bir çözüm bulunamadığı görülmüştür. Kurum bakımından başka bir yaşam bilmeyen gençlerin tek başına yaşamlarını oluşturma süreci zorlu geçmiştir. Ev kurma, işe yerleşme süreçlerinde tek başına kalarak mücadele veren gençlerin hemen hepsi desteğe ihtiyaç duymaktadır. Çoğu genç kurum bakımından sonra yalnızlık çektiği tek başına sorumluluğunu almakta zorlandığı, kurum bakımı sonrası verilen sosyal hizmet desteğini yeterli bulmadığı belirlenmiştir.

Kurum bakımı, çocuklar için bir şekilde güvenli bir ortamı olan, ne yaparsa yapsın geri döndüğünde kapının açık olduğunu bildiği bir uygulamadır. Ancak bu durum zaman içerisinde çocukları toplumsal yaşamdan uzaklaştırarak kendi sorumluluğunu almasına engel olmuştur. Bu nedenle çoğu genç kurum bakımından sonra kaldığı kurumdaki arkadaşları ile birlikte yaşamayı seçerek sorumluluğu paylaşmaya ve yalnızlık hissini azaltmaya çalışmıştır.

Reşit olma koşulu ile kurumdan ayrılan gençlerin evlilik birliğini gerçekleştirerek aile kurma isteğinin eşit düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu durum aile ortamına duyulan özlem ile korkunun aynı oranda olduğunu göstermektedir. Ancak

bireylerin iş bulma, düzenli bir kazanç elde etme kaygısında olmaları aile yanında büyüyen gençlerin kaygıları ile örtüşmektedir. Kurum bakımı geçmişi olan kadınların erkeklere oranla erken evlendiği toplumsal roller açısından uyumludur. Yine evli katılımcıların bu süreçteki ifadelerine bakıldığında, kişilerin tek başına olduklarını düşünerek yalnızlık hissine sahip olmalarından kaynaklı olduğu, evliliği yürütürken ve karşılıklı sevgiyi gösterme biçiminde zorlandıkları tespit edilmiştir.

Katılımcıların kurum bakımından ayrıldıktan sonra elde ettikleri tek kazanç olarak 3413 sayılı kanun ile kamu kurumlarına atanmayı gördükleri belirlenmiştir. Ancak burada da yapılan iyileştirmelere rağmen yeterli bulunmadığı görülmüştür. Atamaları gerçekleşene kadar farklı iş kollarında çalışmanın daha önce herhangi bir sorumluluk almayan gençleri zorladığı tespit edilmiştir. Bu durum katılımcıların kişisel özelliklerine göre farklılık göstermektedir. 3413 sayılı yasa ile ataması yapılan bireylerin iş hayatında maruz kaldıkları sorunların kendilerini yıprattığı, bu sürede danışabilecek oldukları herhangi bir kimsenin olmaması nedeniyle zorlandıkları belirlenmiştir. Kurum bakımı geçmişlerinin olması nedeniyle toplumda dışlandıkları, insanlar tarafından ayrımcılığa maruz kaldıkları öğrenilmiştir. Bu nedenle kurum bakımı olan kişilerin birçoğunun kendisini gizleme eğiliminde olduğu görülmüştür.

Araştırma sürecinde yapılan literatür taramasında birçok çalışmanın korunma ihtiyacı içerisinde kurum bakımına alınması sürecine ağırlık verdiği, çocukların kurum bakımı sonrası yaşamına destek verecek önerilerin daha az olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalar bir şekilde etkili olmuş ve korunma ihtiyacı içinde olan çocukların kurum bakımı hizmet modelleri değişkenlik göstermiştir. Koğuş tipi yurt ve yuvaların yerine çocuk evleri uygulamaları yaygınlaştırılmıştır. Ancak gençlerin kurum bakımı sonrası yaşamlarına etki eden uygulamalar oldukça çok az sayıdadır. Kurum bakımından sonra terk edilmişlik duygusuyla toplumsal yaşamda mücadele etmeye çalışan bireyin, ihtiyaç halinde başvurabilecek olduğu bir yer, bir kişi arayışında olduğu tespit edilmiştir. Toplumumuzda aile bağlarına önem verildiği, büyüklere saygının işlendiği, çocukları evden ayrılrsa dahi ihtiyaç halinde anne ve babalarına dönebildikleri bir anlayış hakimdir. Ancak korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların aile bağlarının zayıf olması nedeniyle danışabilecek oldukları bir sistem bulunmamaktadır. Kurumdan ayrıldıktan sonra ihtiyaç halinde yönlendirilmenin yapılmaması nedeniyle aile yanında büyüyen çocuklara göre daha fazla hata yapmalarına ve bu durumun toplum dışına itilmelerine neden olduğu görülmüştür. Tüm bu sonuçlardan yola çıkarak sosyal hizmet

kuruluşlarından ayrılan bireylerin topluma uyumlarını sağlayabilmek adına şu öneriler tarafımda sunulmuştur:

- Kurum bakımı sonrası gençlerin sosyal yaşama karışmaları sürecinde destek sağlanmalıdır. 2828 sayılı yasada belirtilen “korunma kararı kaldırılan çocuklara ihtiyaç halinde kurumca yardım edilir” maddesi işler hale getirilmelidir.
- Korunma kararı kaldırıldıktan sonra gençlerin ihtiyaç halinde başvurabilecek oldukları ayrı birimlerin kurulması sağlanmalıdır. Burada amacın çocukların kurumlara bağlılığı devam ettirmek yerine yalnız olmalarını sağlayabilecek merkezler oluşturmak olmalıdır.
- Açılacak merkezlerde birimler kurularak bu alanda eğitim gören sosyal hizmet uzmanlarının istihdamına öncelik verilerek birimlere psikolog desteği de sağlanmalıdır. Kurulan birimlere belirli sayıda gencin sorumluluğu verilerek toplumsal yaşama uyumlarını kolaylaştırmak ve toplum tarafından dışlanmasını önleme çalışmaları yapılmalıdır.
- Kurumlarından ayrılan gençlerin yaşadıkları il düzeyinde kayıtları yapılarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde sisteme dahil edilerek takip sistemi devreye girmelidir.
- Bu takip sistemi her ilde olan AÇSH İl Müdürlüğüne bağlı yeni bir merkez/ birim olarak yapılmalıdır.
- Nüfus yoğunluğu fazla olan illerde birden fazla merkez/birim oluşturularak kurumdan ayrılan bireylerin ulaşmasını kolaylaştırıcı hale getirilmelidir.
- Bu merkezlerde toplum ile ilk temasını sağlayacak bireyi hazırlama çalışmaları yapılmalıdır.
- Kurumdan ayrıldıktan sonra kalacak yeri olmayan kişiye destek sağlanarak bu süreçte sokakta kalmalarının önüne geçilmelidir. Bu iş ve işlemler yürürken diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ortak hareket edilmelidir.
- Kurum sonrası bireylerin işe girme süreci yakından takip edilerek ekonomik özgürlüklerini kazanmalarına destek olunmalıdır.
- Yapılan bu çalışmalar bireyleri kurum bakım modeline bağımlı hale getirmek değil bireyselleşmelerini destekleyici olmalıdır.
- Başlangıç sürecinde takip sistemine dahil olan gençlerin ihtiyaçlarına göre bireysel görüşmeler yapılmalıdır.

- Sonraki süreçte bireylerin kurumdan ayrılış süresine göre belirli aralıklarla gençler ile düzenli toplantılar yapılarak mikro, mezzo ve makro düzeyde müdahale çalışmaları yapılmalıdır.
- Kurum bakımından ayrılan gençlere yönelik yürütülen çalışmalar bu merkezler ile birlikte tek elden yürütülerek işlerlik kazanması sağlanmalıdır.
- Kurulması önerilen ve birimlerin pilot uygulaması ile hayata geçirilerek işler hale getirilmedi. Daha sonra ülkemizde 81 ile yayılması ve büyük illerde ilçe düzeyinde geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Reşit olma koşulu ile kurumlardan ayrılan bireyleri destekleme süreci bütün olarak ele alınmalıdır. Çocukların kurum sürecine alınmasını önleyici çalışmalar ve en son çare olarak görülmesine rağmen kurum bakımına alınmaları sürecinde de yapılan mesleki çalışmaların işlerliğinin artırılması gerekmektedir.

- Korunma ihtiyacı olan çocukların tespiti konusunda titizlikle çalışılmalıdır. Bu sürede diğer kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte koordineli olarak hareket edilmelidir. İhtiyaç halinde sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü kişilerin katkısı alınarak önleyici çalışmalar yapılmasına ağırlık verilmelidir.
- Toplum içerisinde sosyal hizmet kuruluşlarında olan çocukların, bakılıp, büyütüldüğü ve kurum bakımı sonrası iş sahibi olunan yerler olduğu algısını değiştirmek için bilgilendirilme çalışmaları yapılmasına ağırlık verilmelidir. Ailelerin çocuklarını kurum bakımına vermeyi istemelerinin önüne geçilmesini sağlamaya çalışılmalıdır.
- Korunma gereksinimi içinde olduğu tespit edilen çocukların, aile yanında bakılmasını sağlayacak alternatif sosyal hizmet uygulamalarına ağırlık verilmelidir. Çocuklar için kurum bakım hizmet modeli en son çare olarak görülmelidir.
- Yapılan çalışmalara rağmen ihmal ve istismar mağduru olarak herhangi bir nedenle kurum bakımına alınan çocukların bu süreçte aile bireyleri veya aile yakınları yanına döndürülmesi adına yapılan mesleki çalışmalara ağırlık verilmelidir.
- Ülkemizde bulunan yatılı kurumların denetiminin sıklaştırarak ortak bir hizmet politikası sağlanmaya çalışılmalıdır. Kurumlar arası farklılığın önüne geçilmesi hedeflenmelidir.

- Ev tipi uygulamalara ağırlık verilerek çocuğun toplum içerisine karışmasını sağlayacak aktiviteler düzenlenmelidir. Ancak burada çocuğun kurum bakımında olduğu etiketi olmadan yapılmaya çalışılmalıdır.
- Korunma altına alınan çocukların fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında eğitimine ağırlık verilmesi, bir meslek sahibi olması adına Milli Eğitim Bakanlığı ile ortak çalışmalar yapılmalıdır.
- Çocukların kişisel özellikleri ve kurum bakımına alınma nedenleri ve varsa travmatik yaşam deneyimleri ile çalışmalar sağlayabilmek adına, alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının istihdamına ağırlık verilerek sosyal servis güçlendirilmelidir. Psikolog desteği alınarak birlikte çalışmalar hazırlanmalıdır. Bu süreçte hizmet içi eğitimler ile süpervizyon çalışmaları yapılmalıdır.
- Kurumlarda çalışan bakıcı anne, bakıcı baba, temizlik ve güvenlik personeli gibi hizmet vericilerin sınava tabii tutulmalarının yanında kişisel becerileri dikkate alınarak işe yerleştirilmeleri yapılmalıdır. Yine süreç içerisinde hizmet içi eğitimler ile personele destek sağlanmasına ağırlık verilmelidir.
- Kurum bakımında olan çocukları, gençleri kurum sonrası yaşama hazırlama çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Sorumluluklarını artırmaya yönelik sosyal sorumluluk projeleri hazırlamaları desteklenerek toplumun bir parçası oldukları öğretilmeli ve faaliyetler de bulunmaları sağlanmalıdır.

Bu çalışma kapsamında elde edilen verilere bakıldığında korunma kararı ile kurum bakımında olan çocukların on sekiz yaşını tamamlayarak kurumdan ayrılması ile son bulmadığı görülmektedir. Gençleri kurum bakımı sonrası takip etmenin ve yol gösterici çalışmalar yapmanın önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir şekilde korunma ihtiyacı içerisinde sisteme dahil olan çocuğun reşit olma koşulu ile korunma kararı kaldırılrsa dahi desteğe ihtiyaç duyabileceği göz ardı edilmemelidir.

6. KAYNAKLAR

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü İstatistiksel Veriler (2018) resmi internet adresi www.ailevecalisma.gov.tr (Erişim tarihi: 04.05.2019)

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı www.ailevecalisma.gov.tr 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı www.ailevecalisma.gov.tr 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

AKTURAN U. (2008) Nitel Araştırma Yöntemleri NVio 7.0 ile Nitel Veri Analizi s.:84-98, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.

ARAL N., GÜRSOY F., Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı (www.academia.edu.tr Erişim tarihi: 08.03.2019)

AŞIK E. (2006), Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençlerin Ergenlik Sorunları ve Baş Etmeleri, Yüksek Lisans Tezi, Bolu

AYAZ A., AYAZ M., BAŞGÜL Ş., DİKMEN S., GÜLEN ŞİŞMANLAR Ş., KARAKAYA I., ŞENTÜRK E., YAR A. (2013), 3-5 Yaş Grubu Kurum Bakımındaki Çocuklarda Ruhsal Hastalık Sıklığı ve İlişkili Etmenler. *Türk Psikiyatri Derneği* s.:23

AYDOĞDU F. (2016) Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Karşılaştıkları Sorunların ve Beklentilerin İncelenmesi, *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi* s.: 63-71

AKYÜZ, E. (2013) Çocuk Hukuku, Çocuk Hakları ve Korunması Pegem Yayınları, Ankara

BULUT I. (1993) Ruh Sağlığının Aile İşlemine Etkisi, Ankara

BULUT I. (1995) Gençlik ve Korunmaya Muhtaç Gençler, *Yetiştirme Yurdu Gençliği Çocuk ve Genç Psikiyatri Derneği Dergisi* s.:70-75

BULUT T, (1996) Genç Anne ve Çocuk İstismarı, Ankara

Çocuk Hakları Sözleşmesi (www.unicef.org erişim tarihi: 08.03.2019)

Çocuk Koruma Kanunu, TC. Resmi Gazete, sayı:25876 03.04.2005
(www.mevzuat.gov.tr)

DAĞDELEN N., YAŞAR Ö. (2013) Korunmaya Muhtaç Çocukların Yetiştirilmesinde Çocuk Yurtlarından Çocuk Evlerine Geçişin Çocukların Sosyo-Kültürel ve Psikolojik Gelişimlerinin Etkisi Üzerine Bir Çalışma: Isparta Örneği *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* s.:199-221

DAŞBAŞ S., KESEN N. (2013) Çocuk Yuvası ve Yetiştirme Yurdu Deneyimi Olan Yetişkinlerde Şiddet Eğilimi Üzerine Bir Araştırma, 5. Uluslar arası Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu Bildirisi, Antalya

DEMİRBİLEK, S. (2000) Korunmaya Muhtaç Gençlerin Toplum Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları, *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, s.: 137-152

EFE H., ULUOĞLU S. (2015) Dünyada Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Geline Nokta ve Geleceğe Dair Bazı Öngörüler, *Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi* s.:46-72

EROL N., ÖZER ÖZCAN Ö., ÖZTOP D., ŞİMŞEK Z. (2009) Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi: Ulusal Örneklerde Karşılaştırılmalı Bir Araştırma, *Türk Psikiyatri Derneği* s.:235-346

GÖKÇE B. (1971) Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu ile İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve İzahı, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara

KARATEPE S., MAMUR IŞIKÇI Y. (2010) Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi* s.: 69-100

KARABEKİR H. (2010) Yetiştirme Yurtları Örneğinde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Hizmet Değerini Mesleki Uygulamalarına Aktarışı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

KARABULUT E., ULUCAN H. (2011) Yetiştirme Yurdunda Kalan Öğrencilerin Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi (Kırşehir İli Örneği), *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* s.: 227-238

KARATAY A. (2007) Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu, Doktora Tezi İstanbul

KILIÇ CANDAN A. (2017) Yetiştirme Yurtlarından Ayrılmış Bireylerin Toplumsal Entegrasyonu, Yüksek Lisans Tezi, Niğde

KOŞAY A. (2013) Çocuk Yuvasında ve Çocuk Evinde Kalan Korunmaya Muhtaç Çocuklar ile Ailesi Yanında Yaşayan Çocukların Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İzmir

ÖZDEMİR N., SEFER N., TÜRKDOĞAN D. (2008) Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği: “Korunmaya Muhtaç Çocuklar” *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi* s.:283-305

ÖZDEMİR Ş., VATANDAŞ C., TORLAK Ö. (2009) Sosyal Problemleri Çözmede Aile Yaşam Döngüsünün Önemi, *Aile ve Toplum Dergisi* s.:7-18

ÖZTÜRK M., ÜNAL V. (2015) Yetiştirme Yurdundan Ayrılanların Sosyalleşme ve Toplumla Bütünleşme Durumları (Sivas Örneği) *C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* s.: 119-134

ŞAHAN H. (2009) Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençlerin Aile Kurumuna Bakışlarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya

ŞAHİN F. (2009) Sosyal Hizmette Kendi Kaderini Tayin Hakkı *Aile ve Toplum Dergisi* s.:87-97

ŞENOCAK H. (2010) Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri s.: 178-228

ŞENOCAK H. (2005) Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları üzerine Bir Alan Araştırması, Doktora Tezi, İstanbul

TANDOĞAN O. (2014) Çocuklar için Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekan Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar, *Megaron Dergisi* s.: 19-23

TEMEL A. (2017) Yetiştirme Yurtlarında Kalan Ergenlerle Ailesi ile Birlikte Yaşayan Ergenlerde Topluluk Hissi ve Psikolojik Sağlık, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

THE GUARDIAN (2018 yılı mayıs ayı haberi) gazetesi www.theguardian.com.tr (Erişim tarihi: 04.05.2019)

TURGUT A. (2018) Türkiye’deki Kurum Bakımında Büyümüş Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık (Yılmazlık) Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

TÜİK (2018) www.tuik.gov.tr (erişim tarihi: 04.04.2019)

TÜRKMEN D. (2012) Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı ile Öz-Saygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

VAROL B. (2017) Kurum Bakımı Deneyimi Olan Yetişkinlerin İş Yaşamına Uyumları, Yüksek Lisans tezi, Ankara

YAĞCI C. (2017) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Çocuk Refahı Kurumlarında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının İş Yükleri ve Tükenmişlik Düzeyleri, Yüksek Lisans Tezi Kocaeli

YALÇIN A. (2011) Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelecek Kaygılarının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği), Yüksek Lisans Tez, Afyonkarahisar

YAZICI E. (2012) Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* s.:499-525

YAZICI, E. (2013) Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, İzmir

YAZICI E. Sosyal Koruma Bağlamında Yetiştirme Yurtlarından Yararlanmış Bireylerle İlgili Bir Araştırma, VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslar arası Sempozyumu s.:397-418

Yetiştirme Yurdundan Ayrılanlar Derneği, Ankara (www.ankarayurtayder.org Erişim tarihi: 06.05.2019)

Yetiştirme Yurtlarından Ayrılanları Koruma, Yardımlaşma ve Sosyal Dayanışma Derneği, Ankara (www.yader.org Erişim tarihi: 06.05.2019)

YOLCUOĞLU İ. (2009) Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi, *Aile ve Toplum Dergisi* s.:43-57

YOLCUOĞLU, İ. (2012) Türkiye’de Çocuk Sorunu ve Çocuk Yetiştirme, Nobel Yayınevi İstanbul

YOLCUOĞLU İ. (2012) Bir Yetiştirme Yurdu Öyküsü SABEV Yayınları, Ankara

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

“Sosyal Hizmet Kuruluşlarından Ayrılan Gençlerin Topluma Uyumları Üzerine Bir İnceleme: İstanbul İli Örneği” isimli bu tez çalışması Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Nurgül GÜL tarafından Prof. Dr. Abdullah KARATAY danışmanlığında yürütülmektedir.

Aşağıda oluşturulan sorular nitel görüşme tekniği ile derinlemesine görüşme formatı kullanılarak şahsım tarafından yürütülecek olup verdiğiniz cevaplar sadece bu çalışmada veri olarak kullanılacak ve kimlik bilgileriniz gizli tutulacaktır.

İçtenlikle vereceğiniz cevaplar için şimdiden teşekkür ederim.

1- Kendinizi tanıtır mısınız?

- Yaş ve Cinsiyet:
- Eğitim durumu:
- Medeni Hali:
- Ailenizden bahseder misiniz?

2- Kurum bakımında geçirdiğiniz süreyi anlatır mısınız?

- Kurum bakımına alınma nedenlerini (biliyorsanız) anlatır mısınız?
- Kurum bakımına alınan başka kardeşiniz var mı? Var ise kaç kardeş olduğunuzu sürecin nasıl ilerlediği (biliyor ve hatırlıyorsanız) ile ilgili ne söylemek istersiniz?
- Kurum bakımında bulunduğunuz süreyi (ay/yıl) söyler misiniz?
- Kurum bakımında iken yakın akraba/ aile tarafından ziyaret edildiniz mi? Edildiyseniz kimler olduğundan bahseder misiniz?
- Kurum bakımında iken nasıl bir muameleye maruz kaldınız?
- Kurum bakımında geçirdiğiniz zamanın değerlendirmesini yaptığınızda ne söylemek istersiniz?

3- Kurum bakımını değerlendirir misiniz?

- Kurum bakım süreci sizin için nasıl geçti?
- Kurum bakımında sunulan yaşam koşulları ve hizmet kalitesi hakkında ne söylemek istersiniz?
- Kurum bakımının size göre olumlu / olumsuz yönleri nelerdir?

- Kurum bakımını değerlendirdiğinizde ne gibi bir farklılık olmasını isterdiniz?

4- Kurum bakımından ayrıldıktan sonra yaşam sürecini anlatır mısınız?

- Korunma kararınız kaldırıldıktan sonra ne yaptınız? Nereye gittiniz?

- Kurumdan ayrıldıktan sonra aile/ akraba yanında döndüyseniz aranızdaki iletişim ve ilişki hakkında ne söylemek istersiniz?

- Kurum bakımından sonra toplumsal yaşam ile ilk karşılama deneyimini nasıl anlatırsınız?

- Kurum bakımından sonra sizi en çok zorlayan şey nedir? Anlatır mısınız?

- Yaşam sürecinizi düşündüğünüzde ileriki dönemde ne gibi planlarınız bulunmaktadır?

- Geleceği oluştururken evlilik düşünüyor musunuz? Cevabınızı açıklar mısınız?

- Kurum dışından yeni birileri ile tanıştığınızda arkadaşlık kurma süreciniz nasıl ilerliyor?

- Kurum bakımı sonrasında geçirdiğiniz süreyi değerlendirerek uygulanan sosyal hizmet politikası hakkında ne düşündüğünüzü paylaşır mısınız?

Katılımcının,

Araştırmacının,

Adı- Soyadı:

Adı- Soyadı:

Tarih:

Tarih:

İmza:

İmza:

EK 2: ETİK KURUL ONAYI

www.uskudar.edu.tr

Altunizade Mahallesi Haluk Türksöy Sokak No:14 34662 Üsküdar/İSTANBUL
T.C. T: 0216 400 22 22 F: 0216 474 12 56 bilgi@uskudar.edu.tr

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI: B.08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.0.06 /2018/731

25/07/2018

Doç.Dr.Abdullah KARATAY
(Nurgül GÜL)

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun 25/07/2018 tarihinde yapılan 08 No.lu toplantısında “**18 Yaşını Tamamladıktan Sonra Korunma Kararı Kaldırılan bireyler Üzerine Bir İnceme: İstanbul Örneği**” adlı araştırma projenizin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Meltem NARTER
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkan Yardımcısı

EK 3: ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Nurgül GÜL
İletişim : nurgulgul28@gmail.com
Doğum Tarihi ve yeri : 16.11.1992/Zeytinburnu

EĞİTİM

Üsküdar Üniversite Tezli Yüksek Lisans 2016- (Devam etmekte)
İstanbul Üniversitesi-Sosyal Hizmet 2011-2015 (Mezun)
Giresun-Görece Halil Gürel Anadolu Lisesi 2006-2010 (Mezun)
Giresun-Görece Hasan Ali Yücel İ.Ö.O 1998-2006 (Mezun)

İŞ DENEYİMİ

İstanbul Bahçelievler Sosyal Hizmet Merkezi Ekim 2016 – (Halen Çalışmakta)
Kültür Kenti Vakfı (Bilinçli Aile Sağlıklı Nesiller Projesi) Ekim 2015 – Ekim 2016
Beşiktaş Belediyesi (Stajyer) Şubat-Mayıs (2015)
*Sosyal servis
Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi (Stajyer) Şubat-Haziran (2014)
*Sosyal hizmet birimi
İstanbul İl Sosyal Hizmet Müdürlüğü Cağaloğlu (Stajyer) Şubat-Haziran (2013)
*Evlat edinme ve koruyucu aile şubesi
Çapa Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Polikliniği (Stajyer) Ekim-Mayıs (2012)

BİLGİSAYAR BİLGİSİ

Office Programları, İnternet

YABANCI DİLLER

İngilizce/orta

SERTİFİKA BİLGİLERİ

Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadelede Meslek Elemanlarına Yönelik Eğitici Eğitimi Programı

(AÇSHB – UNICEF Ortaklığı) (2019)

Çocuğun İhmal ve İstismarı Sempozyumu (2018)

Sosyal Hizmet Merkezlerinde Çalışan Meslek Elemanlarına Yönelik Travma ve Psikososyal Müdahale

(UNHCR – AÇSHB ve Maya Vakfı Ortaklığı) (2018)

Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Hizmet Sunan SHM'lerin Kapasitelerinin Güçlendirilmesi Programı

(AÇSHB – UNICEF ortaklığı) (2018)

Koruyucu ve Önleyici Hizmetler Kapsamında Sosyal Hizmet (2018)

Merkezlerinin Güçlendirilmesi Eğitim Programı

(ASPB – Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Ortaklığı)

Çocuk İhmal ve İstismarı Sempozyumu (2018)

Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı (2017)

“Bilinçli Aile Sağlıklı Nesiller Projesi” Kapasite Geliştirme Programı (2016)

Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) Hizmet İçi Eğitim Programı (2016)

SHUDER 1. Sosyal Hizmet Öğrenci Kongresi (2015)

İstanbul Üniversitesi "Engellilik Üzerine Tartışmalar ve (2014)

Sosyal Hizmet Uygulamaları" Sempozyumu

İstanbul Üniversitesi "8 Mart Kadınlar Günü" Sempozyumu (2013)

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Hizmet Sempozyumu (2013)

Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Kongresi (2011)

PROJELER ve ÇALIŞMALAR

Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Kapsamında İstanbul Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı kurumlarda çalışanlara yönelik seminer verilmesi

Madde Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet İlişkisinde Sosyal Rehabilitasyonun Önemi: AYBUDER örneği, isimli lisans bitirme tez çalışması

Huzurevlerinin incelenmesi üzerine yapılmış değerlendirme çalışması

Türkiye'nin Sosyal Refah Sürecini anlatan sunum çalışması

